

LL
C7345L

^{us}
COMMODIANI CARMINA

RECOGNOVIT

ERNESTVS LVDWIG

PARTICVLA PRIOR

INSTRVCTIONES

COMPLECTENS

433 64
7/11/98

LIPSIAE

IN AEDIBVS B. G. TEVBNERI

MDCCCLXXVIII

UNIVERSITY OF CHICAGO
LIBRARY
1897

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

LIPSIÆ: TYPIS E. G. TEVNERI.

CAROLO LEIMBACH

GOSLARIENSI

PRAEFATIO.

Edenti mihi nuperrime Commodiani Carmen Apologeticum amici nonnulli persuaserunt, ut Instructionum quoque nouam editionem pararem. Itaque cum iam coepissem opus apologeticum typis describere, a consilio editionis institutae sic discessi, ut libellum recognitum loco particulae secundae ponerem; inde autem factum est, ut ea, quae in prolegomenis de libro ms. et de editionibus aliisque subsidiis referre debebam, releganda omitterem in praefationem particulae prioris. Tum uero, quoniam ab initio mihi non fuerat in animo Instructiones recognoscere, cum praesidia certa ad editionem nouam adornandam praesto non essent, paucos locos ex recensione Francisci Oehlerii dedi, quae et a uerbis nostrae et a numero ascripto differt. Ea igitur, quae omissa quaeque mutata sunt, nunc addenda atque corrigenda proferantur. Ac primum quidem de Carmine Apologetico dicamus, cuius editionem principem J. B. Pitra, uir et elegantia ingenii et doctrinae copia insignis, anno 1852 in Spicilegii Solesmensis t. I Parisiis (apud Firmin Didot fratres) typis curauit imprimendam e codice in bibliotheca maxima Thomae Phillippsii Middlehillensis adseruato, quem (cf. prolegg. p. XVII) refert 'nuperrime allatum ex Italia, quasi e uetere libraria Bobiensi; scriptum qui-

dem', inquit, 'longobardico caractere, intermixtis tamen apicibus francicis; et iis passim inspersum mendis quibus scatent libri aevo Carolino antiquiores; sic uno tenore exaratum, ut uel in ea parte, quae carmina continet, nulla sit uerborum, nulla uersuum distinctio; ....in quo inerant nonnulla DD. Augustini et Hieronymi opera: fol. I., Augustini de Vera religione etc... Deinde:

Incipit argumentum Augustini episcopi ad Aypium episcopum (fol. 182r^o). Sic inscripto hoc titulo, caetera desunt, pagina uacua; uerso autem folio, sine ulla aut auctoris aut operis inscriptione, abrupte incipiebat cum incondita et indistincta scribendi stribligine:

Quis poterit unum proprie Deum nosse coelorum nisi quem his tulerit ab errore nefando. Errabam ignarus spatians spe captus...?.

Inde a uersu 974 ad finem membrana uetustate ac madore adeo corrosa est, 'ut interdum nil nisi euandum exstet'. In appendice editionis (I p. 537 sqq.) Pitra addidit specimen criticum Duebneri lectionibus auctum. Sex autem annis post quam editio princeps prodiit, idem uir doctissimus in Spicileg. t. IV p. 227 sqq. Carminis Apologetici caput ultimum (inde a u. 1014 ad u. 1053) auxilio apographi, quod Thomas Phillipps folium ultimum codicis Mediomontani diligentissime scrutatus confecerat, restitutum iterum edidit. Exoptatum uero nuntium de reperto Commodiani nomine attulit, cuius uix fragmina e membrana primum recognoscenti emicare uidebantur. cf. Spicil. t. IV. praef. p. II. — Secuta est commentatio Adolphi Ebert, quae exstat in quinto uolumine actt. soc. litter. Reg. Saxon. (Lips. a. 1868) hac inscriptione: 'Tertullians Verhältniss zu Mipucius Felix, nebst einem Anhang ueber Commodians

Carmen Apologeticum'; in ea dissertatione ille scriptor litterarum aevi Christiani Romanarum peritissimus suppellectilem multarum coniecturarum criticam suggessit. Neque minus laudandus est Carolus Leimbach, qui in programme Schmalkaldensi (a. 1871) de Commodiani Carmine Apologetico scripto perobscuri poetae inlustravit rem metricam, grammaticam, criticam. Proxima est aetate recognitio Hermanni Roenschii a. 1872 edita neque critico solum adparatu adornata sed etiam commentario uberrimo atque luculentissimo; in ea recensenda Hilgenfeldus nonnulla coniecit in 'Zeitschrift für wissenschaftl. Theologie a. 1872'. Tandem ea, quae ipse in Philologi t. XXXVI, 2 p. 285 ad 304 de u. 1—200 Carm. Apol. disserui, legentes uelim certiores facere me iam anno 1875 exeunte scripsisse. — Sed iam eos Instructionum locos percensendos esse puto, quos in editione Carm. Apol. nostra cum lectionibus huius nouae emendatis nondum collatos laudaui. Mutanda igitur sunt haec:

praef. p. VII ad u. 11: Legis narrata Instr. 2, 1, 21; p. VIII ad u. 37: exercite Instr. 2, 27, 1; p. IX ad u. 52: Instr. . . . 2, 15, 5; p. XI ad u. 71 sqq.: delendum est *incinefacta* Instr. 1, 41, 12; p. XIII ad u. 104: dele *fortunatum* Instr. 1, 2, 12; p. XXIII ad u. 393: lege Instr. 2, 4, 3; p. XXIV ad u. 421: dele Instr. 2, 1, 1; deinde lege: Instr. 2, 33, 3; p. XXXIII ad u. 784: lege Instr. 2, 39, 8; p. XXXV ad u. 859 lege: Instr. 2, 1, 16 (pro 1, 42, 16); p. XXXVII ad u. 919 lege: Instr. 2, 12, 14; deinde: Instr. 2, 1, 28; 2, 1, 21 (pro 1, 42, 28; 1, 42, 21); p. XXXIX ad u. 974 l.: Instr. 2, 1, 37; ad u. 977: Instr. 2, 1, 40; p. XL ad u. 997 l.: Instr. 2, 2, 4; ad u. 1004: Instr. 2, 4, 9, qui locus nunc aliter legitur; ad u. 1006: Instr. 2, 2, 15; 2, 29, 12; ad u.

1018: Instr. 2, 2, 16. 17. Deinde in indice uerborum haec corrigenda sunt: s. u. *abscondere* Instr. 2, 1, 1 (pro 1, 42, 1); s. u. *aeramen* Instr. 2, 10, 19; s. u. *Altissimus* Instr. 2, 8, 3; s. u. *finis* Instr. 2, 4, 3; s. u. *indisciplinatus* Instr. 2, 16, 21. 2, 35, 11; s. u. *iocundari* 2, 17, 6; s. u. *namque enim* 2, 8, 8; s. u. *a longe* dele: *abintus* (Instr. 2, 23, 2); s. u. *milia* lege Instr. 2, 39, 8; s. u. *stare* l. Instr. 2, 28, 10; s. u. *suppetium* l. Instr. 2, 2, 15; 2, 29, 12. Cum ex incommodis horum additamentorum legentes molestiam traxerint, nunc, ne occasioni desim, illam commodorum compensatione lenibo. Adferam igitur, ut adparatum criticum augeam, lectiones, quas uiri doctissimi, cum editionem nostram in acta diurna referrent, recipiendas in textum commendauerunt. Atque Hilgenfeldus (cf. eiusd. Zeitschr. f. d. w. Theol. XX p. 565 sq.) u. 2 ingeniose quidem *Nisi quem Iesus (= is) tulerit* coniecit, sed, cum Commodianus 'Christi' nomine sexcenties usus 'Iesum' nunquam adpellauerit, eam lectionem dubito reponere; mihi nunc codicis scriptura *Nisi quem is tulerit* comprobatur, quam B. mihi suasit Dombart (cf. Jenaer Literaturzeitung 1877. N. 52. p. 797). Restituo cum eodem u. 36: *Cur similemus* (deleto nos); u. 381: *plurimis*; u. 431: *fas est credere*; u. 435: *satis una*; u. 496 *saeuire*; u. 526 *pro illo et pro nobis*; u. 561 *ast*; u. 913 *Nec se adinueniunt, in quo sint tempore, bruti*. Praeterea eodem loco haec proponuntur: u. 32 *discite, quapropter moriamur nati, prudentes*; u. 943 *exspectant quoniam resurrectionem quae futura*. Iudex autem uerissimus ac doctissimus, cum locos quosdam metri causa emendatos Instructionum ratione laudata impugnet, uelim attendat atque animaduertat hexametros Carminis Apologetici ualde esse numerosos ac minus claudicare, quam uersus acrosti-

chorum, quae carmina uena fluunt pauperiore; acrostichidis enim ratione poeta nimis coercitus fuit. — Deinde ea non sunt reicienda, quae in Zarnkii 'Literar. Centralbl.' (1877) N. 46 p. 1542 subministrata sunt: dico u. 257: *uentum est* (cf. Instr. 1, 18, 6); u. 794: *ulcus* (cf. Instr. 1, 26, 12); nondum placet coniectura u. 971 *pariter Deo cantant*. — Iamque J. Huemer in 'Zeitschr. f. d. oesterr. Gymn.' a. 1878 p. 29 sqq. mihi persuasit u. 97 *potentiae sese*; u. 164 *adhaesit*; u. 245 *ab Isaia propheta*, u. 885 *ab oriente* esse scribendum, neque u. 23 lectionem 'pinguis opibus' fuisse sollicitandam; itaque nunc placet: *si pinguis opibus sibi sit, si Caesare dignus*. Idem mauult u. 2: *nisi quem quis extulerit*; u. 11 *traditos* (cf. u. 81 dictos, u. 458 edictus) *legis*; u. 89 *post facta probetur*; u. 120 *capiebat*; u. 160 *perdere* (pro *icere*); u. 259 *Dominus ipse cuncta*; u. 689 *qui porcum caederat*; u. 755 *terrena* (uel *terrenia*) *sectantes*: u. 940 *mendacium ibi non est et nemini odium ullum*; u. 958 *exsurgunt et escae parantur*, quo loco nunc placet cum Ernesto Boesser (cf. Fleckeisen, Neue Jahrbuecher a. 1877 p. 792) ad codicis uerba *escae parati* redire. Adest denique Guilelmus Schmitz, qui in opusculis inscriptis 'Zur Lateinischen Sprach- und Literaturkunde' (p. 167—168) u. 437 pro *iurgiat* collatis formis Plautinis iurigare, obiurigare, purigare, expurigare, expurigatio, perpurigare, eleganter quidem sed praeter necessitatem h. l. *iurimat* uocabulum Commodiano imperat. Haec ad uarias lectiones Carm. Apol. augendas uelim adnotentur; ad praefationis autem alteram partem, quae est de Instructionibus, transire non possum, nisi uiris doctissimis, qui mecum illi carmini operam dederunt, gratias egero quam maximas. Atque nunc quidem ego hoc Carmen Apologeticum ualere iubeo.

cum in iis solis haec recensio constituta sit, non alienum esse arbitror accuratius dicere. *Liber Leidensis* (bibl. s. n. 39) chartaceus saeculi fere XVII ineuntis non sine diligentia perscriptus est; nam librarius correcturas multas codicis archetypi superlitas uel in margine repositas addidit, quae in B desunt; cf. moechus 1, 10, 6, moecha 1, 12, 6, uacho (Baccho) 1, 12, 10, periuro 1, 19, 3 etc.; deinde iis locis, quibus codicis describendi lectiones non agnouerat, proxima ductuum similitudine uerborum uel litterarum formam descripsit. Quin in medio uersu ipsum spatium uerbi, quod in exemplari opinor iam euanuerat, duobus uel tribus locis eadem lacuna indicauit. Iamque nostra de fide ac diligentia librarii sententia confirmatur scripturis quibusdam uersuum finalibus, quibus usus ille, quanquam margine minime coercitus erat, exemplaris describendi modum imitatus est. Speciminis loco pono haec:

	A	uera lectio
	auro	
1, 21, 1	in	in auro.
	semper	
1, 34, 19	uiuere	uiuere semper
	in ante	
2, 5, 7	delinquas	delinquas in ante
	ingruit	
2, 9, 1	hostis	ingruit hostis
	illis	
2, 9, 3	ab	ab illis
	ille	
2, 30, 14	requirit	ille requirit.

Sed is, qui librum descripsit, obscuro Commodiani sermone impeditus uidetur fuisse, quominus uerba exemplaris sui omnia recte intellegeret ac rescribe-

ret, ut apographo Parisino Leidensem plerumque postponerem. Litterae *i* et *e* in c. Leidensi saepissime inter se commutatae, cum mendorum genus idem in B deprehendatur, exemplari librarii tribuendae sunt, sed *a* nonnunquam pro *s* scriptum ipsius librarii peccato. Ac ne quid in describendo libro omisisse uidear, correcturae superlitterae uel in margine adnotatae eadem manu scriptae sunt, quae carminum textum exaravit. — Alterum apographum, quod in edendis Instructionibus adhibui, est Parisinum (No. 8304 Mss. Latt. bibl. max.), saec. fere XVI confectum; quo libro, cum carmina Commodiani multo accuratius scripta quam A praeberet, duce ita usus sum, ut plerumque, nisi manifesta obstarent menda, altero libro repugnante lectiones huius codicis praeferrem. Atque exempla uersuum magna cum diligentia scriptorum habemus eosdem locos, quibus lacunae in A quoque indicatae reperiuntur; reperiuntur praeterea similes uel eadem scripturae uersuum finales, quae exemplaris describendi uidentur fuisse. cf.:

	B	uera lectio
	inante	
2, 5, 7	delinquas	delinquas inante
	illis	
2, 9, 3	ab	ab illis
	nas	
2, 26, 9	lucer	lucernae
	bis	
2, 29, 12	a uo	a uobis
	tor	
2, 30, 6	au	auctor

Lectiones autem Parisinas libro Leidensi praestare ex locis his celeriter occurrentibus cognosces:

	A	B	uera lectio
1, 5, 4	fecerat illi Pyrag- mon	fecerat <i>faber</i> illi Pyracmon	
1, 17, 7	luxias	luxorias	luxurias
1, 21, 3	seuere	serena	
1, 27	permoueris	permoreris (<i>acrostich.</i> <i>flagitante</i>)	
1, 29, 2	adhaerue	adhaerere	
1, 30, 5	per	semper	
1, 35, 21	Sancta	Xancta	Xanta
1, 35, 22	solua	solus	
1, 38, 1	recalca	recalces	
1, 40, 5	surificia	sacrificia	
1, 41, 19	nec opitulantes (<i>con-</i> <i>tra acrostich.</i>)	recapitulantes	
2, 13, 1	serenunt	secernunt	
2, 18, 17	demonstras	demonstris	demonstres

Praeterea cf. I 29, 4—8 uarr. lectiones.

Sequitur, ut pauca de correctionibus in B institutis dicam, quarum genera sunt duo. Nam cum scriptor primarius nonnullas lectiones, quas in archetypo superscriptas uel in marginem relegatas legerat, eodem modo rescripsit, ut exemplaris fidem seruaret, tum alter corrector multas scripturas emendauit, duo carmina priore manu in unum redacta in pristinum ordinem coegit, carmen (I, 18) omissum in extremo codice addidit; comprehendi alteram manum signo B² uel B a. m. Neque dubium est, quin librarius alter, qui carmen uere a Commodiano compositum attulerit, codicem aut denuo cum archetypo prioris scriptoris contulerit illudque carmen forte ad calcem reiectum inuenerit, aut altero codice usus sit; itaque multum auctoritatis lectionibus secundis (B²)tribuendum est. Exempla haec subiei:

	A	B	B ²	uera lectio
1, 1, 8	uarios	uarios	uanos	uanos
1, 20, 3	defuncti	defuncti	defunctos	defunctos (<i>teste cod. St. Alb.</i>)
1, 20, 6	aranurae	aranura	aeramine	aeramine
1, 22, 1	hebetari	habetare	hebetari	hebetari
1, 26, 18	inruitum	inruitum	inritum	inritum
1, 35, 10	Cauete	Cauete	Kauete	Kapite
2, 2, 8	laetanti	laetanti	lactanti	lactanti
2, 2, 19	armantur	armantur	cremantur	cremantur
2, 3, 19	augure	augure	angore	angore
	septies	septies	septus	saeptus
2, 13, 9	Sydere	Sydere	Si fidere	Si fidere.

Restat, ut illam de apographo Sirmondi quaestionem instituamus, ex quo Rigaltius editionem principem dedit. Qua in causa Pitra, qui libros mss. nostros in lucem protulit, recte censuit, B codicem illud esse apographum. Sed aliae mihi adferendae uidentur causae, cum ea, quae ille uir doctissimus de notis Rigaltii aspersis et de lacunis editionis Rigaltianae dixit, non minus in B cadant quam in librum Leidensem; quem ne pro apographo Sirmondi habeamus carmine I, 18 et uu. 4—8 c. I, 29 prohibemur; cf. etiam quae in uarr. lectt. ad II, 15 diximus. At contra apographum Sirmondi cum B libro carmen illud de Ammudate (I, 18) praebet, tum uero Rigaltius uu. 4—8 c. I 29 eodem, quem B seruat, edidit ordine multasque lectiones recepit, quae in libro Parisino altera manu scriptae exstant. cf.:

	B ²	ed. Rig.
1, 1, 8	uanos	uanos
1, 20, 6	aeramine	aeramine

	B ²	ed. Rig.
1, 26, 8	inritum	inritum
2, 2, 16	flammat Amen (!!)	flammat Amen (!!)
2, 2, 18	cremantur	cremantur <i>alia</i> .

Neque in editione principe desideratur diuisio ea carminum II, 15 et 16, quam altera manus in B instituit. Praeterea autem illud notandum est, quod Rigaltii de Ammudatis nomine coniectura maximam partem iam eadem altera manu in fine c. 18 adnotata est; cf.:

B ²	Rigaltii adnot.
Ammudates ut Hor. <i>Tyridates</i> .	Terminatio Persicam
<i>Mithridates</i> . <i>Orondates</i>	uocem indicat, ut sunt
ud 2 F Lib. I*)	<i>Mithradates</i> , <i>Orondates</i> ,
Rex Armenior.	<i>Tiridates</i> , Meherdates
Quid <i>Tyridatem</i> terreat unice	
securus	

Quae cum ita sint, non dubito, quin B sit liber Sirmondianus Rigaltii, quamuis nonnullae lectiones ab illo ex apographo prolatae aliquantulum ab eiusdem libri collatione nostra discedant; sed iis locis parum diligenter Rigaltium scripturam inspexisse uel indicasse adparet ex multis summae incuriae exemplis. Neque enim solum locis quibusdam ualde deprauatis nihil de apographi lectione adnotauit, sed compluribus legentes etiam celauit scripturam ueram, cum ex duabus lectionibus, dico genuinam ac superscriptam uel in marginem reiectam, manuscriptis alteram ex libro Sirmondi profectam indicaret, alteram quasi suo Marte coniectatam statueret. cf.:

---

*) h. e. Hor. carm. 1, 26, 5.

Apogr. Sirm. + ed. Rig. = B.

I 9, 1	abolla	saraballo	arabalo saraballo (<i>in marg.</i> abolla)
I 11, 18	aprmutia	Admeti	aprmutia Admeti
I 27, 10	post cineres	reserueris	ne serueris <i>uel</i> reserueris post cineres
II 10, 6	aula	arma	arma aula
II 12, 14	deduat	dedicat	dedicat, <i>in m.</i> de- duat
II 15, 2	tuba praesen- tem	tot propheta- rum	tot prophetarum tuba praesentem
II 16, 22	choros hi- stóricos	caros histrio- nes	caros histriones choros históricos
II 23, 12	noma ruit	mors ruit	mors uenit noma <i>ruit</i>

Quam ab causam scripturas apographi Sirmondi in uariis lectionibus non reposui, sed, ut error tolleretur, equidem grauiora iis locis, quibus nostra collatio contra Rigaltianam pugnabat, iterum iterumque inspexi*). — Sed iam ad aliam quaestionem trans-eamus, quae est de fontibus utriusque codicis. Ac primum quidem manifestum est A ex B libro altera m. correcto minime propagatum esse, cum lectiones Leidenses nimis recedant a secunda recensione alterius codicis. Neque A ex B nondum correcto descendit; nam in priore parte Leidensis copiosior est

*) Librum ms. Leidensem aliquot ll., ubi de ueritate lectionum a me exscriptarum dubitare coeperam, in meum usum uir illustrissimus *du Rieu* benigne iterum contulit.

lectionibus, quae aut uerae sunt aut uerarum serua-
uerunt uestigia proxima. cf.:

	B	A	uera lectio
	medis	medis	
I 6, 17	erme	Ganymedis, <i>in m.</i> erme	Ganymedis
I 7, 19	frario	fraeno, <i>in m.</i> frario	freno
		moechus	
I 10, 6	marhus	marhus	moechus
I 12, 6	marha	marha, <i>in m.</i> moecha	moecha
I 12, 10	uacuo	uacuo, <i>in m.</i> uacho	Baccho
I 23, 14	tura in	tera in, <i>in m.</i> tyranni	tyranni
I 30, 20	a surio	asurio, <i>in m.</i> usuram	usuram
I 32, 7	^{??} aëuis eun- tur bachor aulica	censeunt turba choraulica, <i>in m.</i> censeuntur ba- chor aulica	censeant turbam chorau- licam.

Deinde B¹ non ex A fluxisse concludere licet ex lec-
tionibus his:

	A	B
I 5, 4	fecerat illi Pyragmon	fecerat faber illi Py- racmon
I 24, 22	dabitis	dubiis
I 29, 4-9	Ingrate summo etc. Ipse greges pecorum etc.	Ingrate summo etc. Te qui nescientem protulit etc.
	Ipse pars tua etc.	Ipse pars tua
	Nec istis etc.	Ipse greges Nec istis

In hac discrepantia tamen AB¹ libros artissimo ad-
finitatis uinculo, cuius causam ex communi arche-
typo ducatur, coniecti demonstratur non minus con-
centu tot tamque grauium locorum, quam errorum
communione et transscribendi ratione. Ac prioris

generis omissis exemplis ex altero haec in medio pono:

	A	B ¹	lectio restituta
1, 11, 11		amause	amauisse
1, 17, 16		uatici manti	uaticinanti
1, 34, 17		lesteus (<i>sic</i>)	bestius
1, 36, 13		in parua dictatione renascelati	
2, 7, 3	aurta strofa	†u2a strofa (<i>sic</i>)	strophæ uestra(s)
2, 23, 18		tuo	die tuo
2, 24		die	de male
2, 39, 12		de male	dignitosi

Hoc loco referenda sunt aliquot uerba uel uerborum fragmina in utrumque apographum ita transscripta, ut agnoscamus imaginem uerborum archetypi male intellectorum depictam esse. cf.:

	A	B
1, 7, 8	Zelo <i>in m.</i> et ιζο (<i>sic</i>)	et ιζο (<i>sic</i>)
2, 2, 16	gent eris media par' tir. q seruans	gent ens (<i>uel</i> eris) media par tit q seruans

Mirum autem in modum inter se conspirant scripturae titulorum, quorum index in utroque codice praemittitur. cf. *Sylvanus* AB 1, 14. de diis deabusque AB 1, 16. credunt AB 1, 25. de crucis stultitia AB 1, 36. de Ammudate et deo magno 1, 18 deest in AB¹, sed uterque liber praebet spatium unius uersus, quod in B altera manu expletum est. Inscriptio 1, 26 sic legitur

in A:

in B:

Repugnantibus aduersus leg. Repugnantibus aduersus
leg¹em Christi Dei uiui²
I 37 qui Iud. qui Iud¹aeidiant fanatici²

Praeterea uide quae ad II, 14. 15 de carminum descriptione diximus.

Sequuntur denique Commodianum in utroque apographo eadem miscellanea, quae triginta fere uersus explentes sic leguntur:

appetit

‘Melan. est frigidus et siccus ut terra parum
et parum pōt

Et habet haec inuidus et tristis cupidus dextraque
etc. . . .’

Itaque dubium non est, quin AB ex eodem codice parente propagati sint, quem fuisse Middlehillensem uerisimile est, nam aenigmata illa, quorum Haenelius mentionem facit, agnoscere mihi uideor in sententiis illis miscellaneis. Iam cum Baluzio teste I. Sirmondus apographum suum ex codice Sancti Albini Andegauensis transscripserit, concludere licet, librum ms. olim Andegau. nunc in bibliotheca Mediomontana adseruari. Haec habui quae de subsidiis criticis nouae editionis dicerem.

In plagula utrique libro ms. praefixa haec leguntur: *Commodiani Instructiones per litteras uersuum primas* (A; in B haec uerba desunt). *Gennadius de Viris Illustribus* A *Gennadius de uiris illustribus*
uixit a. D. 490 B.

Commodianus dum inter seculares litteras (A *litteras* B) *etiam nostras legit, occasionem accepit fidei, factus itaque Christianus et uolens aliquid studiorum suorum muneris offerre Christo suae salutis auctori* (auctori B) *scripsit mediocri sermone quasi uersu aduersus Paganos. et quia patrum nostrorum attigerat litteras* (B; *patrum nostrorum litteras* A, *parum nostrarum attigerat litterarum* A in marg.; *parum nostrarum attigerat litterarum* Gennad. ed. Migne t. LVIII p. 1068), *magis illorum dogmata destruere potuit quam nostra*

firmare. Unde et de diuinis repromissionibus aduersus illos uili satis et crasso ut ita dixerim sensu disseruit, illis stuporem, nobis desperationem incutiens, Tertullianum et Lactantium et Papiam auctores secutus studentibus inculcauit (AB; secutus. Moralem sane doctrinam et maxime uoluntariae paupertatis amorem optime prosecutus, studentibus inculcauit. Gennad. ed. Mign. l. l.)

Gelasius II de libris apocryphis A,
in B haec uerba expuncta sunt, et altera manu haec adiecta:

Gelasius*) episcopus Urbis Romae decreto de Apocryphis scripturis, in Concilio Ro. An. Dom. 494.

opuscula Tertulliani apocrypha

opuscula Lactantii apocrypha

opuscula Africani apocrypha

opuscula Posthumiani et Galli apocrypha

opuscula Montani Priscillae et Maxim illae apocrypha

opuscula omnia Fausti Manichaei apocrypha

*Opuscula Commodiani apocrypha (in margine haec addita sunt: *non legitur apud Gratianum) —

Sequitur index carminum prioris libri hic:

1. *Praefatio.* 2. *Indignatio Dei.* 3. *Cultura Daemonum.* 4. *Saturnus.* 5. *Iuppiter.* 6. *De fulmine ipsius Iouis* (deest audite in AB). 7. *De septizonio et stellis.* 8. *De sole et luna.* 9. *Mercurius.* 10. *Neptunus.* 11. *Apollo sortilegus falsus.* 12. *Liber pater Bacchus.* 13. *Inuictus.* 14. *Sylvanus* (AB). 15. *Hercules.* 16. *de diis* (AB) *deabusque.* 17. *De simulacris eorum.* 18. *A praebet lacunam unius uersus; in B inscriptionem de Ammudate et deo magno a primario librario omissam altera manus addidit.* 19. *Nemesiacis uanis.* 20. *Ti-*

*) Cf. tertiam ad opera Gelasii appendicem: Concil. Rom. I c. 5 ('notitia librorum apocryphorum qui non recipiuntur') p. 163 ed. Migne.

tanes. 21. *Montesianis.* 22. *Hebetudo seculi* (AB). 23. *De ubique paratis.* 24. *Inter utrumque uiuentibus.* 25. *Qui timent et non credunt* (sic). 26. *Repugnanti-
bus aduersus leg.* (sic AB). 27. *Stulte non permoreris
Deo.* 28. *Iusti resurgunt.* 29. *Diuiti incredulo malo.* 30. *Diuites humiles estote.* 31. *Iudicibus.* 32. *Sibi pla-
centibus.* 33. *Gentilibus.* 34. *Item gentilibus ignaris.* 35. *De ligno uitae et mortis.* 36. *De crucis stultitia*
(sic AB). 37. *Qui Iud. A. Qui Iud¹aeidiant fa-
natici² B.* 38. *Iudaeis.* 39. *Item Iudaeis.* 40. *Iterum
ipsis.* 41. *De Antichristi tempore;* finitur hac c. 41
inscriptione index libri I, cf. quae de librorum di-
uisione ad c. 42 adnotauimus. Incipit iam uterque
codex fol. I^o Instructionum opus hac inscriptione: *Com-
modiani Instructiones per litteras (litteras A) uersuum
primas.* Diuisione duorum librorum post carm. 41 in
AB indicata cum Oehlero *Libri Duo. Liber Primus*
reposui; neglexit Rigaltius hunc carminum ordinem.

1) *Praefatio.* u. 1. *Prima praefatio nostra* AB,
prima edd. omiserunt. — u. 2. *seculi* AB. — u. 3.
fieri, quod discredunt AB edd. *f. quoniam discr.* Pitra,
Spicil. I p. 543. — u. 4. *Ego* A in marg. edd., *ergo*
A in text., B. — u. 5 sq. Lacrozius et Dodwellus
sic distinguunt: *Fana prosequendo. Parentibus insciis
ipsis, Abstuli* etc., cf. Schurzfl. Supplementa quaedam
ad C. — u. 6. *abstuli me* edd., *abstulit me* AB; er-
rauit Oehlerus, cum scriberet: 'Legere de Lege' di-
cit pro 'legere Legem' ut infra 1, 47, 1; nam 'de
Lege' dictio uerbo 'abstuli' iungenda est. Ait poeta:
'scriptura sacra usus me abstuli legens'; de quo *de*
praepositionis usu cf. indic. uerbb. — u. 6 sq. *legendo
de Lege. Testificor Dominum; doleo. pro ciuica turba!*
Rig.; *legendo (de Lege Testificor Dominum): 'Doleo
pro c. t.'* Roenschius in commentar. Carm. Apol.
p. 218. — u. 8. *pergit periens* L, *perdit periens* A

(sed in marg. *pergens*), B; *perdit pergens* Rig., Oehl., *perit pergens* Dauisius. — *uanos* B² edd., *uarios* A et B¹. — u. 9. *perdoctus* edd., *perdoctus* (in marg. *perdoctos*) A, *perdoctos*^u B.

2) *Indignatio Dei*. — u. 1. *Dominus* AB, edd., *Deus* Pitra Spicil. I p. 543. — *terrae* AB, edd., Rig. in recens. priore *terraeque* scripserat. — u. 4. *indignatio meá*: de *i* consona uocis 'indignatio' cf. bifarios 1, 24, 11, gazophylacio 2, 14, 12, uid. L. Muell. de re metr. p. 243. — u. 5. *Moysem* AB, *Mosen* edd., *Gens rudis ante Moysen [iam] sine lege morata* Pitra Spicil. I p. 543, sed t. IV p. 225 ad codicum lectionem atque ordinem rediit. — u. 6. *defunctos deos orabant* cod. Sti. Albini Andegau. teste Baluzio ad Cyprian. de Idol. Van. p. 567 (Paris. 1726); *moriētes deos or.* A, *morientes d. o.* B. — u. 10. *Omnipotentis* AB, *omnipotens* edd. — u. 12. *spe fortunata* L, *spem fortunatam* AB, *spe, fortunatum* edd.

3) *Cultura Daemonum*. — u. 1. *exornaret* AB, edd., *ornaret* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 3. *dimissi* B edd., *demissi* A. — u. 4—6: *Tanta fuit forma feminarum, quae flecteret illos. || Ut coinquinati non possunt caelo redire, || Rebelles ex illo contra Deum uerba misere* L, ... *illos, Ut coinquinati non possent caelo redire. Rebelles etc.* edd.; u. 5. *possunt* B, *possent* (in marg. *possunt*) A edd. — *caelo redire*, de datiuo loci cf. praef. Carm. Apol. ad u. 670 et indic. uerbb. — u. 7. *misit in illis* B et in marg. A, *m. i. illos* A edd. — u. 10. *Et tingere lanas docuerunt et quaeque geruntur; quaeque scripsi pro quaecunque*, cf. Carm. Apol. uu. 742 et 796; *quaecunque* AB edd.; *quaeque omisso et* Pitra Spicil. I 543, idem *tingi* proposuit. — u. 13. *recipi* A edd., *recepi* B. — u. 14. *Unde modo uagi subuertunt corpora multa* cod. Sti. Albini teste Baluzio ad Cypr. opp. p. 571, AB.

4) *Saturnus*. — u. 1. *si deus, deus quando* AB, *si deus, quando* Rig., Oehl., *si deus quomodo* Dauis. — u. 4. *monstruosa* B, *monstruosā* A, *monstruosa* edd. — u. 6. *Nec erat diuinus, se deum esse dicebat* AB, *Nec diuinus erat, sed deum sese dicebat* edd. — u. 7. *Iuppiter* AB, *Iupiter* Rig. — post ~~sensit~~ (sic) B eadem m. *sorpsit* praebet, *sensit* A, sed in marg. *sorpsit*.

5) *Iuppiter* AB, *Iupiter* Rig. neglecta acrostichidos ratione. — u. 1. *Iuppiter* AB, *Iupiter* Rig. — u. 4. *fecerat faber illi Pyracmon* B, *fecerat illi Pyragmon* omisso *faber* A. — u. 5. *coelum* B. — u. 8. *autor* B.

6) *De fulmine ipsius Iouis audite*. Ex acrostichide *audite* addidi, quam uocem AB edd. omiserunt. — u. 2. *sic* B, *sis* A. — *censet* L, *censit* AB, *sensit* edd. — u. 3. *numquid* AB; Oehlerus in adnotat. pro *cur* maluit: *cum . . . infantes, numquid* sqq. — *eritis* cf. *erimus* 1, 35, 6, *eritis* 1, 38, 2. 2, 32, 11, *feceritis* 2, 39, 5. uid. Luc. Muell. de re m. p. 365. — u. 4. *agit* L, *capit* AB edd. — u. 5. *aetas* AB; codicem Parisinum iterum atque iterum inspexi, sed nihil de scriptura *actus* legi, quam Schurzfl. in supplem. ad h. l. ex apographo Sirmondi adfert. — *cessit* A, *cessat*ⁱ (sic) B (non *cessat*, quod Schurzfl. testatur). — u. 7 sq. *Iouem tonitruare tu credis* || *Natum sic in terris, lacte caprino nutritum* A, *Natum sic etc. nutritus* B, *credis: natus hic . . . nutritur* edd. — u. 9. *deuorauisset* L, *deuorasset* AB edd. — u. 9 sq. Pitra Spicil. I p. 543 acrosticho turbato ita dederat: *Ergo si illum uorasset Saturnus in istis* || *Temporibus, quis [iam tunc] pluebat illo defuncto?* quem ordinem ipse postea uituperauit. — u. 11. *Praesertim mortali* omisso *si* AB; p. *si m.* edd. — u. 12. *et defecit in ipsis* AB edd., *et ibi defecit* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 13. *prophe-*

tauit ante praenasci AB, *prophetauit praenasci* edd., *pr. patre renasci* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 15. *historiae per uates* AB edd., *per uates historiae* Pitra l. l. — *confectae* B, *confectae* (in m. *confictae*) A, *confictae* edd. — u. 17. *factus Ganymedis amator* ex secunda recensione Rig., qui in ed. pr. *Alcmenes* pro *Ganymedis* scripserat; *Ganymedis* (in marg. ^{medis} *medis*) A, ^{erme} *erme* B. — u. 18. *Viuis ipse modo simularet* (scil. *amore*), *si uiueret ille* L, forte melius: *uiris ipse* cet.; *uiuis* (AB, *uiuos* edd.) *ipse modo similiter amaret, si uiueret ille* AB edd. — u. 19. *coelestes* B. — u. 22. *maeruit coelum* B. — u. 26. *autoritate* B.

7) *De septizonio et stellis*. — u. 2. *Ex eo quid forte Iouem experitis orandum* L, forte i. e. ualde; *Ex eo quod* (que edd.) *Iouem experitis* (*expetitis* Dauis. Oehl.) *orandum* AB. — u. 3 sq. *Saturnus fertur ibi, sed stella non ille: effugit* || *Expulsus a Ioue. Aut Iouis in stella credatur?* L, *non ille* || *Effugit expulsus* AB; *sed stella, nam ille* || *Expulsus* cett. *deleto effugit* Rig., *sed stella; nam ille effugit* cett. Oehl. — u. 5. *qui* edd., *quoque* AB. — *solusque* AB, *solique* edd. — u. 6. *auem mortalem* AB, *Venerem almam* edd. — u. 7. *Ipsis in* (in *deest* in AB edd.) *sideribus aut Mars cum ista* (scil. *Venere*; *ipsa* AB edd.) . . . . *nominetur aduliscens?* *respiciens* u. 5 (aut *Iouis in stella credatur?*) *correx*i; *maritali*; *deus nominatur aduliscens* Rig., *maritali?* *deus nominatur aduliscens*. Oehl., m., d. *nominatur ulciscens* Pitra Spicil. I p. 543. — *deprehensus* (*depraeh.* A) B, *depressus* Oehl. in adn. — *Zelo* (in marg. *et ilo*) A, *et elo* B; *nominetur* AB. — u. 9. *Onimium* (sic) (in marg. *omnium*) A, ⁿ *omnium* B². — *mocchos* L, *marhos* AB, *Maios* Rig., *Magnos* Oehl.;

cf. 1, 10, 6 *moechus* A, *marhus* linea subscripta B;
marhus
 1, 11, 2 *marhia* AB; 1, 12, 16 *marha* (in m. *moecha*)
 A, *marha* B, quibus locis non dubium est, quin *moe-*
chus moecha legendum sit, quae lectiones cum scrip-
 turae similitudine defenduntur tum flagitantur lo-
 corum sententia. — u. 10. *totam mundi naturam* edd.,
tota m. naturam A, *tota m. natura* B. — u. 11. *In*
uulnera positi AB edd., *in uulnere p.* Pitra ad Carm.
 Apol. u. 334 dedit. — *sub fata* (in marg. *facta*) A
 edd., *sub facta* B, *sub fato* Oehl. in adn.; sed cf. indic.
^{omnium}
 uerbb. s. u. *sub.* — u. 12. *obscoeni* A, *obscaeni* B¹
 (sic), uerba superscripta eadem manu expuncta sunt,
 cf. u. 9. — *curiosi* AB Rig., Oehlerus cum Dausio
furiosi scripsit. — *impiae uitae* edd., *impii uitae* A,
impii uita B. — u. 13. *mortales* A edd., *mortalis* B.
 — *terribiles* edd., *terribilis* AB; *omnes* edd., *omnis* (in
 marg. *o nimis*) A, B; *fortes* edd., *fortis* AB. — u. 15.
bis sena B, *bissena* A. — u. 16. *tum* edd., *tam* AB.
 — u. 17. *Et denique uadunt in piscibus: tu quoque*
probabis? AB, *Et d. uadunt* (euadunt Oehl.) *in pisci-*
bus, coque probabis (h. e. non esse deos coquina ipsa
 probabit) edd., *. . uad. i. piscibus: tu coque pr.?* Pitra
 Spicil. IV p. 225. — u. 18. *Lex sine lege* (i. e. fa-
 tum) *fugat astra: quod uult esse, ualebit!* L, *L. s. l.*
fuga uestra quod u. e. ualebit AB edd.; olim malui:
L. s. l. fata uestra: cett. — u. 19. *freno* edd., *fraeno*
 (in marg. *frario*) A, *frario* B. — u. 20. *Ipsi quod*
uultis erit; AB, *I. q. u. eritis* edd. — u. 21. *quo modo*
 AB, *quod modo* edd.

8) *De Sole et Luna.* — u. 1. *nobis* AB, in marg.
uobis A. — u. 2. *Erratis: quae ego prius, putatis*
oranda L, *Erratis quod ego prius, put. or.* AB Rig.,
quod ut ego prius, p. o. Daus. Oehl. — u. 5. *locauit*

edd., *locavitque* AB. — *saeclis* (h. e. temporibus, quae Sole et Luna constituuntur); *seclis* (in m. *stellis*) A, B; *stellis* edd. — u. 6. *antiquus* B, *antiquis* (in m. *antiquus*) A. — lacunam suppleuit Oehl. sic: *Errorem antiquus* (sc. Moses) *quin cum uideret, notavit.* — u. 10. *Vos autem seducunt sacerdotes pauci pravi* L, *pravi* uersus uocabulum ultimum, quod in marginem redundauerat (cf. A et Instr. 1, 17, 1: deludunt uos pauci scelerati uates inanes), suo loco reposui; . . . . *sacerdotes pauci* B edd., *sacerdotes pauci* et in margine *pravi* A. — u. 11. *Numina* (A, *nomini* B) *qui dicunt aliquid morituro prodesse* AB, *Numinis quid* (*qui* Dau. Oehl.) *dicant aliquid morituri prodesse* Rig. — u. 12. *Accedite Legi et discite et dicite* u. L, uoce *discite* ex margine codicis A repetita. *Accedite legis et dicite* (in *legis* m. *discite*) *uerum* A, *Accedit ueris et dicite uerum* B, *Accedite, legite et discite* u. edd.

9) *Mercurius.* — u. 1. *fiat* B edd., *fuit* (in marg. *fiat*) A, *fit* Oehl. in adn. — *saraballo* Rigaltium secu-
^{alo}
 tus ad codicum fidem restitui; *saraballo*, in m. "*abolla*"
^{arabalo}
 A, *saraballo* in m. *abolla*" B; *abolla* (i. e. chlamyde) Oehl.; *saraballum* h. l. signif. 'Turban', de qua no-
 tione cf. Kaulen, Handb. z. Vulg. p. 37. — u. 2. *galea, et ala pinnatus* L, *galea et palam* (AB) *pinnatus* A, *primatus*, quod a m. in *pinnatus* correctum est, B; *galeam aut* (et Oehl.) *pileum pinnatus* (*pennatus* Oehl.) edd. — u. 3. *cum*, quod deest in AB, Rigaltius interposuit. — u. 4. *properanti*: A in textu *pauperenti* et in m. *proper* . . . praebet; *pauperenti* B, *pauperculi* edd. — u. 5. *uos extunc* AB edd., *uos tunc* Oehl. in adn. — *parati* A edd., *parato* B, et in m. A. — u. 6. *quoniam* edd., *quo* AB. — u. 7. *tunc* AB, *nunc* edd.

10) *Neptunus*. — u. 2. *regit* AB, *gerit* edd. — u. 3. *Patet esse deum! Cumatile illi parate!* retinui codd. lectionem, nisi quod *cumatile* pro *cumatilem* scripsi, *Patet esse deum cumatilem illo paratu* edd. — u. 5. *caementarius* edd., ^{ci}*coementarius* A, *cimentarius* B. — u. 6. *Non moechus et ipse?* cf. uarr. lectt.

^{moechus}
1, 7, 9; *non marhus et ipse* A, *non marhus e. i.* B; pro *moechus* Rig. *Maius* coni., *Magnus* Oehl., qui post 'ipse' non interpunxit. *Num Magnus et ipse Vivere* cett. olim Oehl. legerat. — *quid* Oehl., *quod* AB Rig. — *structuram gerebat* L, *structura* g. AB Rig., *structura merebat?* Oehl.

11) *Apollo sortilegus falsus*. — u. 1. *citharae deum: cytharae d.* AB, *citharoedum* edd. — u. 2. *moecha* L, cf. uarr. lectt. 1, 7, 9, *marhia* AB, *Maia* Rig., *Magna* Oehl. — u. 3. *structuram secutus* L, cf. opera maligna sequentes Carm. Apol. 182, antiqua sequatur ibid. 530, *azyma* sequitur 689, et indic. uerbb. s. u.

^{ura}
'sequi'; *structuras secutus* A, *structura* s. B, *structor obsecutus* edd. — u. 7. *fallitur qui* Oehl. in adn., *falliturque* Rig. — u. 8. *uerberis* A in text., *uerbenis* A in m., B, *ueruecis* edd. — *scire bicornis* A. — u. 9. *enim* AB edd., *exin* Oehl. in adn. — u. 10. *Torruit* edd. ex correctura Rigaltii, qui in textu *terruit* (AB) edid. — u. 11 sqq. *Ille prior tum* (tu AB) *qui debuerat deam* (deum AB edd.) *amauisse* (amause AB), *Lasciuientemque Daphen* (*Daphnem* AB) *sic coepit amare* *Et amens* (tamen AB edd.) *insequitur, dum* (tum A) *uult uiolare puellam* (AB) L. Locus obscurus sic explicandus uidetur: ille, qui repulsa lata priusquam ad uirginem mortalem descenderet deam debebat amplecti, Daphnen sic (sc. repudiatus) et amare coepit et amens insecutus est etc.; *Illa prior,*

quae debuerat deum amauisse . . . puellam edd. libro-
rum auctoritate nimis neglecta; *Illa purior, quae re-
spuerat* Oehl. in adn. — u. 17. *gens* edd., *genus* AB.
— *binio triti* L, forte *uitio* (i. e. deorum) *triti*; *bizo
tristi* A, *biyo tristi* B, *uictu tristi* Rig., *typho tristi*
Oehl.; Pitra Spicil. IV p. 225 haec adnotauit: grae-
cissat more Africano Commodianus ἀπὸ τοῦ βίου. —
u. 18. *A primitia* cod. Sti. Albini apud Baluz. ad
Cypr. Opp. pag. 568, Oehl.; *Admeti* et in marg.
Aprmutia A, *aprmutia* et in m. *aduerti* B, *Admeti*
aduerti *Admeti*
Rig. Dau. — *pecora deest* in ed. Schurzfl. — *refertur*
AB edd. praeter Oehl., qui *fertur* legit. — u. 22.
praesciisset B, *praescisset* et in m. *praecessisset* A.
precessisset

12) *Liber Pater Bacchus*. — u. 2. *Ioue et Pro-
serpina* Dau. Oehl., et omis. AB Rig. — *Titanes* B,
Titanas A edd. — u. 3. *Exspirauit* AB, *expirauit*
edd. — pro enim Oehl. *exin* in adnot. proposuit. —
u. 5. *fato* A edd., *flato* A in marg., B. — *redditus*
AB edd., *redditur* Oehl. in adn. — u. 6. *percipit* edd.,
praecipiet A, *percipiet* B. — *hunc* Oehl. in adn., *hoc*
AB edd. — *moecha* A in marg., *marha* AB, *Maia*
edd. — u. 7. *partu* A, *partu* uel *parta* B, *partum* edd.
— u. 9. *Dionysus* edd., *Dionysius* AB. — u. 10. *Baccho*
L, *uacuo* in margin. *uacho* A, *uacuo* B edd. — u. 11.
Bacchantur et illi AB edd., sed sub textu ut illic (in
uacuo) Oehl. coni. — u. 11 sq. *aut heri calones mimi*
Eronisque tutores L, *aut periculones Minnermonisque*
sutoris AB, *aut periculones Mimnermonisque sutores*
Rig.; idem praeterea *Mimnermomerique sutores* ('qui
ex Mimnermi et Homeri carminibus in alium sen-
sum consutis et concinnatis risum captabant in thea-
tris') coniecit; *aut periculosae Mimallonesque sorores*
Oehl., qui cum edd. uersum 12 antecedentibus iun-

xit. — u. 14. pro *dicturos* mihi placeret *dicendo*. — *numen* A edd., *nomen* B. — u. 15. *rudes* AB, *uides* edd. — *sic* (h. e. proludendo, fingendo, fallendo) *mille* L, *simile* AB edd. — *uincentes* AB, *uiuentes* edd. — u. 16. *permutati* B, *permutati* in m. *moti* A, *permutati* edd. — u. 17. *debuere* L., *debere* AB, *dedere* edd.

13) *Inuictus*. — u. 1. *petra* edd., *patre* AB. — u. 2. *ergo terreno* L, Commodianus enim dicturus est: Si inuictus (Mithras) de petra natus deus habetur, non diuino neque caelesti uos dedistis, sed mortali ac terreno (cf. u. 6: 'terrenus utique fuit'): date uos ei, qui prior est. Iam si petra deum superauit, ad petrae creatorem procedendum est. Quod argumentum a lectione nostra non abhorrire supersedeo multis demonstrare; neque codicum scripturae aduersantur; cum *ergo retmo* in AB legatur; pro *retmo* A in m. *rogo* praebet; *ergo retro* edd.; pro *terreno* olim non displicuit *eremo*; — *uos dedistis: date priori!* L, *uos de istis* (sc. petris) *date priorem* AB edd. — u. 5. *unquam*, *non* B, et in m. A, edd., *numquam non* A in uersu; *esset utique*, *non* Rig. in adn. — u. 6. *monstiuora* AB, *monstruosa* edd.

14) *Siluanus*. — u. 1. *apparuit* AB. — u. 3. *quoniam* edd., *quoq* A, *quō* B. — *Nam* (= sed) *forte* edd., *non f.* AB. — u. 4. *uenalem* A edd., *uanalem* (uaenalem?) B. — *dominum* AB edd., *deum* Rig. coni. — *empseris* A edd., *impseris* B. — *illi* edd., *ille* AB; Rigalt. distinxit: *dominum*, cum *empseris illi* (sc. fistulam). *Aspice* cett. — u. 7. *quaere* edd., A (in m. *quaerere*), *quaerere* B. — Ut in seqq. *duat* (L) legamus, monemur cum glossatoris cuiusdam lectione 'donat', quae in A adseruatur, tum simili forma *deduat*, quae II 11, 14 in utriusque codicis correctura
donat docet

exstat; *diat* A, *diat* B, *diat* Rig., *sciat* Vonckius Lectt. Latt. I p. 74, *dicit* Dauis., *docet* Oehl.

15) *Hercules*. — u. 3. *mens Rig., mons AB, gens Oehl.* — *indocilis quoque AB edd., indocilisque A in marg.* — u. 4. *absentis Tonantis AB, absenti Tonanti edd.* — u. 5. *uouerunt A in marg., edd., uoluerunt AB.* — *inepto ut deo (sc. Herculi) AB, inepti ut deo edd.;* Commodianus h. l. in enarranda historia errauit, cum homines diceret non Ioui absenti hostias uouisse, sed Herculi (inepto [AB] ut deo orando) Iouis (AB) hostias mactauisse absentis, qui auxilio non fuisset. — u. 6. *Laetandas aras AB, lactantes a. edd., litandas a. Pitr. Spic. IV p. 225 coni.* — u. 7. *pro rectis (sc. aris) de uetusto more colantur (sc. arae) L, de dictione 'pro rectis colantur' cf. Carm. A 1008: quos pro magno colebant; prorepsit (in m. rexit) A, prorexit B, colatur AB, prouenit...colatur edd., prouenit ut...colatur Oehl. in adn.*

16) *De dis deabusque*. — *diis AB.* In carmine hoc AB quidem post uersum quartum imperfecti uersus spatium inserta *I* littera indicant, sed cum argumenti nihil desideretur, manifestum est librarium quendam utroque et tituli et acrostichi loco *i* litteram redundantem intexuisse, ut sui temporis orthographiae rationem haberet. — u. 2. *genesis AB, 'forte geneseis' Pitra Spicil. IV p. 225.* — *uobis B, nobis A.* — u. 4. *utrimque edd., utrumque AB;* post hunc u. in AB unius uersus lacuna exstat, de qua iam supra dictum est. — u. 5. Inter *si* et *tribuunt* in AB spatium quattuor uel quinque litterarum interest. — *genesis B edd., geneses (in m. sis) A, geneseis Pitr. l. l.* — u. 8. *Aut AB edd. praeter Oehl., qui at scripsit.* — u. 9. *Furiam, iram caelestem L, Furiā ma c. AB, Fariam una caelestem Rig., Furiam unā Caelestem Oehl., qui 'Caelestem' aliam deam adfert.* — u. 10. *uirgines (in m. nis) A edd., uirginis B.* — *coniuges B edd., coniungere A.* — u. 11. *daemonia*

(doemonia A) fana AB spatium aliquot litterarum intercedente. — u. 13. rationem: rāoem (sic) B. — u. 14. in ultima terra AB, in ultimas terras edd.

17) De simulacris eorum. — u. 2. deest aliqua uox uersui; forte inanem ex u. superscripto repetendum est. Pitra Spicil. I p. 543 dum quaerunt [mercede] uitam coniecit. — u. 3. aliis B edd., aliis (in m. as) A. — ex se Oehl., esse B edd. — pro sub mysteria Oehl. in comm. sub mysterio coni., sed cf. indic. uerbb. s. u. 'sub'. — falsum AB edd. praeter Dau., qui sanctum proposuit. — u. 4. Indissimulantes AB, Inde simulantes edd. — concussi AB, concuti edd. — numine A edd., noīe B. — u. 5. maiestatemque AB edd., maiestateque Oehl. in comm. — u. 6. dites moechos L; locum restitui ex librorum AB scriptura didemarios coll. lectt. 'marhus marhia' pro moechus etc. scriptis. Rigaltius legit: Dindymarios omisso uocabulo saepe, quod Oehl. restituit; olim putabam legendum diadematos uel diademarios. — u. 7. Luxu-
ineunt
rias edd., luxias A, luxorias B. — in eunt B. — u. 8. parca AB, spurca edd. — bipenne A, bipenne corr. in bipinne B. — u. 9. Cum doctrinam suam (doctrina sua AB) seruant, quid corpore (quod cruore AB) sanant? (h. e. allidunt dorsa sua) L, Cum doctrina sua seruant, quod cruore sanant edd., in comm. Oehl. C. doctrinae suae seruiunt, quod cruore s.? coni. — u. 10. Respicite, quoniam nonnullos numine cogunt L, Respicite (A, respuite B) quo (AB, quod A in m.) non illos nomine (B, et in m. A; numina A) cogunt edd. — u. 11. Ipsi AB, ipsis edd. — u. 14. supplicem L, sup-
plice AB, simplicem A in m., edd. — ne AB, ni edd. — u. 16. ut AB Oehl., et Rig. — uaticinanti A in m., edd., uatici manti AB. — prodiit (sc. res) falsa

L; de consecutione neglecta (prodiit, credatur) cf. indic. uerbb.; *prodit falsa* AB, *prodenti f.* edd., *f. prodenti* Rig. coni. — u. 17. *locuta* A in m., *locutus* in uersu; *locutus* B.

18) *De Ammudate et deo magno.* Hoc carmen, quod A omisit, in B ad calcem reiectum et altera manu perscriptum est; idque genuinum esse cum genere dicendi, quod sermoni ceterorum carminum tanquam lac lacti simile est, tum artis metricae ratione nobis comprobatur. Atque in retractandis his de natura deorum fabulis quid Commodiano magis dignum est illo carmine de Ammudate composito! Accedit, quod in indice *pr. m.* scripto et libro priori praemisso numerus articuli XVIII *pr. m.* indicatus est, cui librarius alter postea titulum ascripsit; unde fit, ut illo loco eius codicis, ex quo liber Parisinus transscriptus est, carmen exstiterit. Neglexerunt opinor librarii poema hoc Ammudatis, cum nomen ac naturam dei ignobilissimi ignorarent. Neque nostris temporibus quisquam est, qui certi aliquid professus sit de origine dei ignoti, patria, cultu. Sed ne locum praeteriisse uidear, dum uiri docti probabilius aliquid exquirant, ea referam, quae Carolus mecum Hamannus u. d. de Ammudate communicauit. 'De deo Ammudate cum uniuersa antiquitas nihil memoriae prodiderit, sane difficilis est quaestio, quis et qualis ille fuerit. Ne de etymo quidem uocabuli pro certo adfirmare licet, utrum a Semiticis linguis petendum sit an ab Indogermanicis. Mihi quidem uidetur Ammudates originem trahere e uoce עמוד (*ammūd*) id est columna, qua re antiquitus homines uti solebant ad diuinum numen significandum; columna enim denotat τὸ ἐστὼς καὶ μόνιμον τοῦ θεοῦ, ut ait Clemens Alexandrinus, Strom. I, 25,

et erat antiquissimis temporibus quoddam simulacrum dei solaris. Quod etymon si genuinum est, Ammudates quidam deus solis uel lucis fuit, uelut Baal, Hercules, Mithras.' Sed iam ad carmen redeamus, quod extra ordinem in extremo codice Parisino (fol. 35) legitur. — u. 7. *aut* edd., *ut* B². — u. 9. *seducit* edd., *seducunt* B². — *falsa* B², *false* edd. — *prophetans* B² (*prophetant* Pitra ex ms. dedit). — u. 11. *Erumpebat enim uenis* B², *Erumpebant enim uoces* edd. — *mutata* B² edd., *motata* Oehl. in comm. — u. 14. *quot* B², *quod* edd. — u. 16. *uiniuoraces* intellege sacerdotes dei. — u. 18. *gestabant* h. e. colebant. — *deperdere* L, *perdere* B² edd., *dementes perdere* Pitra Spicil. I p. 543. — *uultis* edd., *uoltis* B².

19) *Nemesiacis uanis*. — u. 1. *Virbium* L, *uirum*, in m. *uirium* A, *uirium* B, *uirum* edd.; hoc l. nomen proprium desiderari ex uerbis hisce 'colere talem aut Dianam dicere lignum' adparet; neque uero deae nemoris numen quodlibet coniungi potest, sed solus deus nemoris ac uenationis Dianae similis uel eiusdem deae sacerdos, quem esse *Virbium*, antiquissimum Regem Nemorensem ac sacerdotem Dianae in nemore Ariciensi cultae, codicum scriptura probatur. — u. 2. *Et* B edd., *aut* A. — *aut Dianam* A edd., *audianā* B, *aut diuam* Gothofredus in adn. ad Cod. Theodos. XIV 7, 2. — *lignum* A edd., *lignium* B. — u. 4. *Ex antro* L, *ex arte* A edd.; emendationis uestigia agnoscere mihi uideor in scriptura *ex ^rarte* B; lectio restituta commendatur loco Maximi Taurinensis Serm. 32 (cf. Galland. bibl. IX 401) hoc: 'Cum *cellam* ingressus fueris, reperies in ea pallentes caespites mortuosque carbones — si ad agrum processeris, cernis aras ligneas et simulacra lapidea — cum maturius uigilaueris et uideris saucium uino

rusticum, aut *Dianaticus* aut aruspex est' etc. — *ficte* A edd., *fincte* B. — *quod* AB Oehl., *quid* cett. edd. — u. 5. *deum agit* L, *dum agit* AB edd. — *pascit* edd., *poscit* A, *p^ascit* B. — u. 6. *Incopriat* A edd., *incopiat* B. — u. 7. *adplicatque* Gothofr. l. l. — *simili collegio facto* B edd., *simili collegia facto* (? uel *facta*) A. — u. 8. *deam* (Nemesin scilicet) Gothofr. l. l. — *adornat* AB, *adornet* edd., cf. 1, 21, 5 ut saluant AB. — u. 9. *Ipse* AB edd., *Ipsa* Oehl. — u. 10. *libet* B edd., *liber* A. — pro *eum* Oehl. *deum* in adn. coni.; *eam* Gothofr. l. l. — u. 11. *asse* (= axe) L, *a se* AB edd., *ac se* Oehl. in comm. — u. 12. *afflatum* AB edd. — *numine* B in m., edd., *noⁱe* B, *nomine* A. — u. 15. *uiges* edd. A (in m. *urges*), *uⁱrges* B.

20) *Titanes*. — u. 1. *Titanias* (cf. *tacitas* u. 2) *tutanos²* L, *Titanis* A, *titania¹* B, *Tutanos* edd. — *dicitis* edd., *itis²* A (in m. *dictus*), *dictus¹* B. — u. 2. *immites tacitas* (sc. defunctas; cf. u. 5: non loquuntur); *aut mutas immites²* *o²* *tacitas* A; *aut mutas tacitas¹* B; *immites tacitos* Rig., *Ita Mutae Tacitae* („nam Lares Mutae Deae filii“) Daus., *immotos tacitos* Oehl. — *aediculis* A, *aedicul^s* (o corr. a. m. in i) B, *aediculas* Rig., *aediculae* Oehl. — *facta* AB, *facta* edd. — *Adoratis enim stulti malo leto defunctos* cod Sti. Albini teste Baluzio ad Cypr. opp. p. 567, edd., *laeto defuncti* A, *laeto defuncti* (corr. a. m. in *defunctos*) B. — u. 6. *aeramine* edd., *aranu-aeramine²* rae A, *aranurae¹* B. — u. 7. *eos* B edd., *Deos* A.

21) *Montesianis*. — u. 1. *Monteses deos dicitis* c. Sti. Albini, cf. Baluz. ad Lactant. de Mortib. Persec.

11, A Oehl., ^{et} ~~montes~~ ~~deos~~ B, *montes et d.* Rig., *montes esse d.* Oehl. in comm. — *dominentur* edd., *nominentur* A, ^{d²} ~~nominentur~~^{φ²}¹ B. — *in auro* edd., *in auro* A, ^{g²} ~~in afro~~¹ B, *in aruo* Sirmondus et Rig. ed. pr. — u. 2. *obscurati malo* AB¹ edd., *obsecratis uel oblectatis male* B² supr. lin. — *iuuantes* edd., *iurantes* AB. — u. 3. *serena* B edd., *seuere* A. — *maneret* AB, *manerent* edd. — u. 5. *saluant* AB, cf. 1, 19, 8 ut *adornat*; *saluent* edd. — u. 6. *regant* B edd., *rogant* A. — *si quid tu sani requiris* edd., *nisi quod tu fana decuris* A, ^{i²} ~~si~~ ^{s²} ~~ni~~ ^{requiris²} *(ni deleuit altera m.) quod tu fani decuris*¹ B. — u. 7. *iustitiam* A edd., *iusticiam* B. — *quaere* edd., *quare* A, ^{e²} ~~quare~~¹ B. — *nam illa* L, *quam illa* AB, *illa omisso quam* edd. — u. 8. *portat* edd., *porta* A, ^{t²} ~~porta~~¹ B. — *quidquid in uanis* B, *quicquid in uani* (s sub u emicante) A, *quod in uanis* Rig., *quod inanes* Dau. Oehl. — *gaudes* Dau., *gaudet* AB Rig. — ^{Christo²} ~~cumsto~~¹ B, *cum Christo* edd.

22) *Hebetudo Saeculi.* — *seculi* AB, sed *saeculi* acrostichidis ratione postulatur. — u. 1. *hebetari* A edd., ^{e²} ~~habitare~~^{i²}¹ B. — u. 2. *Excurrit* edd., *excurret* AB. — u. 3. *balantum* edd., *ballatum* (i. m. *ballantem*) A, ^{lantem¹} ^{um²} ⁿ ~~ballatum~~¹ B. — *manus* A, *maius* B. — *cruore fuso manes elicit* Dauis. — u. 4. *bona crudelis* (i. e. tyrannus) ex libris mss. restitui, *uana credulus* edd., *uana credulus* *bona crudelis* AB. — u. 5. *sunt consulti sensu actiuo.* — Oehlerus in comm. hanc adfert coniecturam: *Tot*

(sc. aruspices) *ducis aut regis ubi sunt consulti de uita*. — u. 6. *quo profuit illis?* cf. Carm. Ap. 304: si ualeitudo fuerit mala, *quo tibi uita?*; quo AB, quid edd., illis A in m., illi AB. — u. 7. *discite* edd., *dicite* *discite* A, *dicite* B. — *simulacra* A edd., *simulacra* B. — u. 8. *enim i. e. autem*. — *in legem quaerite* B, *in currite* *legem quaerite* A, *in lege quaerite* edd. — u. 10. *daemones in mundo uagi* (sc. sunt) cod. Sti. Alb. apud Baluz. ad Cypr. opp. p. 571, *doemones* (*daemonas* edd.) *ati* *i. m. uagari* A edd., *daemones i. m. uagi* B. — u. 11 *mandata* A, *manda^{ta}* B. — *praemisit* B edd., *promisit* A. — u. 13. *curo* edd., *caro* A, *caro^{u2}* B. — *paruo* edd., *paruit* A, *paruit^{uo2}* B. — u. 14. *uos* B²: *orat uel orot* A, *uos²* *erot* (uoce expuncta) B, *ciet* edd. — *consulite pro uobis* AB edd., *consulite uobis* Rig. et Sirmond. coni. — u. 15. *intrastis* edd., *intrasti* AB. — *condiscite* *um* Dau. Oehl., *condicite* AB Rig. — *rectam* edd., *rectam* A, *rectum* B.

23) *De ubique paratis*. — u. 1. *dicis* A edd., *dices* B. — u. 2. *communis* A, *communis* B; ea, quae Rig. de lect. Apogr. Sirm. *comis* adnotauit, ad hunc locum nihil pertinent, sed potius ad 1, 30, 15 referenda sunt. — u. 3. *ue* B. — u. 4. edd. post 'quaeris' sententiam finiunt. — u. 5. *Ipse tibi inimicus asciam impingere uerbo* L, *I. t. infligis* (in m. *hinnificis*) *incinere de uerbo* A, *I. t. hinnificis asciam in cinere de uerbo* B, *hymnificas* (*hymnifica* Oehl.) *etiam incinere* (in *cinere* Oehl.) d. u. edd. — u. 6. *uiue* A in m., Oehl., *uiuio* AB Rig. — u. 7. *te* A edd., *de* B. — u. 8.

tyranni A in m., *tera* in A in textu, *tura* (incerta u littera, forte *tira*) in B, *tua* in edd. — *residere* edd., *resedere* AB. — u. 9. *refugiscere* AB edd., forte: *refugire* uel *refugiscens*. — u. 10 edd. antecedentibus iunxerunt, undecimum autem u. sequenti. — u. 12.

modo A edd., *modus* B. — u. 14. *prodis* sub. AB, *prodis dei* sub edd. — *tyranni* A in m., edd., *tyranne* AB. — u. 15. *fatis* A in m., B edd., *factis* A in t. — *cuias modo Lege inanis* B, h. e. *fatis aduersis*, cum legem neglexeris, senties te a Christo discessisse et 'loca maligna' sortitum esse; cf. articulum sequen-
tem; *cuius modo Lege inanis* A, *cuius m. lege inuuaris* edd.; de dictione 'lege inanis' cf. 'iure peritus' Carm. Ap. 582 (et 'nudatus a Lege' 1, 24, 2).

24) *Inter utrumque uiuentibus*. — u. 1. *putas* L, *putavi* AB, *putans* edd. — u. 2. *praesenti* A, *praesedis* A in m., B Rig., *procedis* Dau. Oehl. — u. 4. *egistis* AB, *egisti* edd. — *istinc* B edd., *isthinc* A. — *defunctos* L, *defuncto* AB edd. — u. 5. *respicite* B, *respice tu* A, et supr. lin. B, edd. — *eras et* (expuncta uoce) *ecce uideris* B, *eris ecce u.* (omisso *et*) A, *Respice tu stulte. Non eras et ecce u.* edd. — u. 8. *te* edd., *se* A, *se* B. — u. 9. *Deo remittis* edd., *de ore mittis* AB. — u. 10. *in tenebris* AB, *in tenebras* edd. — u. 11. *decurris saepe bifarius* A supr. lin., Oehl., d. s. *bifarios* AB, d. *ad Pharisaeos* Rig. — u. 13. *exis* A edd., *ex sis* B. — *fana* AB edd., *fraena* in m. A. — u. 15. *qui a* B edd., *quia* (uel *quis*) a A. — *morte* A edd., *monte* B. — u. 16. *poenoe* A, *paenae* B. — u. 17. *si ait, tu putas esse maligno* L, *si* (in m. sic) *aut tu p. e. maligno* A, *si aut tu p. e. maligne* B, sic, *ut p. e., maligne* edd. — u. 18. *Nam ille, qui pro deo est, post funera recte uiuit* L, N. *illi qui prodest*

per (post A in m.) *f. r. u.* AB, N. *illi prodest post f., r. qui uixit* edd. — u. 19. *loco* B edd., *loca* A. — *maligno* edd., cf. quae in Philolog. XXXVI t. 2 p. 286 sq. disserui; *maligni* AB. — u. 22. *Vos autem dubii* (L, *dubiis* B) *in uos* B, *V. a. dabit is i. u. A., Vobis a. dubiis i. u. (intus Oehl.)* edd. — *paena* B. — u. 23. *tortoris* AB edd.; Rig. *primum tentatoris* scripserat, sed postea ad B rediit.

25) *Qui timent et non credunt. — credent* AB edd. in titulo; sed male nos habet futuri t. forma, quae neque carminis argumento postulatur neque acrostichide satis firmatur, cum illo uersus undeuicesimi loco ualde deprauato facillime *uentura* pro *euentura* restituatur. Atque in conspectu capitum praemisso *credunt* uterque codex suo loco praebet. — u. 1. *quandiu* AB. — *cognoscere* B, *agnoscere* edd. — u. 2. *uitas agrum* A edd., *uita sacrum* A in m., B. — *sterili semina* edd., *sterili semine* A, *serili semina* B. — u. 3. *sylua* A. — u. 4. *Tu dicis* A edd., *iudicis* A in m., B. — u. 5. *in aula* AB, *in aulam* edd. — u. 6. *messis* A edd., *messus* B. — u. 7. *Quodsi* AB, *Quid?* edd.; Oehl. sic distinxit: *Quid? Non te paenitet? Inde cett.* — u. 9. *adest* AB Rig., *abest* Oehl. — u. 10. *posterarum* A, *postere* B. — u. 11. *Te cui designabas? Crederis* L, h. e. utram legem amplexus es? *crederis* in L. secunda stare. *Te qui designabas crederis* AB, *Te quidem signabat crediturum* edd. — *tibi potentes* edd., *sibi pudentes* A, *sibi prudenter* B. — u. 13. *obstupe iam factus* (*fatus* B) in A sic scriptum est: *obstupe — iam — factus —*; de tmesi cf. Luc. Muell. d. r. m. p. 368. — *ora tu* AB, *iura te* edd. — u. 16. *posse et uiuere: inserui et.* — u. 17. *discredis* A edd., *discretis* B. — u. 18. *reus* A edd., *res* B. — u. 19. *Ventura canam* scripsi pro uulgata *euentura canam*,

ut inscriptionem (*credunt*) corrigerem; *euenter enim* AB.

26) *Repugnantibus aduersus Legem Christi Dei uiui.* — u. 1. *Respuis* B edd., *respicis* A. — u. 7. *pro te reddunt* Rig. in adn. *terrebunt* coni. — u. 9. *istic* A edd. — *laetam* edd., *laetum* AB. — u. 10. *iniurias* B edd., *in inuias* A. — *diurnum* AB, *tuorum* edd. — u. 11. *infanda* B, *infandae* edd. — u. 13. *luis* AB, *leues* Rig., *lewis* Dau. Oehl. — u. 15. *desaeuitur* A (*destruitur* ibid. in m.), *deseruitur* B, *deseritur* edd. — u. 16. *Breui* L, *breues* A, *breue* B, *uitiis* (!) edd.; de B et V litteris inter se commutatis cf. Schuchardt, Vocalismus des Vulgaerlat. I p. 131. III p. 67. — *langues* Oehl., *languis* AB Rig. — u. 17. *moralis* AB, *mortalis* edd.; *uitam uti uitreâ uitâ mortales?* Oehl. in *inritum*²

adn. — u. 18. *inritum* edd., *inruitum* A, *inruitum* B. — u. 19. *pro dolo* Dau. coni. *dolore*; *dolio* Oehl. ad I, 29, 18. — u. 20. *uolebant* edd., *uolebas* A, *uolebat* B. — *paruuli* edd. — u. 21. *Sunt* Oehl., *sed* AB Rig. — *senescere* edd., *ēē nescire* A, *ēē nescire* B. — *laetitias* L, *laetior* A¹, *laetios* B edd. praeter Oehl., qui *laetificos* scripsit. — *dies* B edd., *dies* A. — *perfruique ipsi* ^{diu} *parabant* edd., *perfrui quia ipso* (A, *ipse* B) *parabat* AB. — u. 23. *reponimus* edd., *rem primus* AB. — *mondo* A. — u. 24. *Gens! et* Oehl. — u. 25. *caram*

^{ueram} L, *ueram* edd., *coram* in m. *solam* A, *coram* B. — u. 27. *animum* B edd., *animas* A. — u. 28. *autor* AB. — u. 30. *dic* A edd., *dico* A in m., B. — u. 31. *clamauit* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 33. *uiuit* edd., *uiuet* AB. — u. 34. *delicias* B edd., *deliciis* A. — *erit* A in m., B edd., *est* A. — *sub tartaro* Oehl. in adn. — u. 37. *uiuit* edd., *uiuet* AB. — u. 38. *reddat* edd., *reddas* AB.

27) *Stulte non permoreris Deo. — Permoueris A.*
 u. 1. *permoreris* B edd., *permoueris* A. — *actus* (h. e.
 iudicium Dei, cf. 1, 28, 2) AB, *Altum* edd. — u. 2.
defunctum edd., *defunctam* (in m. *finito*) A, *definito*
 B. — u. 4. *clamant* edd., *clamat* AB. — *defuncto* AB,
definitos edd. — u. 6. *ut* AB, *et* edd. — u. 8. *obli-*
uitos edd., *obliuitor* AB. — u. 9. *non imperitus* A, *nō*
imperitans corr. in *imperitus* B, *nobis imperitans* edd.
ne serueris
 — u. 10. *post cineres* A edd., *post cineres* B. — *illum*
 A in m., *illa* AB edd. — u. 11. *eruere* AB, *exuere*
 edd. — *per funera* B edd., *per f.* A. — *non sis* AB,
ut non sis edd. — u. 14. *nosces* A. — *illum* in m.
illud A. — u. 16. *es* addidi. — *tuorum* AB; ‘tua’
 intellege animi carnisque coniunctionem, quarum
 partium illa (caro) sola reconditur; sed forte *duorum*
 legend.; *exemptus ab illa reconditur illa, tu horsum*
 edd. — u. 18. *nec poterint* AB, *non poterunt* edd. —
aequari AB, *caecari* Oehl. — u. 19. *secreta* AB. —
 u. 20. *fragilia* A. — *moraris* Pitra Spicil. I p. 543. —
 u. 21. *reddit* AB, *reddet* edd.

28) *Iusti resurgunt.* — u. 1. *pro patientia* Dau.
maluit sapientia. — u. 2. *curae* L, *quare* AB, *cura*
 edd. — u. 3. *gens* L, *mens* AB edd. — u. 4. *mente*
 AB, *morte* edd. — *pro moratur* Oehl. in comm. *uo-*
ratur. — u. 5. *qui malefacta* AB, *quid per m.* edd. —
 u. 7. *excruciant* edd., *excruciauit* AB. — u. 12. *pones*
 A. — u. 13. *sis autus* B. — *aestu* A in m., B, *aestus*
 A, *aestum* edd.

29) *Diuiti incredulo malo.* — u. 1. *differes* AB
 edd., forte *differis* leg., cf. *attendis* u. 8, *discredis*
 u. 15, *reddis* u. 16, *adluitur* u. 17. — u. 2. *adhaerere*
 B edd., *adhaerue* A. — u. 3. *post ista* edd., *pro ista*
 AB. — *dices* AB, *dicis* edd., cf. u. 1. — u. 5. *nescien-*

tem Dauis. Oehl., *nesciente* B Rig., in A hic u. deest. — u. 6. *pars tua* (h. e. ita tecum uersatur, ut quasi *pars uitae tuae uideatur esse*) A, *para* uel *pars tua* B, *prata t.* edd. — *uineas* edd., *uias* A, *uinas* B. — u. 7. *greges* AB, *gregem* edd. — *possides* B edd., *possidet* A. — Versus 4 ad 8 turbato ordine sic in A leguntur:

*Ingrate summo, qui sic Deum iudicas esse,
Ipse greges pecorum et quicquid possidet ipse
Ipse pars tua gubernat uias ipse
Nec istis etc.*

u. 8. *attendisti* L, *attendis* A in m., edd., *attendistis* AB. — u. 10. *nos* edd., *non* uel *nos* A, *non* B. — *seculo* AB. — u. 11. *si credis* edd., *sic credis* A, *sic reddis* A in m., B. — *secreta* AB, *secreto* edd. — u. 13. *referas* B edd., *deferas* A. — *agone* A, *ago ne* B. — *perennes* edd., *perennis* AB. — u. 15. *tartaras* B. — u. 17. *abluitur* L, *adluitur* AB edd. — *spiritalis* B edd., *spiritualis* A. — u. 19. *tunc* AB, *nunc* edd. — *proclamans* B edd., *proclamas* A.

30) *Diuites humiles estote.* — u. 1. *bonum ostendere* AB, *b. te ost.* edd. — u. 2. *te* edd., *de* AB; *pro facis* Oehl. in comm. *faris* coni. — u. 5. *semper* B edd., *per* A. — u. 6. *diuum* L, *fifum* (in m. *diuam*) A, *fifam* uel *sifam* (*f* uel *s* in corr. scripto) B, *typhum* edd. — u. 6 sq. *ultro Subditos* Oehl., *ultro. Subditos* Rig. — u. 9. *extinxit* AB. — *pauper, ebriacus clamas* L, *pauper ebraica* (*ebraica i* in *a* corr. B) *clamor* AB, *Vixit. et Extinxi. Pauper EYPHKA clamat* Rig., *Vixit et exiuit p.: EYPHKA clamat* Oehl., *uixit et extinxit pauperes saeculi amore* Lacroz. Schurzfl.; sed forte leg.: *pauper Abrahae amor*, cum uerisimile uideatur esse poetam de Lazaro uerba facere in sinu Abraham posito. — u. 10. *carybdis* B. — u. 11. *Indicipulinati* L, *Indisciplinati* AB edd. — *sic diuites*

AB, s. uos diu. edd. — u. 12. non edd., nam AB. — u. 13. *Exue te* edd., *exuite* A, *exuete* B. — *diuitis* L, *diuites* AB, *diues* edd. — u. 13. *reuersus* L, *peruersus* A (in m. *peruersis*), B. — u. 14. *quid* (*quod* A edd., q B) *nunc* (B, *nun* A) *operisti* (*opericti* AB) *si forte* (h. e. si flagitium aliquod operiendum fuerit) L, *quod nunc operasti si forte* edd., sed pro *si forte* Oehl. in morte scripsit. — u. 15. *comes* edd., *côes* AB, *communes* Pitra Spicil. IV p. 226. — u. 17. *aeque* edd., *atque* AB. — *benignam* edd., *benigna* AB. — u. 18. *sterilia* A. — *sub totis* (= in totum, omnino) AB, *subtutus* edd., *subtristis*, *subcautus*, *submissus* Oehl. in comm. — u. 19. *pacis* edd., *paces* AB. — u. 20. *Expectate* AB, *Et spectate* edd. — *benefactis usuram* A in m., *benefacitis a surio* AB, (*uestrum.*) *Benefacitis adsum* edd.

31) *Iudicibus*. — u. 2. *detractat* A edd., *detrectat* B. — u. 3. *bona* corr. in *dona* B. — *exenia* B. — *iudices* : *inde* edd., *inde* in AB deest. — u. 4. *mussumus sequitur*
tatur L, *mussequit* AB, *ius sequitur* edd. — *datorem* A supr. lin.; *dator est* A, *dator ē* B, *datores* edd. — u. 5. *Cum qua erit* L, *cum quaerit* AB, *Cumque erit* edd. — *uictoria tollit iniquam* AB Oehl., *uictoriam tollit iniqua* Rig. — u. 6. *pusillos* AB, *pusillus* edd. — u. 7. *tollat* AB, *tollit* edd. — *quod* A, q B, *quia* edd. — u. 9. *ergo prior mihi scriptura* A cod. uidebatur, quae postea in *ego* mutata est; *ego* B edd. — *iudex* Pitra Spic. IV p. 226, *pulex* AB, *duplex* edd.

32) *Sibi placentibus*. — u. 1. *prouenit* AB, *prouexit* edd. — u. 2. *Quid* A edd., qd B. — u. 3. *blasphema* AB, *blasphemias* edd., *blasphemans* Oehl. in adn. — u. 5. *gradum* L, *gradu* AB, *gradus* edd. — *fortuna* edd., *furtu ne* AB. — u. 6. *non ulla* edd., *nonnulla* AB. — *dignoscis* AB, *dinoscis* edd. — u. 7.

censeant turbam choraulicam L, *censeun turba choraulica* (in m. *censeuntur bacchor aulica*) A, *aeuiseuntur* (uel *oeuis.*) *bacchor aulica* B, *censeantur, bacchent aulica* edd. — u. 9. *donetur* A, *donaetur* B, *donatur* edd. — u. 12. *honor remanet* edd., *honorem manet* AB. — *rerum* B edd., *reum* A. — u. 13. *nunc* AB, *omiserunt* edd. — u. 14. *quae* edd., *q* AB. — u. 15. *reuiuiscere* edd., *nec uisis sere* (uel *seu?*) AB. — *non potes* edd., *compositis* A, *compotis* B.

33) *Gentilibus.* — u. 1. *pastore* B edd., *postore* A. — *uacare* A (in m. *uagare*), B, *uagare* edd. — *exasperate seorsum* AB, *exasperata sursum* edd. — u. 5. *stabulis* (*stabilis* AB) *siluestri ad praesepia tauri* AB Oehl., *stabiles Siluestri ad praesepe pastoris* Rig., ut suam de aetate Commodiani opinionem firmaret; *stabiles uestra* (*stabula siluestris* Dodwell. probante Dauisio) *ad praesepia tauri* Sirmond. — u. 6. *tuti* edd., *toti* AB. — *regia* edd., *regi* AB. — *manentes* A Rig., *manentis* B Oehl. — u. 7. *sylua* AB. — u. 9. *uno* AB, *uni* edd. — *ubi* AB, *uti* edd. — *uiuere* B, *ueuere* A. — u. 10. *cum sit et* AB, *cum fiet* edd. — *resurrectio* A edd., *resurrectis* B.

34) *Item gentilibus ignaris.* — u. 1. *ceruix* B, *ceruis* A. — *labori* AB, *laboris* edd. — u. 2. *tunc*
tunc iuuat *tunc iuuat*
iuuat edd., *nunc iubar* A, *nunc iubat* B. — *satiari* edd., *satiare* AB. — *coliclis* (i. e. *coliculis*) in comm.
Oehl., qui praeterea *cauliclis* commendauit; *caliglis* AB, *siliquis* edd. — u. 3. *utilia* A, in quo libro saepe a pro s finali scribitur. — u. 4. *primum* edd., *pm* A, *p̄m* B. — u. 7. *bestia* A, *besteis* B, *bestia es* edd. — u. 8. *arma* AB edd., *antro* Dauis. — u. 9. *Idola, quae sequeris* Oehl. in comm., *Idola qui sequeris* AB edd. — u. 10. *perducunt poenali barathro* L; de dativo loci

cf. indic. uerbb. s. h. u. et praef. Carm. Apol. u. 670.

— *perducunt poena liber atro* ([?]*atio* A) AB, *perdunt*^{??} *paene liberatos* edd. — u. 11. *ulnis* edd., *et nies* A, *olnis* B (*u* litt. in *o* correctā). — u. 13. *ludi* (intell. sunt) AB, *ludis* edd. — *ista*: L, *ista?* edd. — u. 15.

diuinus edd., *diuinis* AB. — u. 17. *bestius* edd., *lestens*[?]

A, *lesteus* B. — *errās* Oehl., *errans* AB Rig. — u. 18.

per (*p* B) *fata* AB, *uenis* B, *uehis* uel *uenis* A; *prae-*
fata uenient edd. — *secla* AB. — u. 19. *Rursus* edd.,

Nec te credis rursus A, [*Nec te credis*] *rursus* B un-
cinis altera manu circumscriptis. — *ut incipias* AB,

et incipies edd. — *uiuere semper* edd., *uiuere* AB. —

u. 21. *sublectum*ⁱ B.

35) *De ligno uitae et mortis*. — u. 2. *Belias* edd.,

bellias AB. — *seruatus* L, *seruatur* AB. — *tentator*
edd. — *palmae* edd., *psalmae* AB. — u. 3. *Contulisset*

AB, *contulit et* edd. — *boni seu mali* edd., *bonis seu*
malis AB. — u. 4. *natiuitatis* AB Dau. Oehl., *nati*
natiuitatis Rig. — *idemq* B, *idem quod* A, *indeque*

edd. — u. 5. *exul factus* AB, *exul omisso factus* edd.
— *pro ut* Oehl. *at* uel *etiam erat* in comm. maluit.

— u. 6. *milibus* AB, *millibus* edd. — *de erimus* cf.
praef. ad 1, 6, 3. — u. 8. *quaeramus* AB, *generamur*

edd. — *uitam futuram* L, *uitae futurae* AB edd. —
u. 9. *pendit* AB, *pendet* edd. — u. 10. *Kapite* L, *ca-*
pite Dau. Oehl.; acrostichidis lege K littera postula-

tur, *cauete* AB, sed in libro Parisino altera manu
linea ascripta est, qua *Kauete* scriptura efficitur; cf.

Katerua Sedul. hymn. abecedar. u. 37, et quae Are-
ualus ibid. adnotauit; *Kaduca* autem in hymno abe-

ced. ab A. Boucherie (*Mélanges Latins et Bas-*

Latins. Montpellier a. 1875, p. 19) edito ac *Kastris*, *Kanis* iisdem aliorum eiusmodi carminum locis legitur. — u. 15. *ille* Oehl., *illi* AB edd. — u. 18. *ui-
uere* edd., *uere* AB. — u. 19. *culturam* L, *cultura* AB, *culturas* edd. — *fata* AB edd. praeter Dau., qui *fana* coni. — u. 21. *Xanta* (i. e. *sancta*) edd., *Xancta* B, *Deus dei* *Sancta* A. — *Dei* edd., *Dei* A, *deus* B. — *duat* L, *dicit docet* *docet* A, *dicit* B, *docet* edd.; cf. uarr. lectt. 1, 14, 7, quo loco eadem fere dictio his uerbis repetitur: 'qui post mortem uiuere duat'. Equidem cur lectio 'dicit' uerbo 'docet' uel 'docet' u. 'dicit' explicetur non intellego. Sed adparet et *dicit* et *docet* glossemata esse lectionis genuinae *duat*, quae in *diat* ac deinde in *dicit* corrupta est. — u. 22. *solus* B edd., *solua* A. — u. 23. *Zabolicam* — *uitate* cod. Sti. Alb. teste Baluzio ad Lactant. de Mort. Persec. 16; neque dissentiunt AB.

36) *De crucistultitia*. — crucis stultitia AB edd. praeter Oehl., qui *crucistultia* acrostichidis ratione habita recte restituit. — u. 2. *uitam* edd., *uita* AB. — u. 3. *stultitiam facit* L, *stultitia fāc* AB, *stultitia facta est* edd. — *adulterae* edd., *adulteri* AB. — u. 4. *gregem crucem* *crucem* edd., *crucem* A, *gregem* B. — *diros* Dau. Oehl., *dirus* AB Rig. — u. 5. *nunc* AB Rig. Oehl., *non* Dau. — *credant* B edd., *credam* A. — *o stulti* B edd., *non st.* A, *pro st.* Roensch. — u. 6. *innocuum* A, *inmoiē* uel *imnoiē* B, *iuniorē* edd. — *occisit* AB, *occidit* edd. — u. 7. *Enoch* edd., *nohel* AB. — *suboles* edd., *subolis* AB. — *Cainaē* edd., *chananaei* AB. — u. 8. *Sic genus iniquum* L, *Sic gchas* (gēnas?) *iniquum* A, *sic genas iniquum* B, s. *gens iniqua* edd. — *quod* L,

q AB, *quae* edd. — u. 9. *transmittat* AB, *transmittit* edd., *transmittis* ed. Schurzfl. — *animos* A, *aîos* B. — u. 10. *uidere* AB, *uiuere* edd. — u. 11. *secunda* edd., *secundo* AB; post *secunda* edd. *sententiam* finiuerunt. — u. 12. *primam* L, *prima* AB, *primo* edd. — *praeuenit* h. e. *superauit* L, *reuenit* AB edd., *reuinxit* Dau.; Oehl. hunc uersum minore interpunctione adhibita sequenti iunxit. — u. 13. *praua luctatione uana scelerati* L, *parua dictatione renascelati* AB, *praeuaricationes uanas elati* edd.; pro *renascelati* Pitra Spicil. IV p. 227 coni. *recalciati* i. e. *rebelles*. — u. 15. *In cuius iudicium* AB, *Iudicium cuius* edd. — *cû* AB. — *uenerint* L, *uerit* AB, *uenerit* edd. — *dignoscant* B, *dignoscunt* A, *dignoscent* edd.

37) *Qui iudaeidiant fanatici*. — *iudaei diant* AB, sed in conspectu cod. B praemisso recte *Iudaeidiant* altera manu scriptum est. ‘*Iudaeidiare*’ est pro ‘*Iudaeizare*’, cf. uarr. lectt. exorcidiandi uerbi in Hartelii edit. Cypr. 436, 16; 448, 11; 441, 12. — u. 1. *nudus* AB (h. e. sine deo, profanus, cf. *nudatus* a Lege 1, 24, 2); *Iudaeus* edd. — u. 3. *erras* Dau., Oehl., *eras* AB Rig. — u. 4. *caecus caecum in fossa reducit* AB, *caecum caecus in fossam deducit* edd. — u. 6. *discedentes* AB, *discentes* edd. — *eunt* AB, *eant* edd. — *ut docti* AB, *doctique* edd. — u. 7. *At* edd., *aut* AB. — *alias uadis* L, *aliis suadis* AB, *ad eos uadis* edd. — u. 11. *possunt* B. — u. 13. *mirabilia* AB, *mirabile* edd. — u. 15. *tota deferre* AB, *nota referre* edd. — u. 16. *concludor agere congestus aratri* L, h. e. acrostichide coercitus impediore de hac re plura dicam, cf. 2, 29, 15: de breuiori titulo non tot inararem; *concludor agerem congestus aratrix* AB, *concludit agrum congestus aratri* edd. — u. 17. *omnipotes* A. — *illos* edd., *illo* AB. — *intelligere* AB. — u. 18. *A scelere tanto* edd., *a scelera tanta* AB. — *cruentus*

Rig. Oehl., *cruentos* Dau., *cruentis* AB. — u. 19. *sese* edd., *se* AB. — *Lege* edd., *legem* AB. — u. 20. *latrant nobis curae deserti* L, *latrant nobis cū re deserti* AB, *latitant nobiscum rege deserti* edd.

38) *Iudaeis*. — u. 1. *rēcalces* B edd., cf. Carm. Apol. 229, *recalca* uel *recalcae* A. — u. 2. *exheredes eritis* edd., *exere deseritis* AB. — u. 4. *aspicis* AB, *aspicitis* edd. — *Moyses* AB, *Moses* edd. — u. 5. *Legem secundam* edd., *lege secunda* AB. — u. 6. *quam* B Dau., *quod* Rig., *quid* Oehl. — *subsannatis reiecti* L, *subsannati* (*subsanati* B) *reiciti* AB, *subsannati reicitis* edd. — u. 7. *ideo digni* edd., *ideo ideo* [*Id deo* B] *indigni* AB.

39) *Item Iudaeis*. — u. 1. *Liam* edd., *iam* AB. — u. 2. *tam* edd., *iam* AB. — *infirmis* edd., *infimis* AB. — u. 3. *seruiuit* edd., *seruium* A, *seruiunt* B. — *dilecta* edd., *delicto* AB. — u. 5. *plene* AB Rig., *plane* Oehl. — u. 6. *similantes* edd., *simulans* AB. — *alienae* edd., *aliene* AB. — u. 8. *terraeque* AB, *terrae* edd. — *cultorem* edd., *cultore* AB. — u. 9 sq. *Et Abel pastorem, priusquam fuit mactatus a fratre* || *In fratris saeuitu immaculatus offertor* L, *Et A. pastore priscus qui fuit immaculatus* (*immaculatū* B) *offertor* || *In fr. ^{cuto}*

euito (*euito* B) *qui fuit mactatus a fratre* AB, *E. A. pastorem, qui fuit immaculatus* || *In fr. exitio offertor mactatus a fr.* edd.; *in fratris crisi* (= iudicio) Pitra Spicil. IV p. 227 coni. Librarius archetypi mihi uidetur ex priore parte uersus noni in alteram u. sequentis aberrauisse atque uerba extrema u. noni genuini uersui decimo mutilato ascripsisse; uersus enim nonus, qui nunc in AB legitur, modum iustum u. hexametri excedit neque aptum sensum praebet.

40) *Iterum ipsis*. — u. 1. *nisi uester* edd., *nisi ū* A, *nisi vī* (sic) B. — u. 2. *tot* edd., *te* AB. — u. 3.

sabbata edd., *sabbatha* AB. — *uestra* edd., *vurař* AB. — *spernit et* edd., *spernite* AB. — *tricesimas* edd., cf. Carm. Ap. 688, *tricensimas* AB. — u. 4. *Resecuit* B, *rescuuz* (sic) A, *respuit* edd. — u. 5. *sacrificia* B edd., *surificia* A. — *faceretis* edd., *faceret* AB. — u. 7. *Iniqua* B edd., *Inique* A. — *qui* edd., *quis* AB. — *uestrum* AB, *omiserunt* edd. — u. 8. *perque* edd., *pars* AB. — *clamauit dilectis* L, *clamaui deletis* AB, *saluari dilectos* edd. — u. 9. *credistis* AB, *credit* edd. — u. 11. *uos* B edd., *nos* A. — *subsanaſis* AB.

41) *De Antechristi tempore.* — *antechristi* B, cf. uarr. lectt. u. 6, *antichristi* A edd. — u. 1. *Esaias* A edd., *Isaias* B, *Esdras* Lacrozius, Schurzfl. — u. 2. *quo* B, *q̄* A. — u. 4. *dixi sed* edd., *dixisset* AB. — *neglegendo* edd., *nege* (*nerge*?) *legendo* A, *nege* (uel *rege*) *legendo* B, *inde legendo* (sc. apud Esdram) Lacrozius. — u. 5. *mondus* B. — u. 6. *Et* AB, *In* edd.; firmatur et uoc. et inscriptionis lectione *antechristi* (B) et uerbo sequenti *deuicerit* (AB), quod in praepositioni iungi nequit. Reicienda igitur est Dauisii illa coniectura: *In tres imperantes ipse deuicerit orbem.* — *deuicerit* AB, *diuiserit* edd. — *orbi* (uerbo imperantes iungendum) L, *orbem* AB edd., *In tres imperantes sese diuiserit orbis* Ebert, de Carm. Apol. p. 419 (adn. 117). — u. 7. *Nero de* edd., *Herode* AB. — u. 8.

Helias edd., *Hesaias* AB. — *dilectos* B edd., *disertos* A. — u. 9. *res quassat fine regis et artatio*, tota etc. L, *res quas affine regis et artatio tota* (tola A) AB, *res quas Africae regio et Arctoa natio*, tota edd. — u. 11. *Helyas* AB. — *Nero* edd., *uero* AB. — *in igne facta* L, *incinefacta* edd., sed male uox mire composita uocabulo 'fauilla' additur; *in ciue facta* B, *in cuius facta* A. — u. 13. *Hierusalem* B. — u. 14. *dicet* edd., *dic* AB. — u. 15. *conlaudant* B edd., *con-*

claudant A. — u. 16. *eius* edd., *cuius* AB. — *pseudo-propheta* edd., *spseudo propheta* AB. — u. 17. *credant* edd., *credat* AB. — *loquitur* AB, *loquetur* edd. — u. 18. *euadat* B edd., *eradat* uel *euadat* A. — u. 19. *recapitulantes* B edd., *nec opitulantes* A.

Post uersum uicesimum duabus lineis in AB liber primus describitur ab indice titulorum libri secundi, qui hoc ordine leguntur: 1. *De populo absconso sancto omnipotentis (omnipotentia AB) Christi Dei uiui*. Errauit librarius Leidensis (A), cum duas inscriptiones daret: *De populo absconso sancto* et altero uersu: *Omnipotentia Dei uiui*; sed carminis XLII uersus in utroque codice continui scripti sunt. — 2. *De saeculi* (cf. acrost., *seculi* AB) *istius fine*. — 3. *De resurrectione prima*. — 4. *De die iudicii*. — 5. *Catecuminis*. — 6. *Fidelibus*. — 7. *Fideles caue*te malum. — 8. *Paenitentibus*. — 9. *Qui apostatauerunt Deo*. — 10. *De infantibus*. — 11. *Desertores*. — 12. *Militibus Christi*. — 13. *De refugis* (cf. acrost., *refugiis* AB). — 14. *De lolii semine*. — 15. *Dissimulatori*. — 16. *Saecularia (sec. AB) in totum fugiendum*, inscriptiones carminis 15 et 16 in unam redegit uterque librarius (AB¹). — 17. *Christianum talem esse*. — 18. *Matronis ecclesiae Dei uiui*. — 19. *Iterum ipsis*. — 20. *In ecclesia omni populo Dei*. — 21. *Marturium (Martyrium AB, sed cf. uarr. lectt. 2, 20) uolenti*. Reliqui tituli desunt in A, et in B altera manu scripti sunt. — 22. *Bellum cottidianum*. — 23. *De zelo concupiscenciae*. — 24. *Qui de malo donant*. — 25. *De pace subdola*. — 26. *Lectoribus*. — 27. *Ministris*. — 28. *Pastoribus Dei*. — 29. *Maiores natis dico*. — 30. *Infirmum sic uisita*. — 31. *Pauperibus sanis*. — 32. *Filios non lugendos*. — 33. *De pompa funeris*. — 34. *Clericis*. — 35. *De fabulis et*

silentio. — 36. *Ebriosis.* — 37. *Pastori.* — 38. *Oranti.* — 39. *Nomen Gazaei (gasei AB).* — Retinui codicum diuisionem; Oehlerus uero carmen quadragesimum tertium ('de saeculi istius fine') statuit primum libri secundi, cum in cod. St. Albini teste Baluzio ad Lactant. de mort. Persec. c. 16, p. 36 (ed. Bauldri) hic fuisset ordo. Aliam Ebertus diuisionem maluit, qui librum primum post carmen quadragesimum quintum finiuit, de qua re cf. eiusd. dissertat. de Commod. Carm. Apol. p. 415 et histor. litterar. p. 87. Rigaltius reliquique editores diuisione in duos libros neglecta capitum numerum et ordinem continuauerunt.

II, 1. *De populo absconso sancto omnipotentis Christi Dei uiui.* — u. 1. *Desideretur* Rig., *desiderat* AB, *desideratur* Oehl. — u. 3. *tribuum* Dau., *tribum* AB Rig. Oehl. — *agant* AB, *agens* edd. — u. 4. *O . . .* In AB uersus quintus ('Praecepitque' etc.) nullo spatio intermisso tertium sequitur. — u. 5. *Christus* AB, deest apud edd. — u. 7. *apertius iudico* Dau. Oehl., *aptius iudico* B Rig., *aptius iudico* uel *iudico* A. — u. 8. *ob relictæ* A. — *tribuum* edd., *tribum* AB. — u. 9. *Abistis* Oehl. in comm., *Abisti* id., *Ab istis* AB edd. — *tribuum* A edd., *tribum* B. — *martyres* (*martyrea* A) *essent* AB, *ut martyres ess.* edd. — u. 10. *infert* AB, *inferret* edd.; de consec. tempp. uide indices. — u. 12. *consurgeret* edd., *consurgere* AB. — *ad illam plebem* AB, *ad plebem* edd. — *qui* edd., *q* AB. — u. 13. *obscaeni* B. — u. 15. *rueret* edd., *ruerit* AB. — *manus pacem temere aliquando* L, *ad pacem manus aliquando* (aliquando, omissa linea, quae in A superscripta est, B) *temere* AB, *t. ad p. m. aliq.* edd. — u. 15. *istae* edd., *isti* AB. — *complentur* edd., *compleatur* AB. — u. 17. *scelere* B edd., *sectae* A. —

u. 20. *conuenient* edd., *conueniunt*^e AB. — *Christi* edd.,
 castris^{???} *crasti*
Christi A, *castus* B. — u. 21. *Legis* edd., *leges* AB.
 — u. 22. *Christus descendit* AB, *descendit Christus* edd.
 — u. 24. *milia* AB. — *facti* edd., *iacti* AB. — u. 25.
dolores edd., *deleris* A, *doleris* B. — u. 26. *sentiunt*
aut ulcera nata L, cf. 1, 26, 12: *ulceribus corpus*
uexatur, et Carm. Apol. 794: *cedet dolor omnis a*
corpore, *cedet et ulcus*; cf. quae p. IX de hac lec-
 tione recipienda dixi; *sentiunt ut* (*aut* edd.) *ubera*
nato (*tubera naso* edd.) AB. — u. 27. *pausantes* edd.,
pausantes AB. — u. 29. *patribus iustis* L, forte: *a*
Domino patribus istis uel *iustis* legend.; *patribus istis*
 AB, *partibus dextris* edd. — u. 30. *traiectis* edd., *tra-*
iectas AB. — u. 31. *Dominus* edd., *dominis* AB. —
producit AB, *procedit* edd. — u. 33. *quid* edd., *quod*
 AB. — *quod* edd., *q̄t* AB. — u. 36. *Hi* Oehl., *Hic*
 AB Rig. — *matrem defendere captam* edd., *matre def-*
endere capta AB. — u. 37. *iniquus* edd., *unguis* uel
inignis B. — *illam* edd., *illum* AB. — *ut audit* edd.,
et audet A, *ut audet* B. — u. 38. *refugit* L, *se fugit*
 AB, *fugit* edd. — u. 40. *milites illi* Dau. Oehl., *mili-*
tes Eli AB, *milite caeli* Rig.; *milites*; *Eli* || *Ipsa cum*
infando comprehenditur Pitra Spicil. IV p. 228. —
 u. 43. *seruire* B edd., *saeuire* A. — u. 44. *antiquae*
 edd., *antiqua* AB. — u. 46. *cruciabat* B. — *credendos*
 (h. e. tradendos, conseruandos) AB, *credentes* edd. —
 u. 47. *quod* (*quo* edd.) *tolluntur scandala mondo* AB.

II, 2. *De saeculi istius fine*. — In carminum or-
 dine, quem Oehl. statuit, hic articulus libri secundi
 est primus, de qua diuisione cf. ea, quae ad c. II, 1
 diximus. — u. 3. *et pro ut* B. — *tremescat* AB, *trem-*
miscat edd. — u. 4. *ut* AB edd., *uti* Kaelb. — u. 7.

^u*plulatur* B. — u. 8. *Lactanti* B² edd., *Laetanti* AB¹. — *quid* edd., *quod* AB. — u. 10. *delinquet* Kaelb., *relinquet* id., *delingit* AB, *delinget* edd. — u. 11. *flebit* Oehl., *fleuit* B Rig., *fleui* A. — u. 12. *erit* edd., *erat* AB. — *liquescant* edd., *laguen² eant* AB. — u. 13. *fulmine* B, *flumine* A, *flumina* edd. — *coeunt* edd., *cogunt* AB. — u. 14. ^u*et quacunque* B. — *occupetur* AB Dau. Oehl., *occupatur* Rig. — u. 15. post *suppetium* Pitra Spicil. I p. 543 *tunc* inseruit cl. u. 1006 Carm. Apol. — *nauticae puppes* AB, *nautica puppis* edd. — u. 16. *Flamma tamen gentes Medi Parthique feruent* ex B codicis duplici scriptura restitui; eandem lect. Kaelb. et uocula post *gentes* addita coniecerat. *Flamma tamen gent eris media par' tir' q seruans* A,

Flammat Amen gentes Medi Parthique feruent B²
Flamma tamen gent ens (uel *eris*) *media partit q seruans*¹
Flammat Amen gentes et Medi Parthique feruent edd.
 — u. 17. *mile* AB. — *feruunt corpora sanctis* Kaelb.,
^{en²}*ferunt* A, *ferunt*¹B; *corpora sanctis* AB, *ferunt operta Ioannis* edd., *ferunt coperta Sancti* Rig. in adn. — u. 19. *ipsa* AB Rig., *ipso* Oehl. — *cremantur* B² edd., *armantur* AB¹.

II, 3. *De resurrectione prima.* — *resurrectione* B.
 — u. 1. *descendit* AB, *descendet* edd. — *Et quid* L, *Et quod* AB, *Est quod* edd. — u. 3. *Resurgimus* AB, *resurgemus* edd. — u. 4. *erint* B, *erunt* A Rig., *erimus*
^{more uel morte}
 Dau. Oehl. — *more uiuentes* AB, *morte* u. edd. —
^{uineum}
 u. 6. *uincunt* B edd., *uincunt* A. — u. 7. *mala* Kaelb., cf. 'mala passi' u. 8; *maria* AB, *martyria* edd. —

uiuunt B edd., *uiu^um* A. — u. 12. *Inibi* edd., *intus* A, *inibi^p* B. — *pluuia* edd., *pluuia* AB. — *frigus* B
aratore
 edd., *friget* A. — u. 15. *auctore* Rig. Kaelb., *augure*
 AB, *creatore* (apogr. Sirm. [?] teste Schurzfl.) Oehl.
 — *parata* L, *parat* AB, *paret* Rig., *patet* Oehl.; Kaelb.
 uersu 16 uncis incluso uoc. 'parat' cum accus. 'ra-
 dicem' coniungit. — u. 17. *cum* L, *in* AB edd. —
 u. 18. *urbem* AB, *urbe* edd. — u. 19. *angore* B² edd.,
augure B, *augure* uel *angure* A. — *saeptus*: *septus*
 B² edd., *septies* AB¹. — u. 21. *praestat* Kaelb., *perstat*
 AB, *perdet* edd.

II, 4. *De die iudicii*. — u. 2. *donabitur* (= dabitur)
 AB Rig., *dominabitur* Dau. Oehl. — u. 3. *genitum*
 AB, *gemitum* edd. — *uirum* Kaelb., *uerum* AB edd.,
dirum Oehl. in adn. — *in ultima fine* B edd., *in ul-*
timo f. A. — u. 4 sq. *In terra gentes et tunc incre-*
duli cuncti || (5) *Euitant tamen sanctorum* ctt. Kaelb.,
Inter agentes ut tunc (AB) *increduli* (A, *incredule* B)
cuncti (A, *cuncte* B) *uitat* || (5) *Si tamen sanctorum*
 etc. AB, *Iter agentes* (*In terra agentes* Rig. in adn.)
et tunc increduli cuncti, *Euitante t. s.* edd. — u. 6.
conuertit AB, *conuertitur* edd. — u. 8. *mari* AB, *mare*
tur
 edd. — *uincitur* edd., *uincet* AB. — u. 9. *astra* edd.,
ista *astra*

astra A, *ista* B. — *et ista terra mutatur* AB, *et ista*
mutantur (omisso 'terra') Rig., *uel ipsa mutantur*
 Dau. Oehl. — u. 10. *alia delendum uidetur* Ludouico
 Kaelb. — *caeli terraeque* edd., *coeli terra* AB. — u. 11.
merunt L, cf. praef. Carm. Apol. ad u. 55; *ueuerunt*
 A, *mereunt* B edd. — *mittuntur* edd., *mittunt* AB. —
 u. 12. *Interioribus* edd., *in terribus* AB.

II, 5. *Catecuminis*. — u. 3. *si qua* edd., *signa* AB.
 — u. 5. *tyro*: *tyro* edd., *lyro* uel *Cyro* A, *lyro* B. —

u. 7. *bonis* edd., *bonus* AB. — *caue ut non* AB edd.,
caue non Dau. — *delinquas in ante* Rig., *delinquas* A,
*in ante*²
*delinquas*¹ B, *d. ut in ante* Dau., *d. ut ante* Oehl. —
 u. 8. *genitale* (i. e. peccatum insitum) *solum leuatur*
Kaelb., genitalem sola tenantur AB, *genitale solox*
 (i. e. sordes genitalis peccati) *lauatur* Rig., *genitali*
scelera leuantur Dau., *genitalia sola leu.* Oehl., *genitali*
stola leuatur Pitra Spic. IV p. 228. — u. 9. *Catecu-*
minus, cf. acrostich.: *caticuminus* AB. — *poena nota-*
tur edd., *pene notant* A, *peno notant* B. — u. 10. *In*
signis (insignis uel insignia AB) *ille (illa* AB) *uiuat*
 edd., *Ille uiuat* (deletis uu. *in signis*) Kaelb. — *sine*
damno. Memoraris, L, *sine damno memoraria* A, s.
damna memoraris B, *sine damna memorare* Kaelb.
 Edd. uersum ac sententiam post u. 'damno' finiunt
 Rigaltio auctore, qui neque lectionis *memoraris* ne-
 que alius uocabuli post 'damna' scripti mentionem
 fecit.

II, 6. *Fidelibus*. — u. 1. *admoneo, fratres de odio*
tollant (h. e. ut fratres odio eximant neu odio per-
 sequantur) Oehl., *admoneo, fratres ne (de* AB) *o. t.*
 Rig. in adnot., *adm. fr., de o. t.* Dau. Kaelb. — u. 3.
destruitur Oehl., id. in comm. *despuitur* coni.; *distrui-*
tur AB Rig. — u. 5. *iniqua* B. — u. 6. *lotus cauere,*
debes similiter ut tu. In AB haec leguntur: *lotus* (A,
¹
lotus B) *delet* (A, *debet* B) *carere debis similiter ut tu;*
 omissa uoce *lotus* edd. praebent: *debet carere dolis;*
similiter et tu; Kaelb.: *lotus cauere debet, s. et tu.* —
 u. 7. *peccas qui... protendis* AB edd., *peccat, quisquis*
protendit Pitra Spicil. I p. 543. — u. 8. *prisce sec-*
tans AB, *prisca sectans* Rig., *pristina* s. Lacroz.,
 Schurzfl., Pitra Spic. I p. 543, *praescie* s. Oehl., *pri-*

scum persectans Kaelb. — u. 9. *lotus* edd., *uotus* AB. — *semel es lotus aqua: num poteris* cett. Pitra l. 1. et praef. p. XXI.

II, 7. *Fideles caute malum.* — u. 1. *siluarum bestiae* edd., *bylarim lestei* A, *hylarim* uel *sy lar. lestei* B. — *cibis* L, sed forte leg. *silphiis* uel *sil(i)quis* — *siluis* AB edd. — u. 2. *Ita incantant, uestrae* (*Icta incanta inctura* AB) *quibus sunt* (*es* AB) *traditae mentes* (*tradita mentis* AB) L, *Ipsis incanta, iactura quibus est tradita, mentis* Rig. disrupto per tmesin uocabulo 'incantamentis'. 'Clariorne altera esset tmesis? Instra [*incauta tinctura quibus est tradita*] *mentis* id est: falluntur uolucres...instratis ramusculis qui uisco tinguntur.' Pitra Spicil. IV p. 228. *Ipsis incautae natura q. est tr. mentis* Oehl. — u. 3. *Decipiuntque strophae uestras* (sc. mentes) *ut escam se-*
quenter L, *Decipiuntque strofa* (A, *strofa* B) *ut*
esca sequentes AB, *D. quaestuosa* (aurea Oehl.) *ut esca,*
sequentes Rig., qui in comm. haec coni.: *decipiuntque antra, ut esca, sequ.* 'Antra fossae obtectae uirgultis et fraudibus, subruendis bestiis sequendis uenatores.' — u. 7. *sui quoque* AB, *Suique* edd. — u. 8. *delin-*
quet AB, *delinquit* edd. — u. 9. *ligatus* edd., *ligatur*
de suo AB. — *de suo* edd., *decus* AB. — *deiectus* edd., *dilectus*
probatus AB. — u. 10. *priuatus* edd., *priuatus* A, *probatus* B.
— *perdet* AB, *perdit* edd. — u. 11. *moniti* edd., *non isto*
moniti A, *moniti non isto* B. — u. 12. *charitatem* AB. — u. 13. *Et escam* AB Oehl., *Escam* Rig. — *mors* B edd., *mos* A. — *longe uitate* edd., *longe uitae* AB. — u. 14. *quae* edd., *qui* A, *q* B. — *sunt* AB, *fiunt* edd.

— u. 15. *cupire* AB, *cupere* edd. — *martyrium* Rig., *martyrii* AB Dau. Oehl., sed cf. Kaelb. diss. p. 13. — u. 16. *refraenare* AB edd. — *reddere debes* edd., *redde deles* AB. — u. 17. *factum* B. — u. 18. *Mens* Dau. Oehl., *mons* AB Rig. — *fuerit* edd., *fuerit*^s AB. — *intellige* AB edd. — *te*, quod in AB supra lineam scriptum est, deleuit Kaelb.

II, 8. *Paenitentibus*. — u. 4. *confusio* (i. e. pudor)
confessio
 recte restituit Kaelb., *confusio* AB, *confessio* edd. — *culpa* B edd., *culpa* A. — *perinde* AB Rig., *proinde* Oehl. — u. 5. *In reatu* edd., *In freatu* spatio intermisso A, *In reatu* (uel *freatu*)[?] B. — *disce* edd., *sedde*
disce
 A, *sedde* B, *debes* Kaelb. — *manifesto* L, *manifesta* AB, *manifeste* edd. — u. 6. *Alti medicamen* Kaelb., *sabam*
altum medicumque AB, *herbam* (*Altum* Oehl.) *medicumque* edd. — u. 7. *tum* Oehl., *tamen* AB Rig. — u. 9. *Terrorem qui ingentem sensi ipse ruinae* L, *terroremque linguendā sensisse* (AB) *ruinam* (A, *minam*[?] B); *terroremque linguendum. sensi ipse* (*linguentem sensisse* Oehl.) *ruinam* edd. — u. 10. *uulneratus* Pitra Spic. I praef. p. XVIII. — u. 11. *comamque* edd., *comam* AB. — u. 12. *uolutarique saccis* edd., *uolutare qui* (A, *q* B) *satis* AB. — u. 13. *subuenies* AB, *subueniet* edd.

II, 9. *Qui apostatauerunt Deo*. — *apostauerunt* A Rig. — u. 1. *geritur, inrigat hostis*, cf. *transfluuiat hostis* u. 10, *duellum hostis inundans* 2, 10, 1; *geritur imminet ingruit*
inrigat hostis AB, *geritur aut ingruit hostis* edd. — u. 2. *m. tropaea*, *intell. erunt*. — u. 3. *infelix* A edd.,

illis

~~infelix~~ infrelit B. — ab AB. — u. 4. amittit et AB, amittit edd. — qui edd., cui AB. — pro ueris Kaelb., p uerit AB, pro ueritate edd. — u. 6. debuerat quam AB; edit. Rig. et Schurzfl. uitiose deberat quam prae-
bet, quod Oehl. mutauit in deberet qui. — u. 7. ser-
uitium poterat Kaelb., seruitiumque pateat AB, serui-
tiumque petat edd. — u. 8. proeliando Rig., praedi-
praeliando
cando Oehl., praedicando AB. — terra Oehl., rege Rig.,
rege
terra AB. — u. 9. At B edd., Ac A. — manus de-
deris incolumes (incolumem AB) h. e. 'si sine pugna
te dederis' Kaelb., manus dederis, incolumis edd. —
u. 10. te L, tu AB edd., tu te Kaelb. — u. 11. si nec,
ne cessa: si necne ne cessa edd., si nec necesse AB.
— u. 14. res infamis edd., rex infamis A, rex infamis²
(uel infamia²) B. — u. 17. periuit Roensch., peribit
AB edd. — u. 18. Deum si non sequitur, inops aut
profanus ab hoste! (supple 'factus') L, De si n (uel
u) si qu et inops cett. AB, Domini si quis inops ctt.
edd., qui h. u. sequenti iunxerunt; Dei designatur in-
ops Kaelb. puncto in fine uersus posito. — u. 19.
Eramen sonans acrostichide postulatur. Eram bouans
A, eram sonans B. — uel ut Oehl., uelut Rig. —
u. 20. debent aut edd., debet ut AB. — tales edd.,
tali AB.

II, 10. De infantibus. — u. 1. duellum edd., de
bellum AB. — subito AB edd., desubito Kaelb. —
u. 2. fugerent edd., fugeret AB. — u. 3. non B, o A.
— u. 4. excuso edd., excusso AB. — u. 6. aluo L,
arma
quod sumpsi ex aluum Kaelb., aula AB, arma edd.;
forte alma leg. — u. 7. nascanturque edd., nascuntur
A, nascunturque B. — u. 8. fugient L, fugiens AB,

fugiant edd. — *semperque* A edd., *semper qui* B. — u. 9. *ferinam uitam uiuentes* (*iubentem* Oehl.) L, *ferina uita uiuentem* (*uiuentes* Kaelb.) AB Rig. — u. 10. *aliud* AB, *aliud* edd. — u. 12. in codd. ne initialis quidem littera uers. 12 est, quem Oehl. sic fere supplendum censuit: *Si non fuerunt quid sit bellum experti.*

II, 11. *Desertores.* — u. 1. *dicuntur* edd., *dicunt* AB. — u. 2. *parte* AB Rig., *partes* apud Schurzfl. in supplem. coniectatum est. — *recedit* edd., *recedat* AB Rig. ed. pr. — u. 3. *tamen* B, *temen* A. — *utroque* AB, *utrique* edd. — *iudicia* A, *indicia* B. — *decernuntur* AB edd., *decernunt* Kaelb. — u. 4. *Ecce* edd., *Eēē* AB. — *sicut* AB Rig., *sicuti* Oehl. — *parent* Kaelb., *paret* AB, *paretur* edd. — u. 7. *cuius* & *et* AB, *cuius sunt et* edd. — *nostra* edd., *nrā* B, *nrō* A. — u. 8. *repositis* AB edd., *repositus* uel *repositus* Oehl. in comm. — *delinquas* edd., *delinques* AB. — u. 9. *spelaea* edd., *spelunca* Kaelb., *spelunca* AB. — u. 10. *Sit* edd., *si* AB. — *propeccare* L (forte: *porro peccare*), *pro peccare* AB, *peccare* edd.

II, 12. *Militibus Christi.* — u. 1. *fraeno* AB. — u. 2. *ergo: dimitte* AB, *ergo dimittere* edd. — u. 6. *Illa* Oehl., *Ille* B Rig. — *expecta* B edd., *experta* A. — *fruenda* B edd., *finenda* A. — u. 7. *omnino omitte* L, *omnino mitte* AB edd., *omnes omitte* Kaelb. — u. 8. *proposito* AB Oehl., *praeposito* Rig. — *quotidie* AB. — *signa reuise* edd., *signare uisa* A, *signa reuisa* B. — u. 10. *agonias sume propinquas* L, cf. *agoniam* cod. Med. Carm. Apol. 209, quod mutare non debebam; *agonis* A, *agonia* B, *summe propinquas* AB, *agonia* (*agoni* Oehl.) *sume propinqua* Rig. — u. 12. *optato* AB edd., *ad latus* Kaelb. — *proptēr* AB, *praeter* Rig. in adn. — *dimicaturam* (i. e. *dimicationem*) AB Rig.

in posterioribus curis mss., ubi praeterea *dimicatum* (= *dimicationem*) proposuit; idem *dimicaturum* ediderat; *adest optato: propter sp. dimicaturum* || Ille Oehl.

— u. 13. Ille edd., illa AB. — ^{dona} *parat*, ille A. — u. 14. *suscipit et* edd., *suscipiet et* AB. — *satellem* AB edd., 'fortasse *satellitem*' Oehl. in adn. — *deduat recte restituit* Kaelb., cf. uarr. lectt. I, 14, 7; *dedicat* (in m. *deduat*) AB, *dedicat* edd. — *sese* Kaelb., *esse* AB edd.

— u. 15. *in Belian* edd., *in dictis* AB.

II, 13. *De refugis* edd., *refugiis* AB; uterque liber post u. 8 lacunam unius uersus *I* littera initiali inscripta indicat, sed in continuatione sermonis nihil desideratur. — u. 1. *merito* h. e. a Christo. — *secernunt* B edd., *seremunt* A. — u. 2. *protegente* L, *protegenti* AB, *progeniti* edd. — u. 3. *Cainaea* edd., *Cainina* Rig. in adn., *Cananaea* AB. — u. 7. *uiarum* edd., *uariarum* AB. — u. 8. *tales* B edd., *talert* A. — u. 9. *Si fidere* B² in m., *Sydere* AB¹, *Si uiuere* Rig., *Si uidere* Rig. in adn., Oehl. — *respui* AB¹ Oehl., *respici* B² in m., Rig.

II, 14. *De lolii semine*. — u. 1. *qui* edd., *quae* AB. — u. 2. ^{mensis} *mensis* edd., *mensis* AB. — u. 3. *enatum* edd., *est natum* AB. — *miserat* AB edd., *emiserat* Kaelb. — *Deus* L, *Dominus* AB edd. — u. 4. *separat* edd., *et separat* *ee parat* AB. — u. 9. *qui* edd., *quae* AB. — u. 6. ^{utique} *utique* edd., *uti* AB. — *ueram* B, *nouam* A. — u. 7. *nam* edd., ^{quâ} *nam* A., ^{nam} *qua* B. — u. 8. *quoniam: quō* AB. — u. 9. *Erratis* A edd., *eratis* B. — *steriles* edd., *sterilis* AB. — u. 12. *gazophylacio*, cf. 1, 2, 4:

indignatio; ^{paratis}gazophylacio A, ^{paratis}gaso phylacio B, gazo paratis edd. — u. 13. Et sic edd., sic AB. — paratis L, portatis AB, putatis edd.

II, 15. *Dissimulatori.* — *dissimulatori saecularia in totum fugienda* AB. Neque lemmata solum articc. 15 et 16 in unum coierunt, sed etiam uersus eorundem carminum in utroque libro continui leguntur. Sed in B altera manus post ‘dissimulatori’ inscriptionem incidit et eadem nota u. tertium decimum (*Immites*) a sequenti (*Si quid.*) disiunxit. — u. 1. *latam* edd., *lata* AB. — u. 2. *tuba praesentem* AB Oehl. Kaelb., *tot prophetarum* AB supr. lin., Rig. — *caelesti* edd., *caeleste* A, *coeleste* B. — *clamante* AB Oehl. Kaelb., *clamantem* Rig. — u. 3. *declamauisset* Kaelb., *declamasse* AB, *declamasset* edd. — *in nubem* Rig. Kaelb., *iuubem* AB, *in orbem* Dau. Oehl. — u. 5. *profatorum* AB sensu passiuo; *prophetarum* edd. — uel *minis* L, uel *munia* (*munis*?) AB, *uolumina* edd. — *uox* AB, *lex* edd. — *Dei* L, *dni* AB, *Domni* Rig., *Domini* Oehl. — u. 6. *malitiam* L, *militia* AB, *malitias* edd. — *eque* AB. — u. 9. *inquis* edd., *iniquis* B. — u. 10. *causa* B edd., *cāa* A. — *fideris* AB, *uideris* edd. — u. 12. *Rectos* AB. — *bonos* AB, *bono* edd.

II, 16. *Saecularia in totum fugienda.* — u. 1. *expectant* AB. — u. 2. *laxant* edd., *lux ante* AB¹, *laxantes* B². — u. 3. *doceo* AB, cf. 2, 22, 15: non sum ego doctor, sed Lex docet ipsa clamando; olim conieceram *taceo*; *doleo* edd. — u. 4. *caterua* edd., *cateruam* AB. — *spectacula* edd., ^{spec}*ex rectacula* A, ^{??}*exrectacula* B. — u. 5. *comparatur* L, *comparatus* AB, *circo operatur* edd.; olim malui *compar paratur*. — u. 6. *persuades* edd., *persuadis* AB. — *quodcumque* edd.,

quocunque AB. — u. 7. *prolis* primo casu, *prolis*^{es} AB, *proles* edd. — u. 8. *num* edd., *non* AB. — *uis* B edd.,

^{??}
queis (uel *quas*?)

uia A. — *queis* edd., *cui* AB. — u. 9. *Unc-*
tus Dau. Oehl. Kaelb., cf. 2, 30, 15; *unus* AB Rig.
— u. 11. *I* littera initiali inserta lacunam indicant
AB. — u. 13. *pro leui* L, *probe* A, *prole* B, *proba*
edd. — u. 15. *fidis munerì quo doctores* edd., *fides*
muneris quod doctoris AB. — u. 17. *dicentem si ute-*
ris L, *dicentem sicut teneris* AB Rig., *dicente, sicut*
ten. Dau. Oehl. — u. 19. ~~*Uiuere*~~ *si* A. — u. 22. *cho-*
ros histrionicos L, cf. Carm. Apol. 870, ubi nunc cum

^{caros}
Roenschio *in ista histronica* scribere malim; *choros*
histriones

historicos AB, *caros histriones* Rig., *choros, histriones*
Oehl. — u. 23. *talis abolere uani reuerentiam* L, (forte
tali Zabulum uanire amentia); *tali subolem* (AB) *uanni*
(A, *uanire* B) *curentia* AB, *tali subolem garrire amen-*
tia edd. — u. 24. *Dum* AB Dau. Oehl., *Eum uita*

^{iubet}
*fr. p.*² Rig. — u. 25. *iubet* edd., *uiuet* AB. — *iusta*
^{iusta}
edd., *iuxta* AB.

II, 17. *Christianum talem esse.* — u. 1. *gemitum:*
gemitu edd., *gemitum*^u AB. — u. 2. *Hic* edd., *Is* A,
^{ut}
~~*his*~~ *is* B. — *ut quid* A Rig., ~~*et nunc*~~ *quid* B, *ecquid*
^{dei missam}
Oehl. — u. 3. *Summi demissam* L, *sumi demissa* AB,
summi Dei missam edd. — u. 4. *protoplasto*^{um} AB,
protoplastum edd. — *procedere restitui*, cf. 2, 19, 7:
^{prodere}
quaeris procedere Dei sancta; prodere edd., *procedere*

AB; olim malui: *demissam*. || *In protoplasto uides poe-*
eris
nam procedere Legis. — u. 6. ergo iam exterus: ergo
exterus
iam exteris AB, *eris iam exterus* edd. — u. 9. *cur*
cur illos
illos edd., *cur illos* AB. — *persequimur* AB, *prosequi-*
mur edd. — u. 11. uestra: *urā* A, *urā* B, *uestrum*
edd. — u. 12. *te facis musicis* AB (*te facis* = con-
fers te, cf. Roensch. Ital. p. 366), *te fucis inficis* edd.
— u. 13. *immo* B edd., *imo* A. — *clamat* AB edd.,
sed forte: *clamat*, *clamat* leg. — u. 15. *te Christus*
re Christum *te Christus*
edd., *te Christus* A, *te Christum* B. — u. 17. *labora*,
suda
suda edd., *laboras luda* AB. — u. 19. *ad martyres i*
L, *ad martyrisi* AB, *ad martyrizi* (i. e. 'adsiste
martyri, procede ad m.') edd., *Refrigerare* (omisso si)
cupis, *admartyrizare* Pit. I p. 543. — u. 20. *futuro-*
ram in
rum transitu: futurorum transitu AB, *futuram in*
transitu edd.

II, 18. *Matronis ecclesiae Dei uiui*. — u. 1. *du-*
ces L, *Dg ces* A, *dē ces* B, *domnas* edd., *matrona uis*
esse Christiana ut saeculi domna (*domnas* Pitra I p.
543) Schurzfl. — u. 2. *circundas* A. — *serica* edd.,
sirica AB. — u. 4. *cuncta de Zabuli pompa* cod. Sti.
Alb. teste Baluzio ad Lact. de Mort. Persec. 16 p. 36
(ed. Bauldri) AB edd. — u. 5. *ornaris* AB Rig. Oehl.,
cincinnos *stibium*
ornas Dau. — *incuius* AB. — u. 7. *stibium* edd., *stiuuium*
AB. — u. 9. *corda* B edd., *corde* A. — u. 11. *casto*
claros *castos*
atque pudico edd., *castos* A, *claros* B, *atque pudicos* AB.
— u. 12. *lege* Oehl., *leges* AB Rig. — u. 13. *femina*
marito probata AB, *feminae m. probatae* edd. — u. 15.

^{ere}
Induere edd., *induite* AB. — *oportet* AB, *ut obstant* L, uerb. obstandi accusatiuo iungitur etiam 2, 20, 11 (obstas pacem); sed fortasse *ut poscent* scribendum erat; *ut ostent* AB; *quas optat frigus et aestus* edd. —

u. 16. *pudica proberis* edd., *pudico*^a *praeberis* A, *pudico*^{ca} *proberis* B. — u. 17. *demonstres* L, *demonstras* A, *demonstris* B. — u. 18. *clarissima quondam* edd., *clarissimo quodam* AB. — u. 19. *exanimata* edd., *exami-*

^{iacens}
nata AB. — *iacens* edd., *iace* AB. — *uiduar*^{rum} *erecta*
^{cultibus}

AB. — u. 20. *p̄ meruit* B. — *comitibus* edd., *comitibus* AB. — u. 21. *fugite* cf. 1, 33, 7. — u. 22. *lupana* AB, *lupanaris* Oehl., *lupanas* Rig., qui ad nouatum uerbum 'lupana' haec adnotauit: '(feminas) lupanas λυκαιναι. lupas. glossae πορνη lupanaria, meretrix. πορνειον lupanarium'. Sed cum uox 'lupana' ea interpretatione minime fulciatur, locum Cypriani de hab. uirg. c. 12 in medium proferam, 'quem Hartelius (p. 196) sic edidit: 'fugiant castae uirgines et pudicae incestarum cultus, habitus impudicarum, lupanarum insignia ornamenta meretricum'. Hoc loco similitudine dictionum ac collocatione uerborum 'lupanarum' esse gen. plur. nominis fem. 'lupana' mihi quidem comprobatur; cf. *incestarum* cultus — habitus *impudicarum*; *lupanarum* insignia — ornamenta *metricum*. Inde fit, ut 'lupanarum' uoc. a uerbo 'lupana' sit deriuanda. Ergo Commodiani loco uox *lupana* retinenda est, siue (*cultura*) *lupana*? signo quaestionis posito legitur, siue (*feminas*) *lupanas*. — u. 23. *faeminae* AB.

II, 19. *Item ipsis*. — u. 1. *qui uis* B. — u. 2. ^{te ornari}
te ornari edd., *rogare* AB. — u. 3. *caeliloquax: cae-*

liloquus edd., *caeliloquax* AB. — ^{us} *autem* (pro *item*) A. — *autor* B. — u. 4. *enim prauitatem* edd., *enim enim prauitatem* ^{es} AB. — *sequentes* edd., *sequentur* AB. — u. 5. *exaltatae* B edd., *exaltate* A. — *ceciderunt* restitui, cf. Cypr. de hab. uirg. 13 (p. 197 ed. H.): ‘*exaltatae ceciderunt corruptae turpitudinem foeditatemque me-*
iacebunt’.

ceciderunt AB, *iacebunt* edd. — u. 9. *fae-*
minas q AB. — *taliter* edd., *totaliter* B. — u. 10. *Kapillos* L acrostichide flagitante, cf. 1, 35, 10, *Ca-*

^{lixiniuo}
pillus AB edd. — *de nigrore linitis* L, *lugro relinitis* A, *lmigro relinitis* B, *fuligine relinitis* edd.; de nigro-
ris medicamine cf. Cypr. de hab. u. 14 (p. 197): ‘*illi et oculos circumducto nigrore fucare....et mu-*
tare adulterinis coloribus crinem....docuerunt’; de
opere et eleemos. c. 15 (p. 384): ‘*pauperem non*
uident oculi superfuso nigrore, tenebris et nocte con-
tecti’; praeterea uid. de lapsis c. 30 (p. 256); *lixiniuo*
(A) scriptura deprauata est a librario ex interpretis
cuiusdam adnotatione de stiuio (uel stibio, cf. 2, 18,
7), quae lectio mihi quoque in mentem uenerat. —
u. 11. *Lunatis* L, cf. Cypr. de hab. u. 13; *leuatis* edd.,
Zonatis A, *Lonatis* (Z in L correcto) uel *Louatis* (in
m. Z ascripto) B; *Louatis* uel *Lobatis* Pitra haud
male Spic. IV p. 229 coni. — *granulatim* edd., *gra-*
tulatim AB. — *depictas* AB, *depicta* edd. — u. 12.
malam medicatis L, *mala med.* AB, *malas m.* edd. —
u. 13. *inaures* Oehl., cf. Es. 3, 18: *auferet Dominus*
...et *anulos et in aures* AB Rig. — u. 14.

^{monilibus}
colum AB. — *monilibus* edd., *naturalis* AB, cf. Cypr.
de hab. u. c. 13 (p. 197): *Christum induere non*
possunt auro et margaritis et monilibus adornatae

cett. — *gemmis* edd., *geuus* B. — u. 16. *uestem* L, *ueste* AB, *uestes* edd. — *aut totam Zabuli pompam* edd., *aut tota Zabuli pompa* cod. Sti. Alb., cf. Baluz. ad Lactant. de Mort. Pers. c. 16 (p. 16 ed. Bauldri) AB. — u. 19. *purgas* A edd., *purgat* B. — *sequendo* edd., *sequenda* AB. — u. 21. AB edd. lacunam non praebent, sed cum argumento ac sententia tum abecedaria serie (cf. I, 35) uersus desideratur, de qua re in Iahnii annall. t. 97 (a. 1868) p. 435 Lucianus Mueller disputauit, qui sic fere supplendum esse uersum censet: *XPI seruitio uos toto addicite corde.* — u. 22. *placete* edd., *placere* AB. — u. 23. *Zelantes: Telantes* A, *Telantes* (in m. z) B. — *fauore* B, *feruore* A edd. — *odorem* AB edd., *adorem* Luc. Mueller l. l.

II, 20. *In ecclesia omni populo dei.* — u. 1. *iustu* B. — u. 5. *obiurgate, ouantes* (AB) *efficite* (B, *afficite* uel *eff.* A) *lucta* L (*luxu* AB); *obiurgatis: o uenter effercite luxu* edd. — u. 6. *Laborat* edd., *labora* AB. — u. 7. *fartus opibus* edd., *factus* A, *fartus* B; *opidus* AB. — *resistis* AB, *te sistis* edd. — u. 9. *pendit* AB, *pendet* edd. — *ecclesiā* B. — u. 10. *abstinere* AB, *abstineri* edd. — *uides fr̄m* AB. — u. 11. *obstas* (uel *obstos* A) AB, de accusatiuo cf. 2, 18, 15; *optas* edd. — *pacē* A, *pac ē* B; *obstas in castris pacem* h. e.: in uestris castris seditionem ac discordias concitas, dum frater cum hoste pugnat. — u. 12. *fiant ea* L, *sciant ea* AB, *sis ante* edd. — *salua* A, *salius* B edd.

Nec metuis

— u. 13. *Nec intuis Dominum: Haec intuis dūm* AB, *Nec metuis Dominum* edd. — *praeconio* edd., *praeconia* AB. — *clamante* AB, *clamantem* edd. — u. 14. *iubet* edd., *lubet* AB. — u. 15. *diurna* L; poeta cum multis efferat uerbis misericordiam (cf. semper omnibus

omnino diebus), adicit bene 'prandia diurna'; *lurna*
lobbe

B, *lurna* A, *Tobia* Rig. in textu, *Tobo* in adn. — Sed illud Iobba non Commodiani esse, sed glossatoris alicuius recte iam Oehlerus adnotauit, cum *lurco* conciceret. — *cum pauperis* AB, *c. paupere* edd. — *sumsit* A. — u. 18. *proponit* AB edd., *praeponit* Oehl. in comm. — u. 19. *distento* edd., *dissecto* A, *dissentio* B. — *declamas* AB, *declamat* edd., qui hoc uerb. seqq. iunxerunt. — *inopiam fratris iuxta tabescet!* L; insequitur minis poetae eum, qui ad diuitem se adplicat pauperisque querimonias aspernatur; *inopiam fîs iuxta tabescens* AB, *inopia frater iuxta tabescens* edd. — u. 21. *quid* edd., *quod* AB. — *si non ante uocauit* L, h. e. inuita pauperem die dominica, si ceteris diebus ad te adire non potuerit; *si ũ* (A, 'u B) *ante uocauit* AB, *si* (se addidit Oehl.) *non ante locauit* edd. — u. 22. *Ex sua sede turba* L, i. e. arcesse de taberna pauperem cunctanter subsequentem, qui ab initio quidem, cum nunquam diuitum epulis accubuerit, in-

Excute
 uitus a uulgari consuetudine deducitur. *Ex suo se de turba* AB, *Excita de turba* edd. — u. 23. *In tabulis* AB, 'in tabulis Noui Testamenti' Rig., qui in adn. *in tabulis* praebet, sed *in talibus* in textu reposuit, quae lectio in edd. omnes fluxit. — *de Christo*
Christo
 edd., *de uro* AB.

II, 21. *Marturium uolenti*. — *marturium* AB, cf. u. 1 'marturium fili' et quinti uersus litteram initialem (*Uince*); praeterea cf. Schuchardt. l. l. II 252 sqq.; *martyrium* edd. — *uolenti* edd., cf. u. 10 (*Vincimus*); *dolenti* AB. — u. 1. *marturium* AB, *martyrium* edd. — u. 2 sq. Verborum structura neglecta

Commodianus acrostichide coercitus articulum tertium coordinauit, quem membris antecedentibus subordinatis iungere debebat; *ipse*; || *Rectumque* L, *ipse magis* || *rectum qui* AB, *ipse aut* || *Rectam qui* edd.; *magis* uocabulum a librario ex marginali glossatoris alicuius adnotatione in finem uersus secundi repetitum esse ex lineola adparet in utroque codice superscripta. — u. 3. *delegit* Dau. Oehl., *diligit* AB Rig. — *uitam* AB Rig., *uiam* Dau. Oehl. — u. 4 sq. *felicibus: opta* L, *felicibus apta* AB edd., qui post hunc uersum sententiam finiunt. — u. 5. *uincere* B, *uince* A edd. — u. 7. *et nos* edd., *per nos* (uel *uos*) A, † *et nos* B. — u. 8. *martyrea* A. — u. 9. *quidam* A. — *errant* B edd., *erant* A. — *sāguine* A. — u. 10. *Vincimus: Vincimimus* A, *uinci minus* B, *uicimus* edd. — *q* AB. — *manente* B edd., *menente* A. — u. 11. *adeo* Oehl., *ideo* AB Rig. — u. 12. *paenas* B. — *adactas* B edd., *adactus* A. — u. 13. *Eiula euaque* L, *Eiula euoqz* A, *eila euoque* B, *eiulatuque* edd. — *zelando...pertunde* AB Rig., *celando...pertundit* Oehl. — u. 14. *uinceris* B, *uiceris* A edd.

II, 22. *Bellum cottidianum*. — *cotidianum* AB. — u. 1. *quaeris* B edd., *quaerit* A. — *quiescunt* AB, *quiescant* edd. — u. 2. *in fine* AB Rig., *infinite* Oehl., *sine fine* id. in comm. — u. 3. *compugna* L, *cum pugna* AB, *pugna* edd. — *illa* L, *illo* AB edd. — u. 5. *copioso* edd., ^{co}*cupioso* AB. — *illum* AB Rig., *illud* Dau. Oehl., sed mutandi causa non est, siue poeta uulgari sermone usus *uinus* pro *uinum* scripsit, siue *illum* formam pronominis generis neutrius pro *illud*. — u. 6. *retine te lingua: munde Deum adora* L, *retinete linguam unde dūm adoras* AB, *retine linguam, unde Dominum adoras* edd. — u. 7. com-

furorem

pescere furiam: *compescere furiam* AB, *compesce furorem* Rig., id. secundis curis teste Schurzfl. *compesce refuriam*; Oehl. *compesce nefarium* in textu, *nefariam* (scil. linguam) in comm. scripsit. — u. 8. *oppressus* AB, *oppressos* edd. — *deprimere* edd., *depremere* AB. — u. 9. *Tortorem* AB, *tutorem* edd. — *adcommoda* B edd., *ad commoda* A. — u. 15. *rectum* AB, tenet locum aduerbii; *recto* edd. — *prae zelo* edd., *per seculo* AB. — u. 11. *comem*: *côe* AB. — u. 13. *nullo* AB, *nulli* edd. — u. 14. *perit* AB, *periit* edd., *pereat* Oehl. in comm. — u. 16. *uana* AB, *uane* edd. — *qui* edd., *quae* AB.

II, 23. *De zelo concupiscenciae*. — *concupiscentiae* AB edd.; ut *concupiscenciae* restitueretur ipsa acrostichidis ratio postulabat. — u. 1. *proximi* edd., *proxime* AB. — *abactus* AB, *ab intus* edd. — u. 3. *latrantem* AB, *laborantem* edd.; forte *latrando* i. e. latrans. — u. 6. *omnino* L, *omnia* AB edd. — u. 7. *damnans* AB, *damnas* edd.; Oehl. post ‘damnas’ interpunctionem maiorem posuit, sed participio ‘damnans’ restituto uersus septimus (sensu concessiuo) sententiae octauī u. coniungendus est. — u. 10. In AB uersus undecimus (*Unde Deus* cett.) ne initiali (C.) quidem littera inscripta u. nonum sequitur. — u. 12. *postea momar* (i. e. stultus, cf. momerium 2, mors uenit

18, 18) *ruit* L, *postea noma ruit* AB, *post te mors ruit* Rig., *postquam hora r.* Oehl. — u. 13. *conanda* AB, *condenda* edd. — u. 14. *cum Dominus* Dau. Oehl., *cum Domino* Rig., *eum dno* AB. — *uictum diurnum* L, *uisa* A, *uicta* B, *diurna* AB, *uita diurna* Rig., *uitam diurnam* Dau. Oehl. — u. 16. *cur* AB, *cor* edd. — *agis* B, *ages* A edd. — u. 17. *Neque enim dico aut te intimo uictum* L (cf. uictor u. 16); *nec enim*

dico ut te AB, *intimo tuitas* A, *intimo t iuitas* B, *nec e. d. ut te in triuio tinnites* edd.; *te delere uult* Dau.

— u. 18. ^{tuo}*die uigilas* A, ^{tuo}*die uigilias* B. — *maeret* L, *meret* AB, *haeret* edd.

II, 24. *Qui de malo donant. malè* A, *male* B. — u. 1. *uulnere* edd., *uulnera* AB. — *nequam* L, *nequor* AB, *uecors* edd. — u. 2. *cotidie* AB Rig. — (*discre-dis* || *Dominum uidere*?) *Doceris!* L, *doceris* A, *dóceris* B, *de caelis*? edd. — u. 5. *erumpnis* AB, *erumpes* edd. — *locum* edd., *locus* AB. — u. 7. *faenerasti* B, *foenerasti* A. — *malum malum* (= *pessimum*) AB, *malum malo* edd.; de comparatione, quae iterata positiui forma efficitur (cf. *malus malus* Gruter. 777, 6, *bonis bonis* ibid. 284, 6, *merenti merenti* etc.) uide Roensch. Ital. p. 280. — u. 10. *donas tu* AB, *donasti* edd. — *ingratis* edd., *ingratus* AB. — *nanctus* L, *narctus* AB, *nactus* edd. — u. 13. *precio* AB. — ~~*merces*~~ *mercis* B. — u. 15. *inlidis* AB (cf. 2, 1, 39), *inludis* edd. — *alienum* L, *aliu* AB edd.

II, 25. *De pace subdola.* — u. 1. *dispositum* B edd., *depositum* A. — *pacem* AB, *pax est* edd. — u. 2. *premit* edd., *praemis* AB; edd. post ‘premit’ non distinxerunt. — u. 3. *populo* AB, *populi* edd.; forte *praecipitem populum* Pitra Spicil. I praef. p. XXI. — *schisma* edd., *scisma* AB. — post *misistis* sententiam finiuerunt edd. — u. 5. *cohaerentem* edd., *coercentem* A, *coerentem* B. — u. 7. *nobis* B edd., *uobis* A. — u. 8. *ruistis* AB, *ruitis* edd. — u. 9. *in absconsum* AB, *in absconso* edd. — *quin* L, *qñ* AB, *quod* edd. — *ipsud* AB, *ipsa* edd. — u. 9 sq. *ipsud.* || *De uobis* L, *ipsa* || *De u.* edd. — u. 10. *sese* L, *se* AB edd. — u. 11. *malo* AB, *male* edd. — *nutriti* L, *nutriui* AB, *muniti* edd.

II, 26. *Lectoribus*. — u. 1. *tantum* AB edd., 'for-
tasse tandem reponendum' Oehl. in comm. — u. 5.
iuxta AB, *iusta* edd. — pro *malorum* Dau. (*iusta*)
malis coni. — u. 6. *humiles* AB, *similes* edd. — u. 7.
pro *agrestina* Oehl. in comm. *agrestia* proposuit. —
benefactis edd., *benefactus* A, *benefactus* A. — u. 8.
pro *feritis* in adnot. Rig. *feretur* legitur; de producta
paenultima *feritis* cf. *eritis* 1, 6, 3. — u. 9. *flores*
edd., *flore* AB. — *lucernae* edd., *lucer*^{nas} AB.

II, 27. *Ministris*. — u. 3. *ludere* edd., *lugere* AB.
— u. 5. *susum* edd., cf. 2, 35, 14; *Et rursum* A,
*sursum*²
*et usum*¹ B. — u. 6. *Tota* AB, *tuta* edd. — *illae sa-*
cra L, *illaesa sacra* A, *illosa sacra* B, *sacra* edd. —
u. 7. *inde uersis* L, *in diuersis* AB, *in aduersis* Dau.
Oehl. — *date* AB, *dare* edd. — u. 9. *Christi* B,
Christo A edd. — *probat* AB Rig., *parati* Oehl.

II, 28. *Pastoribus Dei*. — u. 3. *remittat* AB Rig.,
remittet Oehl. — u. 5. *faciant* AB, *faciat* edd. — *quae*
edd., *qui* AB. — u. 9. *ue* B. — *miserāe* edd., *miseri*
AB. — *forte* AB, *fronte* edd. — *uacillat* edd., *uecillat*
AB. — u. 10. *pene* AB. — u. 11. post 'autem' *se*
addidit Roensch. — u. 12. *exhilarantur* edd., *exala-*
ratur AB. — u. 13. *spes et est* AB, *spes est* edd.

II, 29. *Maiores natis dico*. — u. 2. *semper* AB,
saepe edd. — *monitum* L, *monitur* AB, *monetur* edd.
— *detractant* AB, cf. 1, 28, 11; 31, 2; *detractant* edd.
— u. 3. *solo* AB, *solum* edd. — u. 4. *pausent* A,
pausent B, *paueant* edd. — *praecordia* edd., *praecor-*
dias AB. — *tanta oratorum* L, *tantogtorem* A, *tan-*
tor. || torem B, *tentatorem* edd. — u. 5. *ueritas* B edd.,

ueritus A. — u. 6. *praedixi quidem* edd., *praedix qdem* AB. — u. 7. *Blandiendo* L, *blandiendum* AB, *blan-
diens dum* edd. — *aeui seductor* L, *euehe ductor* A,
euehe (uel *euehe*) *ductor* B, *cheu, seductor* edd. — u. 8.
nescitis A. — *laqueo iuste* L, *languero iustae* A, *laqueo
iustae* B, (*nescistis*) *laqueos instare, r.* edd.; forte: *ne-
scistis laqueum stare* (= *esse*), *r.* — u. 9. *sorbitis* AB,
cf. *sorbo, sorpsit* 1, 4, 7; *sorbetis* edd. — *auarum*
animum saeculi L, *auarand sed* (AB) *seculi* (A, *saec-
culi* B), *amara, sed est saeculi* edd. — u. 12. *repetit*
AB, *petit* edd. — *suppetium* A edd., *suppetitium* B.
— ^{bis}uo B. — u. 13. *horescunt* A. — u. 14. AB *prae-
bent unam S litteram in marg. uoce des[init] ascrip-
pta.* — u. 15. *uut* A, *uub* B, *in uobis* L, *uobis enim*
in AB saepe compendio scribitur *ut* (A) *ub* (B). —
inararem (i. e. *scriberem*, cf. 1, 37, 16) AB edd., *sed*
in comm. Oehl. *enarrarem* proposuit. — u. 16. *dicen-
tes* AB, *docent* edd. — *ostenditis* AB, *tenditis* edd. —
pene AB. — *terrae p. fundamenta* (i. e. *gehennam*)
paratis AB, *t. p. f. intratis* edd.

II, 30. *Infirmum sic uisita.* — u. 3. *per nummum*
edd., cf. u. 8; *per primum* A, *primum* B. — u. 4.
conciderat L, *considerat* AB, *conciderit* edd. — u. 6.
mercem det L (cf. Carm. Apol. 919), *mercedem* AB
edd. — *tibi pro illo, sed* L, *tibi, p. i. s.* edd. — *autor*
A, ^{tor}*au* B. — u. 7. *pigeret* edd. (cf. Sirac. 7, 39: non
te pigeat uisitare infirmum, Vulg.); *pergeret* AB. —
abosum edd., *abusum* AB. — u. 8. *numos* AB. — *ei*
AB, *et* edd. — *resumere* B edd., *resume* A. — u. 9.
foret AB, *soror* edd. — *lecto* edd., *laeto* A. — *decum-
bet* B, *decumbat* A. — u. 10. *uitualia* B. — u. 14.
satagit: non (AB) *uerbus* (A, *uerbis* B); *satagite non
uerbis*; edd. — *sed esum* AB, *esum* edd. — *ille re-*

ille
 quirit: *requirit* AB, *requirit* edd. — u. 15. *et* L, *sed* AB edd.

II, 31. *Pauperibus sanis.* — u. 1. *diuitiae* edd., *diuitias* AB. — *adsunt* AB, *adsint* edd. — u. 2. *ars* B edd., *ais* (= *aes*?) A, cf. u. 11. — *communia* (i. e. *communica*) AB; cf. *alleuiare*, *confortiare*, *humiliare* alia uerba eodem modo deriuata; *communica* edd. — u. 4. *diuiti* AB, *diuite* edd. — u. 5. *magis* AB, *magni* edd. — u. 6. *non dedit* AB, *odit* edd. — u. 8. *nosti*, *deriget* (h. e. *rigorem lenit*) edd., *noſtu dignit* AB. — u. 10. *nihil* AB, *nil* edd. — *inuenissem* L, *inuenisse* AB, *inuenisti* edd. — u. 11. *regatur* AB edd., ‘forsitan leg. *degatur*’ Oehl. in adn. — u. 13. *procurrere* edd., *procure* AB. — u. 14. *gazo* B edd., *gaza* A. — u. 15. *praetulit* edd., *protulit* AB.

II, 32. *Filios non lugendos.* — u. 1. *et* delet Oehl. in adn. — *dolium* edd., *dolum* AB. — *relinquat* B edd., *relinquunt* A. — u. 3. *non pompa*: *ū pompa* AB, *nec pompa* edd. — *dolere* L, *dolores* A, *dolore* B, *dolere* edd. — u. 5. *Deum* AB, *Dominum* edd. — u. 6. *martyres* AB, *martyras* edd. — *feceris*, *sic* AB, *feceris filios sic* edd. — *deflebis* edd., *deflebas* AB. — u. 7. *infrene* A, *infraenē* B, *infraenem* edd. — u. 8. *diducis* AB, *deducis* edd. — u. 10. *Lugere* AB, *luge* edd. — *nolite* AB, *noli* edd. — u. 11. *quod* Rig. Oehl., *quid* Dau., *qđ* AB. — *quā gentes* AB. — *eritis* (cf. praef. ad 1, 6, 3) AB, *estis*: Rig., *estis?* Dau. Oehl. — u. 12 sq.

Germine zabolico: qua gratia (*gratis* A, *grati* B) *false petistis?* (*petisti* AB)

Exstinctos (*ext.* AB) *clamatis, ut faciatis turbam pronatam* (i. e. *pronam*) L, *turbe pronate* cod. Sti. Alb., *turbæ pronatae* AB. Hos

uersus transpositis hemistichiis posterioribus Rigaltius sic edidit:

Germine zabolico facitis ut turbae pronatae;

*Extinctos clamatis. qua gratia? (gratia, Dau. Oehl.)
false, peristi?*

(peristi D.O.). *Quam gratiam false petisti. Extinctos clamatis, ut faciunt turbae (gentilium) pro natis* Pitr. Spic. IV p. 230. — u. 14. *dolore* edd., *dolorem* AB. — u. 17. *deuotus* edd., *deuotos* AB.

II, 33. *De pompa funeris.* — u. 1. *solicitus* AB. — u. 2. *Erras* AB edd., *error* Oehl. in comm. — *et in* AB, *et omis.* edd. — u. 6. *Prouerbio nosti, quae* L, *Prouerbio nosti q* AB, *Prouerbia nosti:* (omisso *quae*) edd.; forte e scriptura *Prouerbia* nomen feminae cuiusdam eruendum est. — u. 7. *Addo illi similes efferam mente uiuentes* AB, *Adeo illi similes et fera mente* u. edd., qui post *uiuentes* non distinxerunt. — u. 8. *faelicemque* B. — u. 10. *Num prouides* L, *Non improuidis* AB, *Non prouides* edd. — *quonam* edd., *quoniam* AB. — *merearis* B edd., *mercaris* A. — *ire defunctus* edd., *ne defunctos* AB. — u. 11. *Ecce: Eēē* AB. — u. 12. *paenam* B. — *qd* B. — *pompa* edd., *poena* A, *paena* B. — u. 14. *uigore* AB, *Ueiove* Rig., *nitore* Oehl.

II, 34. *Clericis.* — u. 1. *Congruit* edd. praeter Schurzfl., qui ex Rigaltii adnotatione *congruent* repetiit; *congruet* AB. — *faelicissimo* B. — u. 2. *ut* L, *et*
sabbata sabata
AB edd. — *sumpta* Rig. in adn., *sumpta* A, *sumpta* B, *sub acta* Rig. in textu, Oehl. — u. 4. *Respui?*
ne (respues de AB) forte qua (quō AB) memorentur
(memorente AB) Oehl., Respicite fonte quo memorentur
Rig., *Respicite quoniam m. idem in ed. pr. ediderat.*
— u. 5. *immodico* Rig. ed. pr. — *sumpto* AB, cf.

sumpta diuina u. 2; *sumptu* edd. — *Christo* AB, *Deo* Oehl. ('ex auctoritate apogr. Sirm.' [!]). — u. 8. *Sic esse multos* L, *Sic e multos* AB, *Sic multos* edd. — *urgunt* B, *urgum* A, *urget* edd.

II, 35. *De fabulosis et silentio*. — *De fabulis et silentio* B. — u. 1. *cuiumque* edd., *cum cumque* AB. — u. 2. *ruis* A. — *abutere* A. — u. 3. *fabula* A. — u. 4. *diurno* edd., *diuino* AB. — u. 6. *illas* edd., *illos* AB. — u. 8. *obsera* edd., *ob se* AB. — u. 9. *diuitias* (AB) *faciunt* (*satiunt* AB) *aut pecunias fronte* (*frontem* AB) L, *faciunt fronte* h. e. ostentant; *diuitibus faciunt pecuniae frontem* edd. — u. 11. *initient* Rig., *inicient* AB, *initent* Oehl. — u. 12. *ceu nundinas facitis artas* L, *seu n. facitis artem* AB, *facitis ceu n., artent* Rig.; idem in comm. seruato uerborum ordine: *c. n. facitis artent*; *Et, de domo Dei faciant c. n., artant* Dau., *facitis c. n., ardent* Oehl.; idem pro *ardent* coni. *feruent*. — u. 13. *sibi* L, forte *sic*; *siue* AB, *sane* edd. — *Deus* L, *Dominus* A edd., *dñs* B. — *Adesto* AB; *deest hoc uocab. ap.* edd. — u. 14. *susum* B, *sursum* A edd. — *praecepit* edd., *praecedat* AB. — u. 16. *lympide* AB. — *respondis* AB, *respondes* edd. — *quae promittas* L, *quoque promittat* AB, *quoque promissis* edd. — u. 18. *at* L, *ut* AB, *et* edd. — *tute* AB. — *fabulis* AB, *fabulas* edd. — *uertis* edd., *uerbis* AB. — u. 19. *subrides* A edd., *subridis* B. — *detrahis* edd., *detrahes* AB. — *formae* edd., *formo* AB. — u. 20. *Indisciplinata* AB, *indisciplinate* edd. — u. 21. *fecit* A edd., *fēcit* B. — *nec audiat* (*audeat* Oehl.) *neque cernat* edd., *nec neque ornat* A, *nec neque* [?]*ocernat* B.

II, 36. *Ebriosis*. — u. 1. *probo* L, *puo* A, *puo* B, *pono* edd. — *pro sed forte melius est leg.* — *bel-*

lua maior Rig. in comm., *belluam* malo id. in text., *bellua maior* AB, *belluâ maior*, || *Bibendo* Oehl. — u. 2. *superbis* edd., *supernis* AB. — *inferior amente* L, *interior a mente* AB edd., *inferior mente* Pitra Spic. I p. 543. — u. 3. *Regentes* (sc. ebriosi) L, *Regentis* AB edd. — *tenent* B, *tentent* A, *tenens* edd. — *apud, stulte, Cyclopas* edd., *apud stulte* AB, *bclopas* A, *helo-pas* B; olim malui: *apud stultiloquaces*. — u. 4. *histrionicis* L (cf. 2, 16, 22), *his torruis* A, *his toruis* B, *historiis* edd., *his scoriis* Pitra Spicil. I p. 543. — u. 5. *optimum* Oehl. in adn. — *sapire* L, *sapere* AB edd. — u. 6. *quod, quid* B edd., *qđ* A. — u. 7. *paupero* L, *φauφδο* A, *pauperdo* B, *pauperelo* edd.

II, 37. *Pastori*. — u. 1. *quod: qđ* A, ~~qđ~~ *qđ* B. — u. 2. forte *pastor* post *adsidue* excidit. — u. 3. *tamen: tn* A. — *immisce* A, *inmisce* B, *inuisse* edd. — *repascat* edd., *repascant* AB. — u. 5. *uel maxē* A. — u. 7. *illos* B, *illo* A edd. — ~~uelint~~ *uoluit* B.

II, 38. *Oranti*. — u. 2. *de latibuli nequitia* AB, *de latibulis nequitiae* edd. — u. 4. *quin quod* edd., *q* (A, *qui* B) *quid* AB. — *detur* A edd., *datur* B. — u. 6. *orationem* AB, *orationes* edd.

II, 39. *Nomen Gazaei*. — *Gasei* AB. — u. 2. *Tenente* edd., *te mente* AB; ‘*Vel principium pro dominatione noue posuit Commodianus, uel legendum Tenente principatum*’ Dau. — u. 4. *causa* B, *cāā* A. — u. 7. *quos* edd., *quod* AB. — *ussit* edd., *iussit* AB. — u. 8. *millibus* B. — *completis* edd. (cf. Carm. Apol. 784), *completo* AB. — u. 10. *Comburentur enim* edd.,

f

Comburent n. A, *conburrunt enim* B. — u. 12. *dignitosi* L, *digni tosi* AB; *tamen* B, *tn* A; *Digniores stemmate* edd. — u. 14. *Dei rursum uiuentes* (sc. erunt) *in aeuo* edd., *Dei in aeuo rursum uiuentes* AB. — u. 18. *Nullificantes Deum* edd., *Nulli freantes* (nulli

fuantes uel *ferantes* B) *Deo* A. — u. 19. *loquendo* edd., *loquens* ē A, *loques* ē B. — u. 20. *In bustis* edd., *imbustis* AB. — *tumulis* edd., *tumulus* AB. — u. 21. *Demergunt inferno* AB, *demerguntur inferno* edd. — *poenam* L, *poena* A, *paena* B, *poenas* edd. — u. 24. *merces* edd., *mercis* AB.

Commodianus cognominatur *Gazaeus* siue Gaza oppido oriundus siue gazo praefectus; neque, cum litteris uersuum primis sursum relectis nomina COMMODIANUS MENDICUS CHRISTI componantur, displicet Commodianus aerarii custos, in quod dona fidelium ab illo mendicata redibant. Atque uerisimile est, id quod Hermannus Roensch docuit, in hac artificiosa uerborum compositione poetam suum ipsius nomen *mendico* atque *Gazaeo* iunxisse propter opportunitatem deriuationem a uerbo ‘commodi’ factam: Commodianus igitur is est, qui commoda (‘Darlehen’) pauperibus i. e. Deo debita congerit; cf. Prou. 19, 17: *δανείζει θεῷ ὁ ἐλεῶν πτωχόν*, *qui pauperum misereatur*, *Deo faenerat* Cypr. testim. III, 1 (p. 109, 20 ed. H.).

Scribebam Isenaci mense Martio a. 1878.

E. L.

COMMODIANI INSTRUCTIONUM
PER LITTERAS VERSUUM PRIMAS

LIBRI DUO.

LIBER PRIMUS.

I.

PRAEFATIO.

Prima praefatio nostra uiam erranti demonstrat,
Respectumque bonum, cum uenerit saeculi meta, ?
Aeternum fieri, quod discredunt inscia corda.
Ego similiter errauit tempore multo
Fana prosequendo parentibus insciis ipsis. 5
Abstuli me tandem inde legendo de Lege
(**T**estificor Dominum): Doleo pro ciuica turba!
Inschia quod pergit periens deos quaerere uanos!
Ob ea perdoctus ignaros instruo uerum.

1, 2: Sap. 3, 6; 3 Esdr. 6, 5. — 7: Matth. 15, 32.

II.

INDIGNATIO DEI.

In Lege praecepit Dominus caeli terrae marisque
Nolite, inquit, adorare deos inanes
De manibus uestris factos ex ligno uel auro,
Indignatio mea ne uos disperdat ob ista.
Gens ante Moysem rudis, sine lege morata 5
Nesciensque Deum, defunctos deos orabant,
Ad quorum effigies faciebant idola uana.
Translatis Iudaeis Dominus de terra Aegypti
Imposuit Legem postmodum et ista praecepit
Omnipotenti sibi soli deservire, non illis. 10

De resurrectione quoque docetur in ipsa
Et spe fortunata rursum in aeuo uiuendi,
Idola si uana relinquantur neque colantur.

III.

CULTURA DAEMONUM.

Cum Deus omnipotens exornaret mundi naturam,
Uisitari uoluit terram ab angelis istam,
Legitima cuius spreuerunt illi dimissi.
Tanta fuit forma feminarum, quae flecteret illos.
Ut coinquinati non possunt caelo redire 5
Rebelles ex illo contra Deum uerba misere.
Altissimus inde sententiam misit in illis;

2, 2—4: Exod. 20, 3—5. — 11 sq.: Es. 26, 19.
 3, 2 sqq.: Genes. 6, 2.

De semine quorum Gigantes nati feruntur.
Ab ipsis in terra artes prolatae fuerunt,
Et tingere lanas docuerunt et quaeque geruntur. 10
Mortales et illis mortuis simulacra ponebant.
Omnipotens autem, quod essent de semine prauo,
Non censuit illos recipi defunctos e morte.
Unde modo uagi subuertunt corpora multa;
Maxime quos hodie colitis deos et oratis. 15

IV.

SATURNUS.

Saturnusque senex si deus, deus quando senescit?
Aut si deus erat, cur natos ille uorabat
Terroribus actus? Sed quia deus non erat ille,
Uiscera ratorum rabie monstruosa sumebat
Rex fuit in terris, in monte natus Olympo, 5
Nec erat diuinus, se deum esse dicebat.
Uenit inops animi, lapidem pro filio sorpsit: | ?
Sic deus euasit; dicitur modo Iuppiter ille.

V.

IUPPITER.

Iuppiter hic natus in insula Creta Saturno
Ut fuit adultus, patrem de regno priuauit,
Proinde nobilium uxores sororesque delusit.
Praeterea sceptrum fecerat faber illi Pyracmon.
Initio caelum, terram Deus et mare fecit; 5
Terribilis autem iste medio tempore natus
Ex antro processit iuuenis furtimque nutritus:
Respice, quod rerum auctor est Deus, non Iouis ille.

VI.

DE FULMINE IPSIUS IOVIS AUDITE.

D icitis o stulti: Iouis tonat, fulminat ipse.
E t si paruulitas sic censet, cur annis ducentis

F uistis infantes? nunquid et semper eritis?
U ersa in maturum infantia non agit aeuum
L usus; puerilis aetas cessit, sic et corda recedant; 5
M oribus uirilibus consilia uestra debentur.
I nsipiens ergo Iouem tonitruare tu credis
N atum sic in terris lacte caprino nutritum;
E rgo si illum deuorauisset Saturnus,

I n istis temporibus quis pluebat illo defuncto? 10
P raesertim mortali patre deus nasci credatur!
S aturnus in terris senuit et defecit in ipsis.
I llum non aliquis prophetauit ante praenasci,
U el, si tonat ipse, Lex ab ipso lata fuisset;
S educunt historiae per uates confectae. 15

I lle autem in Creta regnauit et ibi defecit.
O mnipotens uobis factus Ganymedis amator
V iuis ipse modo simularet, si uiueret ille.
I mpuros oratis et dicitis esse caelestes
S emine mortali natos de Gigantibus illis. 20

A uditis et legitis natum in terra fuisse:
U nde bene meruit corruptor ascendere caelum?
D icitur et fulmen Cyclopas illi fecisse,
I mmortalis enim habuit a mortalibus arma.
T ot reum criminibus, parricidam quoque suorum, 25
E x auctoritate uestra contulistis in altum.

VII.

DE SEPTIZONIO ET STELLIS.

De circulo zonae fallit uos imperitia uestra,
Ex eo quid forte Iouem experitis orandum?

Saturnus fertur ibi, sed stella non ille: effugit
Expulsus a Ioue. Aut Iouis in stella credatur?

Poli qui sidera tractauit solusque sator, 5
Troianis qui bellum fecit, auem mortalem amauit,
Ipsis in sideribus aut Mars cum ista deprehensus
Zelo maritali deus nominetur aduliscens?

O nimium stulti, qui putatis moechos ab astris }
Nascentes regere aut totam mundi naturam. 10

In uulnera positi et ipsi sub fata uiuentes
Obsceni, curiosi, bellatores, impiae uitae,

Et filios totidem mortales illi fecere;
Terribiles omnes, stulti, septizonio fortes!

Si stellas colitis, colite et bis sena sigilla 15

Tum, arietem, taurum, geminos, ferumque leonem;
Et denique uadunt in piscibus: tu quoque probabis?

Lex sine lege fugat astra: quod uult esse ualebit!

Lasciua uult esse, sine freno uiuere quaerit.

Ipsi quod uultis erit, et deos et deas oratis. 20

Sic ego colui, dum erraui, quo modo culpo.

VIII.

DE SOLE ET LUNA.

De Sole et Luna, licet sint praesentanea nobis,
Erratis: quae ego prius, putatis oranda.

Sunt quidem in astris, sed non sua sponte currunt:
 Omnipotens illos, cum conderet omnia primum,
 Locauit ibidem cum saeculis quarta dierum. 5
 Errorem antiquus quin cum....

Et quidem in Lege iussit, ne quis illos adoret.
 Tot deos oratis, qui nihil de uita promittunt,

Lex quorum in terra non est, nec ipsi praedicti;
 Uos autem seducunt sacerdotes pauci prauis, 10
 Numina qui dicunt aliquid morituro prodesse.
 Accedite Legi et discite et dicite uerum.

IX.

MERCURIUS.

Mercurius uester fiat cum saraballo depictus
 Et galea et ala pinnatus et cetera nudus.
 Rem uideo miram, deum saccello uolare:
 Currite properanti cum gremio quo uolat ille,
 Ut sacculum effundat, uos extunc estote parati. 5
 Respiciate pictum, quoniam uobis sic ab alto
 Iactabit nummos; uos tunc saltate securi?
 Uane non insanis, colere deos pictos in axe?
 Si uiuere nescis, cum bestiis perge morari.

X.

NEPTUNUS.

Neptunum facitis deum ex Saturno pronatum,
 Et tridentem regit, ut pisces suffigere possit.
 Patet esse deum! cumatili illi parate!
 Troianis non ipse cum Apolline muros eduxit?
 Unde deus factus inops caementarius ille? 5
 Non Cyclopem genuit monstrum? Non moechus et ipse
 Uiuere non poterat de suo? quid structuram gerebat?
 Sic genuit generatus qui fuit iam mortuus olim.

XI.

APOLLO SORTILEGUS FALSUS.

A pollinem facitis citharae deum atque diuinum.
P rimum de moecha natus in insula Delo,
O blata mercede postmodum structuram secutus
L aomedonti regi Troianorum muros eduxit,
L ocavitque sese, quem deum seducti putatis, 5
O ssibus cuius amor Cassandrae flagrauit,

S ubdole quem lusit uirgo, fallitur qui diuinus;
O fficio uerberis potuit scire bicordem.
R epudiatus enim discessit inde diuinus.
T orruit hunc uirgo specie, quam ille deberet. 10
I lle prior qui tum debuerat deam amauisse,
L asciuientemque Daphnen sic coepit amare
E t amens insequitur, dum uult uiolare puellam:
G ratias amat stultus, nec potuit consequi cursu.
U el, si Deus erat, occurreret illi per auras: 15
S ub tectis illa prior uenit, remansitque diuinus.

F allit uos gens hominum, nam biuio triti fuerunt.
A primitia quoque pecora pauisse refertur.
L usibus impositis dum mitteret discum in altum,
S ublapsus non potuit retinere, prostrauit amicum: 20
U ltimus ille dies fuit Hyacinthi sodalis.
S i diuinus erat, mortem praesciisset amici.

XII.

LIBER PATER BACCHUS.

Liberum patrem certe bis genitum dicitis ipsi.
In India natus ex Ioue et Proserpina primum,
Belligerans contra Titanes profuso cruore
Exspirauit enim sicut ex mortalibus unus.
Rursus fato suo redditus in altero uentre; 5

Percipit hunc Semele iterum Iouis altera moecha,
Abscisso cuius utero prope partu defunctae,
Tollitur et datur Niso nutriendus alumnus.
Ex eo bis natus Dionysus ille uocatur,
Religio cuius in Baccho falsa curatur. 10

Bacchantur et illi, qualia nunc ipsi uidentur,
Aut heri calones, mimi Eronisque tutores
Conspirant in malo, proludunt ficto furore,
Ceteros ut fallant dicturos numen adesse.
Hinc manifeste uides homines sic mille uincentes, 15
Uino permutati, primus quod expresserat ille:
Sub ludicro suo honorem illi debuere.

XIII.

INVICTUS.

Inuictus de petra natus si deus habetur,
Nunc ergo terreno uos dedistis: date priori!
Vicit petra deum, quaerendus est petrae creator.
Insuper et furem adhuc depingitis esse,
Cum, si deus esset unquam, non furto uiuebat. 5
Terrenus utique fuit et monstriuora natura,
Uerteabatque boues alienos semper in antris,
Sicut et Cacus Vulcani filius ille.

XIV.

SILVANUS.

Silvanus unde deus iterum adparuit esse?
Inde forte placet, eo quod bene fistula cantat?
Largitur quoniam lignum? Nam forte non esset.
Venalem emisti dominum: cum empseris, illi,
Aspice, deficit lignum! quid illi debetur? 5
Non te pudet, stulte, tales adorare tabellas?
Unum quaere Deum, qui post mortem uiuere duat!
Secede ab istis, qui sunt biothanati facti.

XV.

HERCULES.

Hercules quod monstrum Auentini montis elisit,
Euandri qui solitus erat armenta furari,
Rustica mens hominum, indocilis quoque, pro laude
Cum gratias agere uellent, absentis Tonantis
Uouerunt hostias inepto ut deo orando. 5
Laetandas aras in memoriam sibi fecerunt.
Ex eo pro rectis de uetusto more colantur.
Sed deus hic non est, licet fuit fortis in armis.

XVI.

DE DIS DEABUSQUE.

Dicitis esse deos, qui sunt manifeste cruenti,
Et dicitis fata genesis ascribere uobis?

Dicite nunc ergo, quibus primum sacra ferantur:
Inter utrimque uias mors immatura uagatur.
Si tribuunt fata genesis, cur deum oratis?

D eciperis, uane, qui Manes quaeris orare,
E t qui fabricantur dominos tibi nuncupas esse.
A ut feminas quoque nescio quas deas oratis,
B ellonam et Nemesin deas, Furiam, iram caelestem,
U irgines et Uenerem, cui coniuges uestrae delumbant. 10
S unt alia praeterea daemonia fanis,
Q uae nec numerantur adhuc et in collo feruntur,
U t nec ipsi sibi possint rationem reddere. Pestes
E xportari magis in ultima terra deberent.

XVII.

DE SIMULACRIS EORUM.

D eludunt uos pauci scelerati uates inanes:
E xtricare suam dum quaerunt uitam,
S ubornant aliis ex se sub mysteria falsum.
I ndissimulantes concussi numine quodam
M aiestatemque canunt et se sub figura fatigant. 5
V idistis saepe dites moechos, quali fragore
L uxurias ineunt, dum furias fingere quaerunt,
A ut cum dorsa sua allidunt parca bipenne:
C um doctrinam suam seruant, quid corpore sanant?
R espicite, quoniam nonnullos numine cogunt, 10
I psi qui se primum componunt integra mente;
S ed stipem ut tollant ingenia talia quaerunt.
E x eo uidete, quoniam sunt omnia ficta.
O bumbrant populum supplicem perituri ne credant.
R es semel in uano de uetustate processit, 15
U t uaticinanti credatur prodiit falsa,
M aiestas autem illorum nulla locuta est.

XVIII.

DE AMMUDATE ET DEO MAGNO.

Diximus iam multa de superstitione nefanda
Et tamen exsequimur, ne quid praeterisse dicamur.

Ammudatemque suum cultores more colebant;
Magnus erat illis, quando fuit aurum in aede,
Mittebant capita sub numine quasi praesenti. 5
Uentum est ad summum, ut Caesar tolleret aurum,
Defecit numen: aut fugit aut transit in ignem.
Auctor huius sceleris constat, qui formabat eundem.
Tot uiros et magnos seducit falsa prophetans,
Et modo reticuit qui solebat esse diuinus. 10

Erumpebat enim uenis quasi mente mutata,
Tanquam illi deus ligni loqueretur in aurem.

Dicite nunc ipsi, si non sint numina falsa?
Ex eo prodigio quot perdidit ille propheta?
Oblitus est iste prophetare, qui ante solebat. 15

Monstra adeo ista ficta sunt per uiniuoraces,
Audacia quorum damnabilis numina fingit.
Gestabant enim, et aruit tale sigillum:
Nam et ipse silet, nec ullus de illo prophetat
Omnino; sed uos ipsos deperdere uultis. 20

XIX.

NEMESIACIS VANIS.

N on ignominium est Virbium seduci prudentem
 E t colere talem aut Dianam dicere lignum?
 M ane ebrio, crudo, periuro creditis uiro,
 E x antro qui fecte loquitur quod illi uidetur.
 S euere deum agit, sibi uiscera pascit, 5
 I ncopriat ciues unus detestabilis omnes
 A dplicuitque sibi simili collegio facto,
 C um quibus historiam fingit, ut deum adornat.
 I pse sibi nescit diuinare, ceteris audet.
 S uccollat quando libet eum, et quando deponit, 10

V ertitur asse rotans cum ligno bifurci,
 A c si putes illum adflatum numine ligni.
 N on deos uos colitis, quos ipsi false prophetant:
 I psos sacerdotes colitis in uano timentes.
 S ed in corde uiges, fuge iam sacraria mortis.

XX.

TITANES.

T itanas uobis, Titanias dicitis esse:
 I mmites, tacitas sub culmine uestro rogatis.
 T ot lares aediculis, simulacra facta Titano!
 A doratis enim stulti malo leto defunctos,
 N on legem ipsorum legentes. Non ipsi loquuntur, 5
 E t deos audetis aeramine dicere fusos? ●
 S olueritis eos magis in uascula uobis.

XXI.

MONTESIANIS.

Monteses deos dicitis: dominantur in auro
Obscurati malo aliena mente iuuant.
Nam si purus animus et mens serena maneret,
Tu tibi de illis ipsi disputare deberes.
Excordaris homo, si putas, ut ipsi te saluant. 5
Seu regant seu minuant; si quid tu sani requiris,
Iustitiam Legis quaere magis, nam illa salutis
Auxilium portat et fieri dicit aeternum.
Nam quidquid in uanis sequeris, per tempora gaudes,
In breui laetaris et postmodum plangis in imis: 10
Subtrahe te illis, si uis resurgere Christo.

XXII.

HEBETUDO SAECULI.

Heu doleo, ciues, sic uos hebetari de mundo!
Excurrit alius ad sortes, aues aspicit alter,
Balantum cruore fuso, manus inspicit alter
Et cupit audire responsa bona crudelis.
Tot duces et reges, ubi sunt consulti de uita, 5
Uel portenta sua scisse quo profuit illis?
Discite quaeso bonum, ciues, simulacra cauete:
Omnipotentis enim in Legem quaerite cuncti.

Sic ipsi complacuit Domino dominorum in altis,
Ad probationem nostram daemones in mundo uagi. 10
Et tamen ex alia parte mandata praemisit,
Caelestes fieri qui relinquunt aras eorum.
Unde non hoc curo disputare paruo libello:
Lex docet in medio uos: Consulite pro uobis!
In duas intrastis uias: condiscite rectam.

XXIII.

DE UBIQUE PARATIS.

Dum uentri seruis, innocentem esse te dicis,
Et quasi communis facis te ubique paratum.

Uae tibi, stulte homo, mortem circumspicis ipse,
Barbaro de more sine lege uiuere quaeris,
Ipse tibi inimicus asciam impingere uerbo! 5
Qui simplicem fingis, simpliciter uiue cum isto.
Uiuere te credis, dum uentrem cupis implere,
Exiguus tua in domo residere prae

Paratus ad epulas et refugiscere praecepta.
Aut quia discredis Deum iudicare defunctos; 10
Rectorem caeli facis te inepte pro illo.
Aspicis ad uentrem, quasi tu sis prouidus illi.
Tu modo profanus, modo sanctus esse uideris.
In supplicem prodis sub aspectu tyranni.
Senties in fatis, cujas modo Lege inanis. 15

XXIV.

INTER UTRUMQUE UIUENTIBUS.

Inter utrumque putas dubie uiuendo cauere,
Nudatus a Lege, decrepitus luxu praesenti.
Tot uane prospicis, quid quaeris iniqua?
Et quidquid egistis, istinc remanere defunctos 5
Respicite. Stulte, non eras, ecce uideris;

Unde processisti nescis nec unde nutriris:
Tu Deum excelsum fugis tuae uitae benignum
Rectoremque tuum, qui te magis uiuere uellet;
Uertis te in faciem et dorsum Deo remittis,
Mergis te in tenebris, dum putas te in luce morari. 10

Q uid in synagoga decurris saepe bifarius?
 U t tibi misericors fiat quem denegas ultro?
 E xis inde foris, iterum tu fana requiris.

U is inter utrumque uiuere, sed inde peribis.
 I nsuper et dicis: Quis est, qui a morte redemit? 15
 U t credamus ei, quoniam ibi poenae aguntur.
 E ia! non, si ait, tu putas esse maligno?
 N am ille, qui pro Deo est, post funera recte uixit.
 T u tamen mox moriens duceris in loco maligno,
 I n Christo credentes autem in loco benigno, 20
 B landiturque quibus haeret amoenitas illa.
 U os autem dubii in uos sine corpore poena!
 S uscitat in fratrem tortoris ordo clamare.

XXV.

QUI TIMENT ET NON CREDUNT.

Q uamdiu, stulte homo, Christum cognoscere non uis?
 U itas agrum pinguem et sterili semina iactas?
 I n silua manere quaeris, ubi latro moratur?

T u dicis: Et ego Dei sum, et foras oberras?
 I ngredere iam nunc toties inuitatus in aula: 5
 M atura iam messis, tempus totidemque paratum,
 E cce modo mete. Quodsi non te paenitet, inde
 N unc, si non habes, collige, uindemia uina.
 T empus adest uitae credendi tempore mortis.

E st Dei Lex prima fundamentum posterae Legis: 10
 T e cui designabas? Crederis in Lege secunda;

N ec minae ex ipso, sed ex ipsa tibi potentes:
 O bstupe iam factus ora tu credere Christo,
 N am Testamentum Vetus de illo proclamat.

C redere enim opus est tantum in ipso defuncto 15
R esurgere posse et uiuere tempore toto.
E rgo si quis ea discredis esse futura,
D ummodo uincetur reus in morte secunda,
U entura canam paucis in isto libello; 20
N am cognosci potest, ubi sit spes anteponenda.
T amen uos adhortor quantocius credere Christo.

XXVI.

 REPUGNANTIBUS ADVERSUS LEGEM
 CHRISTI DEI VIVI.

R espuis infelix bonum disciplinae caelestis
E t ruis in mortem, dum uis sine freno uagari.
P erdunt te luxuria et breuia gaudia mundi,
U nde sub inferno cruciaberis tempore toto.
G audia sunt uana, quibus oblectaris inepte. 5
N on illa te reddunt hominem fuisse defunctum.
A nni te non possunt iam triginta reddere doctum?
N escius si primum errasti, respice canum.
T u putas nunc uitam isti perfrui laetam
I niurias inter? ibi sunt damna diurnum, 10
B ella uel infanda, fraudes, cum sanguine furta,
U lceribus corpus uexatur, gemiturque, ploratur,
S eu luis inuadit, aut longo morbo teneris,

A ut natis orbaris, aut perdita coniuge defles:
D esaeuitur totum. Heu ruunt dignitates ab alto 15
B reui, pauperie dupliciter certe si langues!
E t dicis uitam, ubi uitrea uita moralis?
R espice iam tandem hoc tempus inritum esse:
S ed in futuro tibi spes est sine dolo uiuendi.
U iuere uolebant, utique paruoli rapti 20
S unt: uita priuati iuuenes senescere forte

L aetitias diu perfruique ipsi parabant,
 E t tamen inuiti reponimus omnia mundo?
 G ens et ego fui peruersa mente moratus
 E t uitam istius saeculi caram esse putabam 25
 M ortemque similiter sicut uos iudicabam adesse,

C um semel exisset, animum periisse defunctum.
 H aec autem sic non sunt, sed conditor orbis et auctor
 R equisiuit enim fratrem a fratre peremptum.
 I mpie dic, inquit, ubinam frater? Ille negauit. 30
 S anguis enim fratris ad me proclamauit in altum.
 T orqueris, uideo, ubi nil sentire putabas,
 I lle autem uiuit et loca dextera tenet,

D elicias fruitur, quas tu perdidisti, nefande,
 E t cum reuocasti saeculum, et ille praegressus 35
 I mmortalis erit; nam tu sub tartara planges.

V iuit certe Deus, qui defunctos uiuere fecit,
 I nnocuisque bonis ut reddat praemia digna,
 V esanis autem et impiis tartara saeua.
 I ncipe sentire iudicia Dei, seducte! 40

XXVII.

STULTE NON PERMORERIS DEO.

S tulte, non permoreris nec mortuus effugis actus,
 T u licet disponas nihil te sentire defunctum.
 Vinceris insipiens: uiuit Deus conditor orbis,
 L egitima cuius clamant ualere defuncto.
 T u autem dum praeceptis sine Deo uiuere quaeris, 5
 E xstinctum in fati iudicas ut fatale credis.

26, 29 sqq.: Genes. 4, 9. 10.

N on ita disposuit, ut tu putas, Deus aeternus,
 O bliuitos esse mortuos de gesto priore.
 N unc non imperitus fecit receptacula mortis,
 P ost cineres autem nostros uidebimus illum 10
 E ruere, stulte, qui putas, per funera non sis,
 R ectorem dominumque tuum nil posse fecisti.
 M ors autem in uacuum non est, si corde retractes.
 O ptandum noscas, nam sero senties illum:
 R ector eras carnis, non te certe caro regebat; 15
 E xemptus es ab illa: reconditur illa tuorum;
 R ecte mortalis homo separatur a carne.
 I deirco nec poterint oculi mortales aequari:
 S ic habet abyssus noster de Dei secreto.
 D a nunc ergo Deo, fragilis dum moreris, honorem, 20
 E t crede, quod Christus uiuum te de mortuo reddit.
 O mnipotenti laudes in ecclesia reddere debes.

XXVIII.

IUSTI RESURGUNT.

I ustitia et bonitas, pax et patientia uera
 U iuere post fata faciunt, et cura de actu:
 S ubdola gens autem, noxia, perfida, praua
 T ollit se in partes et fera mente moratur.
 I mpie nunc audi, qui malefacta lucraris, 5
 R espice terrenos iudices, in corpore qui nunc
 E xeruciant poenis diros: aut ferro parantur
 S upplicia meritis aut longo carcere flere.
 U ltime tu speras Deum inridere caelestem
 R ectoremque poli, per quem sunt omnia facta? 10
 G rassaris, insanis, detractas nunc et Dei nomen?
 U nde non effugies, poenas per factaque ponet.
 N unc uolo sis cautus, ne uenias ignis in aestu.
 T rade te iam Christo, ut te benefacta sequantur.

XXIX.

DIVITI INCREDULO MALO.

Differes diues nimium tua cuncta uidendo
Insatiabiliter, quibus adhuc adhaerere quaeris.
Viuere post ista, dices, non spero defunctus.
Ingrate summo Deo, qui sic Deum iudicas esse,
Te qui nescientem protulit, deinde nutriuit; 5
Ipse pars tua, gubernat uineas ipse,

Ipse greges pecorum et quidquid possides ipse,
Nec istis attendisti aut tu regis omnia forte.
Caelum hoc et terram et maria salsa qui fecit
Reddere decreuit nos ipsos in aureo saeclo, 10
Et modo si credis, uiuitur in Dei secreta.
Disce Deum, stulte, qui uult te immortalem adesse,
Ut gratias illi referas in agone perennes.
Lex docet ipsius, sed quia uagari tu quaeris,
Omnia discredis, et inde in tartaros ibis: 15

Mox animam reddis, ducers quo te paenitet esse,
Abluitur ibi poena spiritalis aeterna,
Lugia sunt semper, nec permoreris in illa,
Omnipotentem Deum iam tunc ibi sero proclamans.

XXX.

DIVITES HUMILES ESTOTE.

Disce moriture bonum ostendere cunctis.
In medio populi quid te facis alterum esse?
Vadis ubi nescis, et inscius inde recedis;
Impie tractas, cum ipso corpore sitis
Tu semper diuitias, nimium te tollis in altum 5
Et diuum ducis, nec respicis pauperes ultro
Subditos nunc uobis, nec parentes pascitis ipsos.

Heu miseri! fugiant longius mediocres a uobis.
Uixit et exstinxit pauper, ebriacus clamas.
Mox furiis ageris, cum pereas ipse, Charybdis. 10
Indisciplinati sic diuites estis:
Legem datis istis, non uobis paratis ipsis.
Exue te diuitis tantis malis Deo reuersus,
Subueniat utique tibi, quid nunc operisti si forte.

Estote comes minimis, dum tempus habetis, 15
Sicut ulmus amat uitem, sic ipsi pusillos.
Terribilem legem malis, bonis aequae benignam
Obserua nunc sterilis, sub totis in prosperis esto:
Tollite corda fraudis, diuites, et sumite pacis.
Exspectate malum uestrum benefactis ac sacris! 20

XXXI.

IUDICIBUS.

Intuite dicta Salomonis, iudices omnes,
Uno uerbo suo qualiter uos ille detractat.
Dona quam et xenia corrumpunt iudices: [inde,]
Inde mussitatur: datorem semper amatis.
Cum qua erit causa, uictoria tollit iniquam. 5
Innocens sic ego sum, nec uos incuso pusillos,
Blasphemium tollat Salomon quod aperte.
Uobis autem Deus est uenter et praemia iura.
Suggerit hoc Paulus apostolus, non ergo iudex.

XXXII.

SIBI PLACENTIBUS.

Si locus aut tempus fauet aut persona prouenit,
Iudex esto nouus. Quid nunc extolleris inde?
Blasphema, indocilis! de cuius praestantia uiuis,
In fragilitate tanta non respicis unquam.

Per gradum et lucra auidus fortunae praesumis, 5
Lex tibi non ulla est, nec te in prosperitate dignoscis.
Auro licet censeant turbam choraulicam semper,
Cruciarium Domini si non adorasti, peristi.
Et locus et tempus et persona tibi donetur
Nunc, si tamen credis: sin autem pro eo timebis, 10
Tempera te Christo et ceruicem illi depone:
Isti honor remanet et tota fiducia rerum.
Blanditur quando tibi tempus nunc, cautior esto.
Ultima fatorum non prouidens, quae te oportet,
Sine Christo reuiniſcere non potes unquam. 15

XXXIII.

GENTILIBUS.

Gens sine pastore ferox iam noli uagare.
Et ego, qui moneo, idem fui nescius errans.
Nunc ideo Domini figuram sumite uestri,
Tollite corda fera et exasperate seorsum:
Intrate stabulis siluestri ad praesaepia tauri, 5
Latronibus tuti sub regia tecta manentes.
In silua lupi sunt, ideo refugite sub antro,
Bellaris, insanis nec respicis, ubi moraris.
Uno crede Deo, ubi mortuus uiuere possis
Surgas et in regno, cum sit et resurrectio iustis. 10

XXXIV.

ITEM GENTILIBUS IGNARIS.

Indomita ceruix respuit iugum ferre labori,
Tunc iuuat in campis crassis satiari coliclis,
Et tamen inuita domatur utilis equa
Minuiturque ferox esse primum dedomata.

G ens, homo, tu frater, noli pecus esse ferinum, 5
E rue te tandem et tecum ipse retracta:
N on utique pecus nec bestia, sed homo natus,
T u te ipse doma sapiens et intra sub arma.
I dola, quae sequeris, nihil nisi uanitas aeuī.
L euia uos corda perducunt poenali barathro. 10
I bi aurum, uestes, argentum ulnis refertur,
B ellatur ibi, dein cantatur pro psalmis amor:
U itam esse putas, ubi ludi, aut prospicis ista:
S ortiris, ignare, exstincta, aurea quaeris.

I nde non effugies pestem, licet ipse diuinus. 15
G ratiam, quam misit Dominus in terra legendam,
N on requiris eam, sed sic quasi bestius erras.
A urea per fata uenis tibi saecla, si credis,
R ursus ut incipias immortale uiuere semper.
I llud quoque datur scire, quod ante fuisti: 20
S ubiectum te praebe Deo, qui cuncta gubernat.

XXXV.

DE LIGNO VITAE ET MORTIS.

A dam protolapsus ut Dei praecepta uitaret,
B elias seruatus fuit de inuidia palmae,
C ontulisset nobis seu boni seu mali quod egit
D ux natiuitatis, (morimur idemque per illum,) 5
E x diuino ipse, at recedens exul factus a uerbo.
F initis sex milibus annis immortales erimus.
G ustato pomi ligno mors intrauit in orbem:
H oc ligno mortis quaeramus uitam futuram.
I n ligno pendit uita ferens poma, praecepta:
K apite nunc uitalia poma credentes. 10
L ex a ligno data est homini primitiuo timenda,
M ors unde prouenit neglecta Lege primordi:

Nunc extende manum et sume de ligno uitali.
Optima Lex Domini sequens de ligno processit;
Per dita Lex prima; gustat unde licet ille, 15
Qui Deos adorât uetitos, mala gaudia uitae.
Respuite gustum; sufficiet scire quod esset.
Si uiuere uultis, reddite uos Legi secundae,
Templorum culturam, daemonum fata uitate.
Vertite uos Christo, et eritis Deo sodales. 20
Xanta Dei lex est, quae mortuos uiuere duat.
Ymnum sibi solus Dominus proferre praecepit,
Zabolicam legem omnes omnino uitate.

XXXVI.

DE CRUCISTULTITIA.

De duplici ligno dixi, mors unde processit,
Et iterum inde procedere uitam frequenter.

Cruce autem stultitiam facit adulterae genti.
Rex aeternitatis per crucem diros adumbrat,
Ut sibi nunc credant, o stulti morte uiuentes 5
Cain innocuum occisit nequam repertus:
Inde Enoch suboles Cainaea nati feruntur.
Sic genus iniquum increuit mundo, quod nunquam
Transmittat animos in Deum: credere crucem
Uenit in horrorem, et dicunt se uiuere recte. 10
Lex in ligno fuit prima, et inde secunda
Terribilem Legem primam cum pace praeuenit.
In praua luctatione uana scelerati ruerunt:
Traiectum clauis Dominum cognoscere nolunt,
In cuius iudicium cum uenerint, ibi dignoscent. 15
Abel genus autem credit modo Christo benigno.

XXXVII.

QUI IUDAEIDIANT FANATICI.

Quid? medius nudus, medius uis esse profanus?

Unde non effugies iudicium Christi defunctus.

Ipse caecus erras et ad caecos intras, inepte;

Idcirco caecus caecum in fossa reducit.

Uadis ubi nescis, et inscius inde recedis. 5

Discedentes ad doctos eunt, ut docti recedant,

At tu alias uadis, unde nihil discere possis:

Exis pro foribus, inde et ad idola uadis.

Interroga primum, quid sit in Lege praeceptum,

Dicant illi tibi, si iussum est deos adorare. 10

Ignorantur enim propter quod maxime possunt:

At illi quoniam rei sunt, ex ipso delicto

Nihil de praeceptis Dei nisi mirabilia narrant.

Tunc tamen in fossam secum uos caeci deducunt.

Funera sunt, nimium de illis tota referre, 15

Aut quia concludor agere congestus aratri.

Noluit Omnipotens illos intellegere Regem;

Ascelere tanto refugit ipse cruentus.

Tradidit sese nobis superaddita Lege,

Inde modo latrant nobis curae deserti. 20

Ceterum in illis si spem esse putatis,

In totum erratis, si Deum et fana colatis.

XXXVIII.

IUDAEIS.

I mprobi semper et dura ceruice recalces,
U inci uos non uultis, sic exheredes eritis.
D ixit Esaias incrassato corde uos esse.
A spicis Legem, quam Moyses allisit iratus;
E t idem Dominus dedit illi Legem secundam, 5
I n illa spem posuit, quam uos subsannatis reiecti.
S ed ideo digni non eritis regno caelesti.

XXXIX.

ITEM IUDAEIS.

I nspice Liam typum Synagogae fuisse,
T am infirmis oculis, quam Iacob in signo recepit;
E t tamen seruiuit rursum pro minore dilecta.
M ysterium uerum et typum Ecclesiae nostrae.
I ntuite plene dictum Rebeccae de caelo: 5
U nde simulantes alienae Christo credatis.
D einde Thamar partum geminorum adite,
A d Cain intendite, primum terraeque cultorem,
E t Abel pastorem, priusquam fuit mactatus a fratre
I n fratris saeuitu offertor immaculatus. 10
S ic ergo percipite iuniores Christo probatos.

XL.

ITERUM IPSIS.

I ncredulus populus non est nisi uester, iniqui,
T ot locis et totiens reprobatus lege clamantum.
E t sabbata uestra spernit et tricesimas Altus
R esecuit omnino uniuersas uestras de Lege,
U t ne sacrificia faceretis illi praecepta, 5
M ittere qui dixit lapidem in scandalo uestro,

38, 1: Act. 7, 51. — 3: Es. 6, 10.

40, 6: Rom. 9, 33. — Es. 8, 14.

Iniqua si qui uestrum non crediderint morte perisse,
Perque alias leges clamauit dilectis: inde
Suspensam in ligno uitam; nec illi credistis.
Ipse Deus uita est, pendit ipse pro nobis, 10
Sed uos indurato corde subsannatis eundem.

XLI.

DE ANTECHRISTI TEMPORE.

Dixit Esaias: Hic homo qui commouet orbem
Et reges totidem, sub quo fiet terra deserta.

Audite, quoniam propheta de illo praedixit;
Nihil ego composite dixi, sed neglegendo.
Tum scilicet mundus finitur, cum ille parebit, 5
Et tres imperantes ipse deuicerit orbi:
Cum fuerit autem Nero de inferno leuatus,
Helias ueniet prius signare dilectos.
Res quassat fine regis et artatio, tota
In septem annis tremebit undique terra: 10
Sed medium tempus Helias, medium Nero tenebit.
Tunc Babylon meretrix in igne facta fauilla;
Inde ad Ierusalem perget, uictorque Latinus

Tunc dicet: Ego sum Christus, quem semper oratis,
Et quidem conlaudant illum primitiui decepti, 15
Multa signa facit quoniam eius pseudopropheta.
Praesertim ut credant illi loquitur imago,
Omnipotens tribuit, ut talis euadat.
Recapitulantes scripturas ex eo Iudaei
Exclamant pariter ad Excelsum sese deceptos. 20

COMMODIANI INSTRUCTIONUM

PER LITTERAS VERSUUM PRIMAS

LIBER SECUNDUS.

I 42 O. I. 42 R.

DE POPULO ABSCONSO SANCTO OMNIPOTENTIS CHRISTI DEI VIVI.

Desideretur absconsus ultimus sanctus,
Et quidem ignotus a nobis ubi moretur.

Per nouem tribuum agens et dimidiam nobis

O . . . . .

Praecipitque Christus per Legem uiuere priscam: 5

Uiuamus nunc omnes, nouella traditio legis,

Lex ut ipsa docet, apertius indico uobis.

Obrelictae duae tribuum et dimidia: quare

Abistis dimidia tribuum? martyres essent,

Bellum cum infert electis suis in orbem: 10

Seu certe sanctorum chorus prophetarum

Consurgeret ad illam plebem, qui frenum imponeret illis,

Obsceni quos equi trucidarunt calce remissa,

Nec rueret manus pacem temere aliquando.

Semotae sunt istae tribuum, et mysteria Christi 15

Omnia per istas complentur saeculo toto.

Sunt autem de scelere duorum fratrum enatae,
Auspicio quorum facinus secutae fuere.
Non immerito tales dispersi sunt ipsi cruenti;
Conuenient iterum propter mysteria Christi. 20
Tunc autem properant compleri Legis narrata.
Omnipotens Christus descendit ad suos electos,

Obscurati nobis qui fuerunt tempore tanto,
Milia tot facti; illa est gens uera caelestis.
Non natus ante patrem moritur ibi, neque dolores 25
In suis corporibus sentiunt aut ulcera nata.
Pausantes in lecto suo mature recedunt,
Omnia complentes Legis, ideoque tutantur.
Transire iubentur ad Dominum patribus iustis,
Exsiccat fluuium quibus sicut ante traiectis, 30
Nec minus et Dominus ipse producit cum illis,
Transiit ad nostra, ueniunt cum rege caelesti.
In quorum itinere quid dicam quod Deus educet?
Subsidunt montes ante illos et fontes erumpunt:

Caelestem populum gaudet creatura uidere. 35
Hi tamen festinant matrem defendere captam.
Rex autem iniquus, qui obtinet illam, ut audit,
In partem boreae refugit et colligit omnes.
Sed cum se inlidet exercitu Dei tyrannus,
Terrore caelesti prosternuntur milites illi, 40
Ipse cum infando comprehenditur pseudopropheta.

Decreto Domini traduntur uiui gehennae,
Ex eo primores et duces seruire iubentur.
Intrabunt tunc sancti ad antiquae ubera matris.

V t autem et illi refrigerent, quos male ille suasit, 45
 I n uariis poenis cruciabit sibi credendos.
 V entum est ad finem, quo tolluntur scandala mundo,
 I ncipit Dominus iudicium dare per ignem.

II 1 O.

II.

43 R.

DE SAECULI ISTIUS FINE.

D at tuba caelo signum sublato leone,
 E t fiunt subito tenebrae cum caeli fragore.

S ummittit oculos Dominus, ut terra tremescat,
 A cclamat ut et audiant omnes in orbem:
 E cce diu tacui sufferens tanto tempore uestra! 5
 C onclamant pariter plangentes sero gementes,
 U lulatur, ploratur, nec spatium datur iniquis:
 L actanti quid faciet mater, cum ipsa crematur?
 I n flamma ignis Dominus iudicabit iniquos:

I ustos autem non tanget ignis, sed immo delinquet. 10
 S ub uno morantur, sed pars in sententia flebit.
 T antus erit ardor, ut lapides ipsi liquescant,
 I n fulmine coeunt uenti, furit ira caelestis,
 U t, quacumque fugit, impius occupetur ab igne;
 S uppetium nullum erit, nec nauticae puppes: 15

F lamma tamen gentes Medi Parthique feruent
 I n annis mille, ut feruunt corpora sanctis.
 N am inde post annos mille gehennae traduntur,
 E t fabrica cuius erant cum ipsa cremantur.

1, 45. 46: Apoc. 20, 10.

2, 5: Ps. 49, 21. Es. 42, 14. — 9: Es. 66, 16. 2. Thess. 1, 8.

II 2 O.

III.

44 R.

DE RESURRECTIONE PRIMA.

De caelo descendit ciuitas in anastasi prima.
Et quid referamus de fabrica tanta caelesti?

Resurgimus illi, qui fuimus illi deuoti:
Et incorrupti erint iam tunc sine mora uiuentes,
Sed nec dolor ullus nec gemitus erit in illa. 5
Uenturi sunt illi quoque, sub Antichristo qui uincunt
Robusta mala, et ipsi toto tempore uiuunt
Recipiuntque bona, quoniam mala passi fuere,
Et generant ipsi per annos mille nubentes.
Comparantur ibi tota uectigalia terrae, 10
Terra quia nimium fundit sine fine nouata.
Inibi non pluuiā, non frigus in aurea castra,
Obsidiae nullae, sicut nunc, neque rapinae.
Nec lucernae lumen desiderat ciuitas illa:
Ex auctore suo lucet, nec non ibi parata 15

Per duodecim milia stadia lata, longa, sic alta:
Radicem cum terra, sed caput cum caelo peraequat;
In urbe pro foribus autem sol et luna lucebit.
Malus in angore saeptus propter iustos alendos.
Ab annis autem mille Deus omnia praestat. 20

II 3 O.

√ IV.

45 R.

DE DIE IUDICII.

De die iudicii propter incredulos addo:
Emissus iterum Dei donabitur ignis,

3, 16: Apoc. 21, 16.

D at genitum terra uirum tunc in ultima fine.
I n terra gentes et tunc increduli cuncti
E uitant tamen sanctorum castra suorum. 5

I n una flamma conuertit tota natura,
U ritur ab imis terra montesque liquescunt,
D e mari nil remanet, uincitur ab igne potente,
I nterit hoc caelum et astra et ista terra mutatur.
C omponitur alia nouitas caeli terraeque perennis. 10
I nde qui merunt mittuntur in morte secunda,
I nterioribus autem habitaculis iusti locantur.

II 4 O.

✓
V.

46 R.

CATECUMINIS.

C redentes in Christo derelictis idolis omnes
A dmoneo paucis propter salutaria uestra.
T emporibus primis per errorem si qua gerebas,
E rogatus enim Christo tu cuncta relinque,
C umque Deum nosti, esto bonus tiro, probatus, 5
U irgineusque pudor tecum uersetur in agno.
M ens bonis inuigilet: caue ut non delinquas inante;
I n baptismo tibi genitale solum leuatur.
N am si quis peccans catecuminus poena notatur,
I n signis ille uiuat, sed non sine damno. Memoraris, 10
S umma tibi: grauius peccata deuota tu semper.

II 5 O.

VI.

47 R.

FIDELIBUS.

Fideles admoneo, fratres de odio tollant:
Impia martyribus odia reputantur in ignem;
Destruitur martyr, cuius est confessio talis,
Expiari malum nec sanguine fuso docetur.
Lex iniquo datur, ut possit sese frenare. 5
Inde lotus debet cauere, debes similiter ut tu.
Bis Deo peccas, qui lites fratri protendis.
Unde non effugies peccatum prisce sectans.
Semel es lotus, nunquid poteris denuo mergi?

II 6 O.

VII.

48 R.

FIDELES CAVETE MALUM.

Falluntur uolucres et siluarum bestiae cibis:
Ita incantant, uestrae quibus sunt traditae mentes,
Decipiuntque strophæ uestras, ut escam sequentes,
Et uitare malum nesciunt nec lege tenentur.
Lex homini data est et doctrina uitæ legenda, 5
Ex qua recordatur, ut possit uiuere caute
Sui quoque locum, mortis et deroget ea quæ sunt.

Condemnat se ipsum grauiter qui regi delinquet,
Aut ferro ligatus aut de suo gradu deiectus
Vel uita priuatus perdit, quod frui deberet: 10
Exemplo moniti grauiter peccare nolite,
Translati lauacro magis caritatem habete,
Et escam muscipuli, ubi mors est, longe uitate.

Multa sunt martyria, quae sunt sine sanguine fuso.
Alienum non cupire, uelle martirium habere, 15
Linguam refrenare, humilem te reddere debes,
Uim ultro non facere nec factam reddere contra:
Mens patiens fueris, intellege te martyrem esse.

II 7 O.

✓ VIII.

49 R.

PAENITENTIBUS.

Paenitens es factus: noctibus diebusque precare,
Attamen a matre noli discedere longe,
Et tibi misericors poterit Altissimus esse.
Non fiet in uacuum confusio culpa; perinde
In reatu tuo disce manifeste deflere. 5
Tu si uulnus habes, Alti medicamen require,
Et tum in poenis poteris tua damna lenire.
Namque fatebor enim unum me ex uobis adesse
Terrorem qui ingentem sensi ipse ruinae.
Idcirco commoneo uulneratos cautius ire, 10
Barbam comamque foedare in puluere terrae
Uolutarique saccis et petere summo de Rege:
Subuenies tibi, ne pereas forte de plebe.

II 8 O.

IX.

50 R.

QUI APOSTATAVERUNT DEO.

Quando bellum autem geritur, inrigat hostis,
Uincere qui poterit aut latere, magna tropaea,
Infelix autem erit, qui fuerit captus ab illis.

A mittit et patriam et regem qui digne pro ueris
P ugnare, pro patria qui noluit neque pro uita. 5
O bisse debuerat quam ire sub barbaro rege,
S eruittum poterat qui hostibus sine lege deferre.
T u si proeliando moreris pro terra, uicisti,
A t si manus dederis incolumes, Lege peristi.
T ransfluuiat hostis, te sub latebra conde, 10
A ut si intrare potest, si nec, ne cessa,
V ndique te redde tutum, tuos quoque, uicisti!
E t uigilanter age, ne quis incurrat in illa.
R es infamis erit, si quis se propalat hosti,
U incere qui nescit et occurrit tradere sese, 15
N ec sibi nec patriae laudem remisit ineptus;
T unc uiuere noluit, cum ipsa uita periuit.

D eum si non sequitur, inops aut profanus ab hoste.
E ramen sonans facti uel ut aspides surdi
O rare satis debent aut se condere tales. 20

II 9 O.

X.

51 R.

DE INFANTIBUS.

D uellum hostis subito uenit inundans,
E t prius quam fugerent, paruulos occupauit inertes.

I mproperandum eis non est, licet capti uidentur,
N ec quidem excuso: ob delicta forte parentum
F uere promeriti, ideo Deus tradidit illos. 5
A ttamen adultos hortor, in aluo recurrant
N ascanturque quasi denuo suae matri de uentre.
T erribilem legem fugient semperque cruentam,
I mpiam, indocilem, ferinam uitam uiuentem;
B ellum enim alium cum fuerit forte gerendum, 10
U incere qui poterit, aut certe iam scire cauere,
S . . . . .

9, 19: I Cor. 13, 1. Ps. 57, 5. — 10, 6. 7: Io. 3, 3. 4.

II 10 O.

XI.

52 R.

✓
DESERTORES.

Desertores enim genere non uno dicuntur:
Est alius nequam, alius in parte recedit,
Sed tamen utroque iudicia uera decernuntur.
Ecce militatur Christo, sicut Caesari parent.
Refugium Regis pete, si delictor fuisti; 5
Tu illum implora, prostratus illi fatere:
Omnia concedet, cuius et omnia nostra.
Repositis castris ulterius caue delinquas.
Errare noli diu miles per spelaea ferarum.
Sit tibi propeccare desistere gestum immensum. 10

II 11 O.

XII.

53 R.

MILITIBUS CHRISTI.

Militiae nomen cum dederis, freno teneris.
Incipe tunc ergo: dimitte pristina gesta,
Luxurias uita, quoniam labor imminet armis;
Imperio Regis omni uirtute parendum,
Tempora postrema si uis pertingere laeta. 5
Illa bonus miles semper exspecta fruenda,
Blandire noli tibi, desidias omnino omitte;
Ut tuo proposito cottidie praesto sis, ante
Sollicitus esto, matutinus signa reuise.

Cum uideris bellum, agonias sume propinquas; 10
Haec gloria Regis, militem uidere paratum.
Rex adest, optato propter spem dimicaturam.
Ille parat dona, ille pro uictoria laetus
Suscipit et proprium satellem deduat esse.
Tu tibi praeterea in Belian parcere noli, 15
Impiger esto magis, ut reddat famam pro morte.

II 12 O.

✓ XIII.

54 R.

DE REFUGIS.

Damnatorum animae merito se ipsae secernunt.
Ex hoc protegente iterum ad sua recurrunt.

Radix Cainaea maledictum semen erumpit
Et in seruili gente sub barbaro rege refugit,
Flamma quos aeterna torquebit die decreto. 5
Ult uagus errare sine disciplina profugus,
Grassari per fauces uiarum lege solutus:
Isti ergo tales, quos nulla poena coegit,
Si fidere nolunt, ab idolis respui debent.

II 13 O.

✓ XIV.

55 R.

DE LOLII SEMINE.

De semine lolii, qui stant in Ecclesia mixti.
Expletis temporibus messis separatur a fructu

Lolium enatum, quod non miserat Deus.
Omne lolium agricola collectum separat illud.
Lex ager nobis est, qui fecerit bonum in illa, 5
Ipsa utique nobis praestat requiem ueram
Ipse Dominator; nam lolium igne crematur.

Si ergo putatis, quoniam sub uno morantur,
Erratis: steriles Christianos uos esse designo.
Maledicta fuit arbor sine fructu ficulna 10
In uerbo Domini, et statim exaruit illa.
Non operas facitis, non donum gazophylacio:
Et sic promereri Dominum paratis inanes?

II 14 O.

XV.

56 R.

DISSIMULATORI.

Dissimulas Legem tanto praeconio latam,
In tuba praesentem caelesti uoce clamante.
Si propheta tantum declamauiisset in nubem,
Sufficeret utique Domini uox missa per illum.
In tot profatorum uel minis uox Dei proclamat; 5
Malitiam nullus dimittit: ita aequae de corde
Uis bona uidere et fraudibus uiuere quaeris.
Lex ipsa cur ergo processit tanto labore?
Abuteris Domini mandata et te filium inquis;
Tu si talis eris, sine causa uideris, inquam. 10
Omnipotens mites quaerit sibi filios esse,
Rectos, corde bonos, deuotos legi diuinae,
Immites autem iam scitis ubi demersit.

II 15 O.

XVI.

57 R.

SAECULARIA IN TOTUM FUGIENDA.

Si quidam doctores, dum expectant munera uestra
Aut timent personas, laxant singula uobis,
Et ego non doceo, sed cogor dicere uerum.
Cum caterua Mali pergis ad spectacula uana,
Ubi Satanas fragoribus comparatur. 5
Licere persuades tibi, quodcumque placebit.
Altissimi prolis cum filiis Zabuli mixta
Respiciere num uis, queis renuntiasti, priora?
In ipsis uersaris iterum, quid proderit Uctus?
Aut si pro languore datum quod stulte profanus 10
I . . . . .
Nolite diligere mundum neque ambitum eius:

Tanta Dei uox est, et tibi pro leui uidetur.
 O bseruas mandatum hominis, et Dei deuitas;
 Tu fidis muneri, quo doctores ora procludunt, 15
 Ut taceant neque dicant tibi iussa diuina.
 Me uera dicentem si uteris, prospice Summum:

Filius cuius eras, illi te adsigna clientem.
 Uiuere si quaeris gentiliter homo fidelis,
 Gaudia te mundi remouent a gratia Christi; 20
 Indisciplinate quod leue licere praesumis,
 Et choros histrionicos et cantica musica quaeris,
 Nec talis abolere uani reuerentiam curas.
 Dum uita frunisci putas, improuidus erras.
 Altissimus iubet, et iusta praecepta deuitas. 25

II 16 O.

XVII.

58 R.

CHRISTIANUM TALEM ESSE.

Cum Dominus dicat, in gemitum edere panem:
 Hic ut quid nunc agis, qui cupis uiuere laetus?
 Rescindere quaeris sententiam Summi demissam
 In protoplasto: uis frenum procedere Legis.
 Si Deus omnipotens cum sudore uiuere iussit, 5
 Tu qui iocundaris, eris iam exterus illi.
 Indignatum ait Dominum scriptura Iudaeis:
 Ab esca refecti surrexerunt ludere fili.
 Nunc ergo cur illos sequimur sponte prosectos?
 Unde perierunt illi, nos cauere debemus. 10
 Maxima pars uestra luxuriis dedita paret.

17, 1: Genes. 3, 19. Tob. 2, 5. — 8: 1. Cor. 10, 7.
 (Exod. 32, 6).

Transgrederis legem, cum te facis musicis; in te
Apostolus clamat, immo Deus per illum:
Licentia uestra uos, inquit, in ipsa deperdunt.
Esto ergo talis, qualem uult esse te Christus; 15
Mitis et in illo hilaris, nam saeculo tristis

Excurre, labora, suda, cum tristitia pugna.
Spes cum labore uenit, et uictoriae palma donatur.
Si refrigerare cupis, ad martyres i,
Exspecta requiem futurorum transitu mortis. 20

II 17 O.

V XVIII.

59 R.

MATRONIS ECCLESIAE DEI VIVI.

Matronas uis esse, Christiana, ut saeculi duces:
Auro te circumdas aut serica ueste, pudica,
Terrorem Legis ex auribus uento remittis,
Res uanas adfectas, cuncta de Zabuli pompa,
Ornaris ad speculum cincinnos fronte reflexos, 5
Necnon et inducis malis medicamina falsa
In oculis puris stibium peruerso decore,
Seu crines tingis, ut sint toto tempore nigri.

Est Deus inspector, penetrat qui singula corda:
Ceterum pudicis ista necessaria non sunt. 10
Casto atque pudico sensu pertundite pectus;
Lex Dei testatur tales abscedere lege.
Ex corde qui credit femina marito probata
Sufficiat esse non cultibus sed bona mente.
Induere uestes quas oportet, frigus ut obstent 15
Aut nimium solis, tantum ut pudica proberis,
Et in plebe Dei facultatis dona demonstres.

17, 14: Rom. 1, 24 (?).

18, 9: Hierem. 17, 10. Ps. 7, 10. Act. 1, 24.

Das tibi momerium. Clarissima quondam
Exanimata iacens precibus uiduarum erecta
In dando promeruit, non contibus, inde leuari. 20

Vos matronae bonae uanitatis fugite decorem:
In feminas congruit cultura lupana?
Vincite malignum, pudicae feminae Christi,
In dando diuitias uestras ostendite totas.

II 18 O.

✓ XIX. 11

60 R.

ITEM IPSIS.

Audi uocem, quae uis Christiana manere,
Beatus Paulus qualiter te ornari praecepit,
Caeliloquax item Esaias doctor et auctor;
Detestatur enim prauitatem mundi sequentes:
Exaltatae, inquit, ceciderunt filiae Sion. 5
Fas in Deo non est Christianam coli fidelem.
Gentili more quaeris procedere Dei sancta?
Has Dei praecones damnant in Lege clamantes
Iniustas esse feminas, quae se taliter ornant.
Kapillos inficitis, oculos de nigrore linitis, 10
Lunatis comulas granulatim fronte depictas,
Malam medicatis quodam superducto rubore,
Necnon et inaures grauissimo pondere pendent,
Obruitis collum monilibus, gemmis et auro,
Palmas Deo dignas praesagio malo ligatis. 15
Quid memorem uestem aut totam Zabuli pompam?
Respuitis Legem, cum uultis mundo placere,
Saltatis in domibus, pro psalmis cantatis amores.
Tu licet sis casta, non te purgas sinistra sequendo:
Uos ideo tales Christus cum gentibus aequat. 20

X . . . . .
Y mnificato choro placitoque Christo placete,
Z elantes fauore Christo offerte odorem.

II 19 O. XX. 61 R.
 ✓ **I**N ECCLESIA OMNI POPULO DEI.

Iustus ego non sum, fratres, de cloaca leuatus,
Nec me supertollo, sed doleo uestri, qui cerno

Ex tanto populo nullum in agone coronari.
Certe si non ipse pugnat, uel suggerat illis.
Cladem obiurgate, ouantes efficite lucta! 5
Laborat frater aduersante mundo sub armis,
Et fartus opibus nec pugnas nec pugnanti resistis?
Sulte non intendis unum bellare pro multis?
In talem pendit Ecclesia tota, si uincat.
Abstinere uides fratrem et pugnare cum hoste. 10

Obstas tu in castris pacem, foras ille repugnat:
Misericors esto, ut fiant ea omnia salua.
Nec intuis Dominum praeconio tanto clamante,
Inimicis etiam qui iubet alimenta praebere?

Prandia ab eo prospice diurna, qui semper 15
Omnibus omnino diebus cum pauperis sumpsit.
Pascere tu quaeris, stulte, qui te denuo pascat.
Uis ille mihi paret, qui componi proponit?
Laute cibatum distento uentre declamas.
Oppressus inopiam fratris iuxta tabescas! 20

De die Dominica quid dicis? si non ante uacauit,
Ex sua sede turba pauperem, quem ad prandium ducas.
In tabulis spes est uestra de Christo refecto.

II 20 O.

XXI.

62 R.

MARTURIUM VOLENTI.

Marturium, fili, quoniam desideras, audi.

Abel qualis erat, esto, aut qualis Isaac ipse.

Rectumque delegit Stephanus sibi uitam in iter.

Tu quidem quod optas, res est felicibus: opta

Uincere prius Malum benefactis recte uiuendo. 5

Rex ille tuus cum uiderit, esto securus.

Ipsius est tempus et nos in utrumque gerentes;

Ut si bellum abest, in pace martyres ibunt.

Multi quidem errant dicentes: Sanguine nostro

Vincimus Iniquum; quo manente uincere nolunt. 10

Obsidiando perit et adeo sentit Iniquus;

Legitimus autem non sentit poenas adactas;

Eiula euaque zelando pectus pugnis pertunde.

Nunc si benefactis uinceris, martyr in illo:

Tu ergo qui quaeris martyrium tollere Verbo, 15

In pace te uesti bonis et esto securus.

II 21 O.

XXII.

63 R.

BELLUM COTTIDIANUM.

Belligerare quaeris, stulte: quasi bella quiescunt!

Ex protoplasto die pugnatur in fine uobis.

Libido praecipitat: bellum est, compugna cum illa.

Luxuria suadet: abutere, bellum uicisti.

Uino copioso parce, ne per illum aberres, 5

Maledicti retinete lingua: munde Deum adora

C ompescere furiam; pacificum redde te cunctis,
O ppressus miseriis deprimere caue minores,
T ortorem adcommoda tantum et noli nocere,
T ramite uos rectum ducite sincero prae zelo. 10
I n tuis diuitiis comem te redde pusillis,
D e labore tuo dona, nudum uesti, sic uinces.
I nsidias nullo facias qui Deo deseruis:
A spice principium unde perit inuidus hostis.
N on sum ego doctor, sed Lex docet ipsa clamando: 15
U erba geris tanta uana, qui sub uno momento
M artyrium quaeris otiosus tollere Christo.

II 22 O.

XXIII.

64 R.

DE ZELO CONCUPISCENCIAE.

D um cupis, inde peris; dum ardes proximi zelo,
E xstinguis te ipsum; quando te incendis abactus,
Z elaris alium, inuide, de malo latrantem,
E t te parem concupis fieri pecuniae tantae.
L ex sic non aspicit: dum illum incumbere quaeris, 5
O mnino suspensus uiuis in ardore lucrorum;
C umque reus tibi sis ipsum te iudice damnans,
O culorum acies nunquam satiatur auara.
N unc ergo si redeas et cogites, uana cupido est.
C 10
U nde Deus clamat: Stulte hac nocte uocaris!
P ostea momar ruit: cuius erunt ista talenta?
I n suprema aedis iniusta lucra conanda,
S uggeret cum Dominus unicuique uictum diurnum,
C ongestet alius: tu bene uiuere quaere. 15
E t Dei cur conscius agis super omnia uictor?
N eque enim dico aut te intimo uictum,

Cum pro die tuo uigilas sine fraude uiuendo.
 In esca perit auis aut maeret improuida uisco.
 Arbitrare tibi simpliciter ualde cauendum. 20
 Excedant alii finem, tu prospice semper.

II 23 O.

XXIV.

65 R.

QUI DE MALO DONANT.

Quid te bonum fingis alieno uulnere, nequam?
 Unde tu largiris, alter cottidie plorat.
 Ista tu discredis Dominum uidere? Doceris!

Dona iniquorum non probat Altissimus, inquit.
 Eruptis miseris, dum fueris locum adeptus. 5

Munera dat alter, ut alterum reddat inanem,
 Aut si faenerasti duplicem centesima nummum,
 Largiri uis, ut te quasi malum malum depurges.
 Omnipotens tales operas omnino recusat.

Donas tu de lacrimis: candidatus ille ingratis 10
 Oppressus usuris deplorat factus egenus.
 Nactus praeterea tempus captatoribus hostis
 Ad praesens populus: pretio tu sanctus iniquus
 Necnon et de lucro mercis uis te piare;
 Te ipsum inlidis, non alienum, inique. 15

II 24 O.

XXV.

66 R.

DE PACE SUBDOLA.

Dispositum tempus uenit nostris: pacem in orbe
 Et ruina simul blandiente saeculo premit.

Praecipitis populo, quem in schisma misistis:
Aut facite legem ciuitatis aut exite de illa.
Conspicitis stipulam cohaerentem in oculis nostris, 5
Et uestris in oculis non uultis cernere trabem.

Subdola pax nobis uenit, persecutio flagrat.
Uulnera non parent, et sic sine caede ruistis;
Bellum in absconsum geritur, sub pace quin ipsud.
De uobis uix unus caute sese gessit. 10
Omalo nutriti et in occisione praedicti!
Laudatis pacem subdolam et uobis iniquam.
Alterius facti milites, non Christi, peristis.

II 25 O.

✓ XXVI.

67 R.

LECTORIBUS.

Lectores moneo quosdam cognoscere tantum,
Et dare materiam ceteris exemplo uiuendi,
Certamen fugere lites totidemque uitare,
Terrorem premere, nec unquam esse superbos.
Obsequia iuxta malorum quoque deferte; 5
Redдите uos Christo humiles, filioli, magistro;
Inter agrestina benefactis lilia sitis.
Beati facti estis, cum feritis edicta.
Uos flores in plebe, uos estis Christi lucernae,
Seruete quod estis et memorare potestatis. 10

25, 5. 6: Matth. 7, 3. Luc. 6, 41.

26, 9: Ps. 131, 17.

II 26 O.

XXVII.

68 R.

MINISTRIS.

Mysterium Christi, Zacones, exercite caste,
Idcirco ministri facite praecepta magistri.
Nolite ludere personam iudicis aequi,
Integrate locum uestrum per omnia docti,
Susum intendentes, semper Deo summo deuoti. 5
Tota Deo reddite illae sacra ministeria arae,
Reбус inde uersis exemplum date parati.
Inciliate caput uestrum pastoribus ipsi:
Sic fiet, ut Christo possitis esse probati.

II 27 O.

XXVIII.

69 R.

PASTORIBUS DEI.

Pastor si confessus fuerit, geminauit agonem.
Apostolus autem tales iubet esse magistros:
Sit patiens rector, sciat, ubi frena remittat;
Terreat in primis, et postea melle perungat,
Obseruetque prius, ut faciant ipse quae dicit. 5
Reditur in culpa pastor saecularia seruans,
In faciem cuius sis ausus dicere quicquam.
Bullit in inferno rumoribus ipsa gehenna:
Uae miserae plebi, dubia quae forte uacillat!
Si talis aderit pastor, paene perdita stat, 10
Deutus autem continet recte gubernans.
Exhilarantur examina regibus aptis.
In talibus spes et est et uiuit Ecclesia tota.

II 28 O.

XXIX.

70 R.

MAIORIBUS NATIS DICO.

Me solum exposcit tempus uobis dicere uerum.
Ab uno semper monitum, quod multi detractant.
In me solo uolo odia conuertere uestra,
Omnium ut pausent praecordia tanta oratorum.
Respicite dictum, quod ueritas odia tollat. 5
Iam praedixi quidem de pace subdola quanta!
Blandiendo uobis subrepsit aeuī seductor.
Uos quia nescistis, laqueo iuste ruistis.
Sorbitis omnino auarum animum saeculi ipsum.

Non gratis agit, pro quo interceditis, ullus; 10
Ab igne qui refugit, agit in uoragine, uestro.
Tunc repetit suppetium miser denudatus a uobis:
Ipsi iam horrescunt iudices peculantia uestra.
S . . . . .

De breuiori titulo non in uobis inararem. 15
Inspicitis dicentes, quibus uos ostenditis ultro;
Cum ipsis et epulas capitis et pascitis ipsos.
Ob ea iam terrae paene fundamenta paratis.

II 29 O.

XXX.

71 R.

INFIRMUM SIC VISITA.

Infirmus si fuerit frater, — de paupere dico, —
Nolite uacui talem uisitare iacentem.
Fac sub Deo bonum, obsequia redde per nummum.
Inde reualescit, uel si conciderat ille.
Refoueatur homo pauper, qui non habet unde 5
Mercem det tibi pro illo, sed conditor orbis et auctor.
Uel si pigeret ire ad pauperem semper abosum,
Mitte nummos ei, unde se resumere possit.

30: Sirac. 7, 39. — 6: Prou. 14, 20.

S imiliterque foret, si paupera lecto decumbet:
 I ncipiant uestrae matronae uictualia ferre. 10
 C lamat ipse Deus: frange tuum panem egeno!

V erbis opus non est uisitare sed benefactis.
 I niquum est, frater inopia uictus aegrotat.
 S atagit non uerbus, sed esum potumque ille requirit:
 I nspicite tales sed certe debilitatos, 15
 T ransigere sese qui non possunt; date subinde.
 A Domino uobis spondeo dari quadruplum.

II 30 O.

XXXI.

72 R.

PAUPERIBUS SANIS.

P auperies sana quid, nisi diuitiae adsunt?
 A rs certe si fuerit, iam et tu eommunia fratri.
 U num praesta tibi, ne superbus esse dicaris.
 P olliceor, quoniam securior diuiti uiuis.
 E xcipe doctrinam magis Salomonis in aures. 5
 R esponsorem in alto non dedit Deus pauperem esse:
 I dcirco te subde et honorem redde potenti.
 B landus enim sermo, prouerbium nosti, deriget,
 U incitur officio etsi fuerit ira uetusta.
 S i lingua taceat, nihil melius inuenissem. 10

S ane si non fuerit ars, unde uita regatur,
 A ut operam praebe aut cursum iussu potentis;
 N on pudeat neque pigeat procurrare sanum.
 I n gazo praeterea de labore mittere debes,
 S icut singularis illa, quam praetulit Unctus. 15

30, 11: Es. 58, 7.

31, 8: Prou. 15, 1. 25, 15.

II 31 O.

XXXII.

73 R.

FILIOS NON LUGENDOS.

Filiorum casus licet et dolium cordis relinquat,
In nigris exire tamen nec plangere fas est.
Lex prudenter ait animo, non pompa dolere,
In Salomoniaco libro, septimana finita.
Oblita Deum de resurrectione promissa, 5
Si martyres feceris, sic uoce deflebis?

Non pudet infrenem gentiliter plangere natos?
Os laceras, tundis pectus, uestimenta diducis,
Nec metuis Dominum, cuius optas regnum uidere.

Lugere quod fas est, nolite tamen errare pro illis. 10
Uos ideo tales, quod minus quam gentes eritis
Germine zabolico: qua gratia false petistis?
Exstinctos clamatis, ut faciatis turbam pronatam.
Nec dolore duxit pater filium mactandum ad aram.
Dolore nec uates filium luxit defunctum: 15
Omnipotentis enim nec flens deducebat alumnum,
Sed Deo deuotus festinanter funus agebat.

II 32 O.

XXXIII.

74 R.

DE POMPA FUNERIS.

De funeris pompa sollicitus esse qui quaeris,
Erras Dei seruus, adhuc et in morte placere,

Pro! exanimum corpus ornari funestum.
Ouanitas uera, cupere defunctis honorem!
Mens mundo detenta nec in morte Christo deuota! 5
Prouerbio nosti, quae per forum efferri uolebat.
Addo illi similes effera mente uiuentes.

32, 3: Sirac. 38, 16. — 4: Sirac. 22, 13.

F austum felicemque diem in exitu uultis habere,
U t coeat populus, laudem cum luctu uidere.
N um prouides, quonam merearis ire defunctus? 10
E cce prosequuntur illi, tu iam forte cremaris
R edactus in poenam: quid proderit pompa defuncto?
I neusatus eris qui ob ista collegia quaeris.
S ub uigore cupis uiuere: te decipis ipsum.

II 33 O.

✓XXXIV.

75 R.

CLERICIS.

C ongruit in Pascha, die felicissimo nostro,
L aetentur ut illi, qui postulant sumpta diuina:
E rogetur eis quod sufficit, uinum et esca.
R espuis? ne forte qua memorentur ista pro uobis:
I n modico sumpto deficitis Christo donare. 5
C um ipsi non facitis, quo modo suadere potestis
I ustitiam Legis talibus? uel semel in anno.
S ic esse multos urgunt blasphemia saepe de uobis.

II 34 O.

XXXV.

76 R.

DE FABULOSIS ET SILENTIO.

D um leue uidetur cuicumque neque uitatur,
E t quasi facile ruit, dum abuteris illud,

F abulae subueniunt, quo uenisti fundere preces
A ut pulsare domum stomachi pro delicto diurno.
B uccina praeconum clamat lectore legente, 5
U t pateant aures, et tu magis obstruis illas;
L uxaris labia, quibus ingemiscere debes.
O bsera malis pectus uel in pectore solue.
S ed quia diuitias faciunt aut pecunias fronte,
I nde perit omnis, quando sibi maxime fidunt. 10
S ic feminae quoque coeunt, quasi initient balneo;

Et de domo Dei ceu nundinas facitis artas.
Terruit ibi Deus domum orationis. Adesto,

Sacerdos Domini cum „Susum corda“ praecepit.
In prece fienda ut fiant silentia uestra, 15
Limpide respondis nec temperas quae promittas.
Exorat ille Altissimum pro plebe deuota,
Ne pereat aliquis, at tu te in fabulis uertis,
Tu subrides ibi aut detrahis proximi famae,
Indisciplinata loqueris, quasi sit Deus absens, 20
Omnia qui fecit, nec [audiat] neque cernat.

II 35 O. ✓ XXXVI. 77 R.

EBRIOSIS.

Ebrioso modum non probō: sed belua maior
Bibendo superbis, inferior amente recedis.
Regentes imperium tenent apud, stulte, Cyclopas,
Inde in histrionicis. Dum mortuus, non bibo, dicis;
Optima mihi bibere et corda sapire. 5
Subministra magis, quod amplius quaeris abuti,
Infimo paupero, et eritis ambo refecti.
Si facias ista, exstinguis tibi gehennam.

II 36 O. ✓ XXXVII. 78 R.

PASTORI.

Pascere qui quaeris et quod potuisti parasti,
Adsidue pascendo recte fecisti:
Sed tamen immisce pauperem, qui te non repascat,
Tunc erit mensa tua per unum Deum probata.
Omnipotens tales uel maxime pasci praecepit. 5
Respice, cum pascis, infirmos, et faeneras Alto.
In illos uos Dominus uoluit probatos adesse.

35, 12: Io. 2, 16.

37, 6: Prouerb. 19, 17.

II 37 O.

✓ XXXVIII.

79 R.

ORANTI.

O ranthem si cupias exaudiri de caelo,
R umpe de latibulis nequitiae uincla,
A ut si benefactis ores miseratus egenis,
N e dubites, quin quod petieris detur oranti.
T u sane si nudus benefactis Deum adores,
I n totum ne facias sic orationem inepte.

5

II 38 O.

✓ XXXIX.

80 R.

NOMEN GAZAEI.

I ncolae caelorum futuri cum Deo Christo
T enente principium, uidente cuncta de caelo,
S implicitas, bonitas habitet in corpore uestro.
I rasci nolite sine causa fratri deuoto,
R ecipietis enim quidquid feceritis ab illo.
H oc placuit Christo resurgere mortuos imo
C um suis corporibus, et quos ignis ussit in aeuo,

5

S ex milibus annis completis mundo finito.
U ertitur interea caelum tenore mutato:
C omburuntur enim impii tunc igne diuino,
I ra Dei summi ardet creatura gemendo.
D ignitosi tamen et generati praeclaro
N obilesque uiri sub Antichristo deuicto
M ex praecepto Dei rursum uiuentes in aeuo,
 ille quidem annis ut seruiant sanctis et Alto

10

15

S ub iugo serui, ut portent uictualia collo,
 U t iterum autem iudicentur regno finito.
 A nullificantes Deum completo millesimo anno
 I b igne peribunt cum montibus ipsi loquendo.
 D n bustis et tumultis omnis caro redditur acto: 20
 M emergunt in inferno, trahunt poenam in aevo.
 O stenduntur illis et legunt gesta de caelo:
 M emoria prisca debito et merita digno,
 M erces in perpetuo secundum facta tyranno.
 O mnia non possum comprehendere paruolibello. 25
 C uriositas docti inueniet nomen in isto.

39, 19: Luc. 23, 30.

I. INDEX SCRIPTORUM.

Testamentum uetus.

Genesis	3, 19	2, 17, 1	Sapientia Salomonis		
	4, 9.10	1, 26, 29 sqq.		3, 6	1, 1, 2
	6, 2	1, 3, 2 sqq.	Siracides		
Exodos	20, 3—5	1, 2, 2—4		7, 39	2, 30
	32, 6	2, 17, 8		20, 29 (31)	1, 31, 1—3
Deuteronomium				22, 13	2, 32, 4
	4, 19	1, 8, 7		34, 23	2, 24, 4
	17, 13	1, 8, 7		38, 16—18	2, 32, 3
	28, 66	1, 40, 9 sqq.	Esaias	3, 16	2, 19, 5
Tobias	2, 5	2, 17, 1		6, 10	1, 38, 3
Psalmi	7, 10	2, 18, 9		8, 14	1, 40, 6
	49, 21	2, 2, 5		14, 16.17	1, 41, 1. 2
	57, 5	2, 9, 19		26, 19	1, 2, 11 sqq.
	131, 17	2, 26, 9		42, 14	2, 2, 5
Prouerbia				45, 20 (21)	1, 22, 14
	14, 20	2, 30, 7		58, 17	2, 30, 11
	15, 1	2, 31, 8		66, 16	2, 2, 9
	19, 17	2, 37, 6	Hieremias		
	25, 15	2, 31, 8		17, 10	2, 18, 9
	25, 21	2, 20, 14	3 Esdra	6, 5	1, 1, 2

Testamentum nouum.

Mattheus		Lucas	6, 41	2, 25, 5
	7, 3		12, 20	2, 23, 11
	15, 4		23, 30	2, 4, 13
	15, 32		Iohannes	
	21, 19			2, 16
	25, 35			3, 3.4
				2, 35, 12
				2, 10, 6.7

Acta apost.		ad Tim. I.	
1, 24	2, 18, 9	2, 9	2, 19, 2
7, 51	1, 38, 1	ad Titum	
ad Rom.		1, 7	2, 28, 3
1, 24	2, 17, 14 (?)	2, 3	2, 19, 2
9, 13	1, 40, 6	ad Hebr.	
12, 20	2, 20, 14	10, 4	2, 6, 4
13, 14	1, 33, 3	ep. Iac. 3, 2	2, 6, 5
ad Cor. I.		ep. Ioh. I.	
1, 18	1, 36, 3	2, 15	2, 16, 12
10, 7	2, 17, 8	Apoc. 2, 11	1, 25, 18
13, 1	2, 9, 19	19, 20	2, 1, 41. 42
ad Gal. 4, 19	1, 33, 3	20, 10	2, 1, 45. 46
ad Phil. 3, 19	1, 31, 8	20, 13	2, 4, 3
ad Thess. II.		20, 14	1, 25, 18
1, 8	2, 2, 9	21, 1	2, 4, 9. 10
ad Tim. I.		21, 16	2, 3, 16
1, 9	2, 6, 5		

II.

INDEX NOMINUM.

Abel 1, 36, 16. 1, 39, 9. 2, 21, 2.	Cain 1, 36, 6. 7. 1, 39, 8. radix
Adam protolapsus 1, 35, 1.	Cainaëa* 2, 13, 3.
Aegyptus: terra Aegypti 1, 2, 8.	Cassandra 1, 11, 6.
Ammudates 1, 18. 1, 18, 3.	Charybdis 1, 30, 10.
Antichristus 1, 41. 2, 3, 6.	Christus 1, 21, 11. 1, 25, 1.
2, 39, 13.	13. 21. <i>saepe</i> .
Apollo 1, 10, 4. 1, 11, 1.	Commodianus mendicus Christi
Auentinus mons 1, 15, 1.	Gazaeus 2, 39.
	Creta 1, 5, 1. 1, 6, 16.
Babylon 1, 41, 12.	Cyclops 1, 10, 6. Cyclopes 1,
Bacchus 1, 12. 1, 12, 10.	6, 23. 2, 36, 3*.
Belias 1, 35, 2. 2, 12, 15*.	
Bellona 1, 16, 9.	Daphne 1, 11, 12.
	Delos 1, 11, 2.
Cacus 1, 13, 8.	Diana 1, 19, 2.
Caesar 1, 18, 6. 2, 11, 4.	Dionysus 1, 12, 9.

- Enoch* 1, 36, 7.
 Eros* 1, 12, 12.
 Esaias 1, 38, 3. 1, 41, 1. 2, 19, 3.
 Furia 1, 16, 9.
 Ganymedes 1, 6, 17.
 Gigantes 1, 3, 8. 1, 6, 20.
 Helias 1, 41, 8. 11.
 Hercules 1, 15. 1, 15, 1.
 Hyacinthus 1, 11, 21.
 Iacob 1, 39, 2.
 Ierusalem 1, 41, 13.
 India 1, 12, 2.
 Isaac 2, 21, 2.
 Iudaei 1, 2, 8. 1, 38. 39. 40.
 1, 41, 20.
 Iuppiter 1, 4, 8. 1, 5. 1, 5, 1.
 (Iouis 1, 5, 8. 1, 6, 1.) 1, 6.
 1, 7, 4. 1, 12, 2. 1, 12, 6.
 Laomedon 1, 11, 4.
 Lia* 1, 39, 1.
 Liber 1, 12. 1, 12, 1.
 Mars 1, 7, 7.
 Medi 2, 2, 16*.
 Mercurius 1, 9. 1, 9, 1.
 (Mithras) inuictus 1, 13. 1, 13, 1.
 Montes 1, 21, 1.
 Montesiani 1, 21.
 Moyses 1, 2, 5. 1, 38, 4.
 (Musae?) Virgines 1, 16, 10.
 Nemesiaci 1, 19.
 Nemesis 1, 16, 19.
 Neptunus 1, 10. 1, 10, 1.
 Nero 1, 41, 7*. 11. (uictor Latinus 1, 41, 13).
 Olympus 1, 4, 5.
 Parthi 2, 2, 16*.
 Paulus apostolus 1, 31, 9. beatus P. 2, 19, 2.
 Proserpina 1, 12, 2.
 Pyracmon 1, 5, 4.
 Rebecca 1, 39, 5.
 Salomon 1, 31, 1. 7. 2, 31, 5.
 (2, 32, 4).
 Satanus 2, 16, 5.
 Saturnus 1, 6, 9. 1, 7, 3. 1, 10, 1.
 Semele 1, 12, 6.
 Siluanus 1, 14. 1, 14, 1.
 Sion 2, 19, 5.
 Stephanus 2, 21, 3.
 Thamar 1, 39, 7.
 Titanes 1, 12, 3. 1, 20. 1, 20, 1. 3.
 Titaniae 1, 20, 1*.
 Troiani 1, 7, 6. 1, 10, 4. 1, 11, 4.
 Venus (*nomine non indicato* 1, 7, 7). 1, 16, 10.
 Virbius 1, 19, 1*.
 Vulcanus 1, 13, 8.

III.

INDEX VERBORUM.

- a** *abl. instr. additum*: impius occupetur ab igne 2, 2, 14.
 ab esca refecti 2, 17, 8. ab igne peribunt 2, 39, 19.
aberrare 2, 22, 5.
abluere: abluitur ibi poena spiritatis aeterna 1, 29, 17.
abosus* (*passive*) 2, 30, 7.
abscedere* lege 2, 18, 12.
abscondere: de populo absconso 2, 1. 2, 1, 1. in absconsum.
abuti (= *non uti*) 2, 22, 4.
abuti c. acc. abuteris Domini mandata 2, 15, 5. abuteris illud 2, 35, 2. quod quaeris abuti 2, 36, 6.
abyssus 1, 27, 19.
accommodare: tutorem accommoda (*te*) 2, 22, 9.
acies: oculorum acies nunquam satiatur auara 2, 38, 8.
actus i. e. iudicium (Dei) 1, 27, 1. curae de actu 1, 28, 2.
adesse (= *esse*) 1, 26, 26. 1, 29, 12. 2, 8, 8. 2, 37, 7.
adfectare: res uanas adfectas 2, 18, 4.
adhaerere 1, 29, 2.
adhortor uos credere 1, 25, 21.
adiectina: *vide declin.*
adornat (*fingit*) Deum 1, 19, 8.
adparet (*person.*) Siluanus unde Deus adparuit esse 1, 14, 1.
adsignare: illi te adsigna clientem 2, 16, 17.
aduliscens 1, 7, 8.
adultus 1, 5, 2. 2, 10, 6.
aediculae 1, 20, 3.
aequare: non poterint oculi mortales aequari 1, 27, 18. uos tales Christus cum gentibus aequat (*h. e. eodem loco habebit cum ethnicis*) 2, 19, 20.
aeternum fieri (= *resurgere*) 1, 1, 3.
aeuum: in aeuo uiuere 1, 2, 12. 2, 39, 14.
agere: deum* agit 1, 19, 5. furiis ageris Charybdis 1, 30, 10. agis super omnia 2, 23, 16.
agon 1, 29, 13. cerno nullum in agone coronari 2, 10, 3.
agonia: agonias* sume propinquas 2, 12, 10.
agrestina lilia 2, 36, 7.
alienus: aliena mente 1, 21, 2. te bonum fingis alieno uulnere 2, 24, 1.
alius, neutr. sing. alium 2, 10, 10.
allidunt dorsa sua parca bipenne 1, 17, 8. legem quam Moyses allisit iratus 1, 38, 4.

- Altus** 1, 40, 3. 2, 37, 6. 2, 39, 15.
Altissimus 1, 3, 7. 2, 8, 3.
 2, 16, 7. 25. 2, 24, 4. 2, 35, 17.
alumnus nutriendus 1, 12, 8.
 a. omnipotentis 2, 32, 16.
aluus, in aluo* recurrere 2,
 10, 6.
amator 1, 6, 7.
ambitus (mundi) 2, 16, 12.
amor cantatur pro psalmis
 1, 34, 13. pro psalmis can-
 tatis amores 2, 19, 18.
anastasis prima 2, 3, 1.
angor, in angore saeptus*
 2, 3, 19.
animos in Deum transmittere
 1, 36, 10. animo non pom-
 pa dolere 2, 32, 3.
anni non possunt reddere doc-
 tum 1, 26, 7.
aperte: blasphemium tollat
 Salomon quod aperte 1, 31, 7.
apostatare: qui apostatauerunt
 Deo 2, 9.
aptus: regibus aptis 2, 28, 12.
aras laetandas 1, 15, 6.
aratum: concludoragere con-
 gestus aratri* *h. e.* acrosti-
 chide coercitus impediore ne
 plura exponam 1, 37, 16.
ardor: uiuis ardore lucrorum
 2, 23, 6.
aries stellarum sigillum 1, 7, 16.
ars unde uita regatur 2, 31, 11.
artatio: res quassat* regis et
 a. 1, 41, 9.
aruit tale sigillum 1, 18, 18.
ascendere caelum 1, 6, 22.
aspicere: lex sic non aspicit
 2, 23, 5.
aspides surdi 2, 9, 19.
assis: asse* rotans 1, 19, 11.
auctor: Esaias doctor et a.
 2, 19, 3. conditor orbis et a.
 2, 30, 6.
audacia damnabilis 1, 18, 17.
auferre se: abstuli me inde
 1, 1, 6.
auris: tanquam illi deus lo-
 queretur in aurem 1, 18, 12.
 excipe doctrinam Salomonis
 in aures 2, 31, 5. aures pa-
 teant 2, 35, 6. aures ob-
 struere 2, 35, 6.
aut si — si nec 2, 9, 11.
axis: deos pictos in axe 1, 9, 8.
B et V litterae in acrostichide
 inter se commutatae (Breui)
 1, 26, 16.
bacchari 1, 12, 11.
balare: balantum cruore fuso
 1, 22, 3.
balneo initiare 2, 35, 11.
baptismus 2, 5, 8.
barathrum: perducunt uos
 poenali barathro* 1, 34, 10.
beatus Paulus 2, 19, 2.
bellatores 1, 7, 12.
belligerare 1, 12, 3. 2, 22, 1.
bellari 1, 33, 8.
bellum uicisti 2, 22, 4. bella
 quiescunt 2, 21, 1. b. cotti-
 dianum 2, 22.
belua maior (ebrioso) 2, 36, 1.
benefactum: uince malum
 benefactis 2, 21, 5. nudus
 benefactis 2, 38, 5. uisitare
 benefactis (non uerbis) 2,
 30, 12.
bestius 1, 34, 17.
bicors (*i. e.* uaffer, fallax) 1, 11, 8.
bifarius 1, 24, 11.
bifurci lignum 1, 19, 11.
biothanati 1, 14, 8.
bipennis, bipenneparca 1, 17, 8.
biuium: biuium* triti* 1, 11, 17.

- brevis:** in breui laetaris 1, 21, 10.
blandire 2, 12, 7, *sed depon.*
blandiri 1, 32, 13.
blasphemare 1, 32, 3.
blasphemia 1, 31, 7. 2, 34, 8.
bonum disciplinae caelestis
 1, 26, 1.
boreas: in partem boreae re-
 fugit 2, 1, 38.
buccina praeconum 2, 35, 5.
bullit in inferno rumoribus
 ipsa gehenna 2, 28, 8.
caecus erras et ad caecos in-
 tras 1, 37, 3. c. caecum in
 fossa reducit 1, 37, 4. in
 fossam secum uos caeci de-
 ducunt 1, 37, 14.
caeliloquax 2, 19, 3.
caementarius 1, 10, 5.
calce remissa 2, 1, 13.
calones 1, 12, 12*.
campi crassi 1, 34, 2.
candidatus 2, 24, 10.
canere: canunt maiestatem
 1, 17, 5.
cantare: bene fistula cantat
 1, 14, 2.
cantica musica 2, 16, 22.
canum respicere 1, 26, 18.
capere epulas 2, 29, 17.
caprinus: lacte caprino nutrir
 1, 6, 8.
captator 2, 14, 12.
caput inclinate uestrum pa-
storibus 2, 27, 8.
caro: omnis c. redditur acto
 2, 39, 20.
caste mysterium exercite 2,
 27, 1.
casto atque pudico sensu 2,
 18, 11.
castra aurea 2, 3, 12.
catecuminus 2, 5. 2, 5, 9.
caterua mali 2, 16, 4.
cauere: cauete malum 2, 7.
 simulacra cauete 1, 22, 7.
 caue deprimere 2, 22, 8.
 caue ut non delinquas 2, 5, 7.
caute se gessit 2, 25, 10.
censuit illos recipi 1, 3, 13.
centesima: faenerasti duplicem
 c. nummum 2, 24, 7.
cervix: cervicem (Christo) de-
 pone 1, 32, 11. dura ceruice
 recalces 1, 38, 1. cervix in-
 domita respuit iniquum
 ferre 1, 34, 1.
choraulica turba 1, 32, 7.
chorus sanctorum propheta-
rum 2, 1, 11. choros histro-
 nicos* 2, 16, 22. ymnificato
 choro Christo placete 2, 19, 22.
Christiani 2, 14, 9. Christia-
 num talem esse 2, 17. Chri-
 stiana 2, 18, 1. 19, 1. 2, 19, 6.
clabatum laute distento uentre
 declamas 2, 20, 19.
cincinnos fronte reflexos 2, 18, 5.
cinis: post cineres 1, 27, 10.
circumdare: auro te circum-
 das aut serica neste 2, 18, 2.
circumspicis mortem 1, 23, 3.
citharae deus 1, 11, 1.
ciuica turba 1, 1, 7.
ciuitas de caelo descendit 2,
 3, 1.
coinquinare 1, 3, 5.
coire: coeat populus laudem
 cum luctu uidere 2, 33, 9.
coliculus: coliclis* satiari 1,
 34, 2.
collum: portare uictualia collo
 2, 39, 16. in collo daemonia
 feruntur 1, 16, 12.
commonere c. inf., commoneo
 uulneratos cautius ire 2, 8, 10.

- homo qui commouet orbem
1, 41, 1.
- comparare**: Satanas fragoribus comparatur 2, 16, 5.
- comparatio**: malus malus = *pes-simus* 2, 24, 8. breuiori *abl.* 2, 29, 15.
- complere**: mysteria Christi omnia complentur* 2, 1, 16. properant complere Legis narrata 2, 1, 21. omnia complentes Legis 2, 1, 28.
- componere**: componitur alia nouitas caeli 2, 4, 10. componi (*sepeliri*) 2, 20, 18.
- composite**: nihil ego composite dixi 1, 41, 4.
- compugnare** 2, 22, 3*.
- comitus** 2, 18, 20*.
- comulas lunare*** 2, 19, 11.
- conari**: lucra conanda 2, 23, 13.
- concupiscencia**: de zelo concupiscenciae 2, 23.
- condiscere** 1, 22, 15.
- conditor orbis** 1, 27, 3. c. orbis et auctor 1, 26, 28. 2, 30, 6.
- conferre**: reum contulisti in Altum 1, 6, 26.
- confessio**: 2, 6, 3.
- confusio** (= *pudor*) 2, 8, 4.
- congestare lucra conanda** 2, 23, 15.
- congestus aratri*** 1, 37, 16.
- congruere**: congruit in Pascha 2, 34, 1. in feminas congruit cultura lupana? 2, 18, 21.
- coniunctiuus pro acc. c. inf.**: putas non sis 1, 27, 11.
- consecutio temp.**: iussit ne quis illos adoret 1, 8, 7. prodiit ... credatur 1, 17, 16. sufficiet scire quod esset 1, 35, 17.
- conspirant in malo** 1, 12, 13.
- consuli depon.**: consulti sunt 1, 22, 5. *sed act.* consulite pro uobis 1, 22, 14.
- contra reddere uim factam** 2, 7, 17.
- conuertere**: in me uolo odia c. 2, 29, 3. *intr.* 2, 4, 6.
- cor**: corda inscia 1, 1, 3. in-crassato corde esse 1, 38, 3. indurato corde subsannatis eundem 1, 40, 11. dolium* cordis 2, 32, 1. ex corde crescere 2, 18, 13. corde uigere 1, 19, 15. corde retractare 1, 27, 13. tollite corda fraudis et sumite pacis 1, 30, 19. corda sapire 2, 36, 5. susum corda 2, 35, 14.
- corpora subuertere** 1, 3, 14.
- corruptor** 1, 6, 22.
- cottidie** 1, 24, 2.
- creator petrae** 1, 13, 3.
- credis fatale** 1, 27, 6. in Christo credentes 1, 24, 20. 2, 5, 1. louis in stella credatur 1, 7, 4. credis *ut* incipias 1, 24, 19.
- cruciarium** 1, 32, 8.
- crucistultitia** (*sic*) 1, 36.
- crudus** 1, 17, 3.
- crux**: c. stultitiam facit ad-ulterae genti 1, 36, 3. credere crucem uenit in horrorem 1, 36, 10. per crucem adumbrare 1, 36, 4.
- cuias** 1, 23, 5. -
- cultor terrae** 1, 39, 8.
- cultura daemonum** 1, 3. c. = cultus *Kleiderputz* 2, 18, 22.
- cupire** 2, 7, 15.
- cura**: latrant curae* 1, 37, 20.
- curare**: religio curatur 1, 12, 10. hoc curo disputare 1, 22, 13. curas abolere* 2, 16, 23.
- curiositas** 2, 39, 26.

currere: (sol et luna) non sua sponte currunt 1, 8, 3.

daemones uagi 1, 22, 10. **daemonum** fata 1, 35, 19.

daemonia, quae in collo feruntur 1, 16, 12.

damna lenire 2, 8, 6.

damnabilis audacia 1, 18, 17.

dare *coni.pr.* duat* 1, 14, 7. 35,

21. dat genitum terra 2, 4, 3.

da honorem deo 2, 27, 20.

c. inf.: responsorem non dedit Deus pauperem esse 2,

31, 6. illud datur scire 1,

34, 20. (qui) post mortem

uiuere duat 1, 14, 7. quae

mortuos uiuere duat 1, 35, 21.

datiuus loci: nos perducunt

poenali barathro* 1, 34, 10.

uertite nos Christo 1, 35, 20.

transire ad Dominum patri-

bus iustis* 2, 1, 29. te facis

musicis 2, 17, 12.

datiui insolentiores: regi de-

linquet 2, 7, 8. Deo peccas

2, 6, 8. crux stultitiam facit

adulterae genti 1, 36, 3.

lactanti quid faciet mater

2, 2, 8. nascentur quasi de-

nuo suae matri de uentre

2, 10, 7. martirium Christo

tollere 2, 22, 17. latrant

nobis curae* 1, 37, 20.

de: de suo uiuere 1, 10, 7. de

cloaca leuatur 2, 20, 1. do-

nas tu de lacrimis 2, 24, 10.

sume de ligno uitali 1, 35, 13.

lex de ligno processit 1, 35,

14. de *ablatiuo instrumenti*

adpositum: de lege 1, 1, 6.

de labore 2, 31, 14. de in-

uidia 1, 35, 12. de corde

2, 15, 6. de caelo 2, 39, 22.

de mundo hebetari 1, 21, 1.

de manibus factos deos 1, 2, 3.

de lucro mercis uis te piare

2, 24, 14. oculos de nigrore

linitis 2, 19, 10 etc.

decernere: iudicia uera decer-

nuntur 2, 11, 3.

declamare (=clamare) 2, 20, 19.

declinat. substantiuorum: abys-

sus *masc.* 1, 27, 19, *cf. Neue*

I 652; agonias *acc. pl.* 2, 12,

10; (aspis,) aspides surdi 2,

9, 19; (bipennis *abl.*) bipenne

1, 17, 7, *cf. N.* I 213; *acc.*

Cyclopas 1, 6, 23. 2, 36, 3*;

(deus *abl. plur.*) dis 1, 16,

sed cf. praef.; dies *masc.* 1,

11, 21. 2, 13, 5. 2, 22, 2.

2, 23, 18. 2, 34, 1. 2, 33, 8,

fem. quarta dierum 1, 8, 5.

de die dominica 2, 20, 21;

(Eros,) Eronis 1, 12, 12* *cf.*

N. I 342; filii *nom. pl.* 2, 17, 8;

finis *fem.* 2, 4, 3; (gazum

abl.) gazo 2, 31, 14, *cf. N.*

I 437; genesis *acc. pl.* 1, 16,

2. 5; Iouis *nominat.* 1, 5, 8.

1, 6, 1. 1, 7, 4, *cf. N.* I 189;

luis *nomin.* 2, 16, 7, *cf. N.*

I 181; (merces *acc.*) mercem

2, 30, 6* (*sed* mercede 1, 11,

3) *cf. N.* I 142; obsidiae 2,

3, 13; operae = opera 2, 24, 8.

2, 14, 12, *cf. R. It.* 317; pro-

lis *nomin.* 2, 6, 17, *cf. N.* I

180; (requies) requiem 2, 17,

20; (satelles) satellem 2, 12,

14; suppetium 2, 2, 15. 2,

29, 12, *cf. Carm. Apol.* 1006;

Titanas 1, 20, 1, (Titanus)

Titano 1, 20, 3; uinus *masc.*

2, 22, 5, *sed cf. praef. —*

declinat. adiectt.: balantum

gen. pl. 1, 22, 3; clamantum

- gen. pl.* 1, 40, 2; (*breuior abl.*) *breuiori* 2, 29, 15; (*dexter*) *dextera* 1, 26, 33; (*diues abl.*) *diuiti* 2, 31, 4; *exanimus* 2, 33, 3; *exterus* 2, 17, 6; (*infrenis*) *infrenem* 2, 32, 7, *cf. N.* II 94; *pauper fem.* *paupera* 2, 30, 9, *dat.* *paupero* 2, 36, 7*, *dat. pl.* *pauperis* 2, 20, 16, *sed pauperem* 2, 30, 6, *pauperibus* 2, 31, *cf. N.* II 14; (*silvester gen.*) *siluestri* 1, 33, 5, *cf. N.* II 92. — *declin. pronominum:* (*alius neutr.*) *aliud* 2, 10, 10, *cf. R. Ital.* p. 275; (*ille neutr.*) *illum* 2, 22, 5*; (*gen. fem.*) *illae* 2, 26, 6*, *cf. N.* II 210; (*ipse neutr.*) *ipsud* 2, 25, 9, *cf. R. Ital.* p. 276; (*nullus dat.*) *nullo* 2, 2, 13, *cf. N.* II 255; (*qui dat.*) *queis* 2, 16, 8*; (*unus dat.*) *uno* 1, 33, 9, *cf. N.* II 255; (*uterque dat.*) *utroque* 2, 11, 3, *cf. N.* II 256.
- decrepitis** *luxu* 1, 24, 2.
- decumbere** *lecto* 2, 30, 9.
- dedere:** *coni. praes.* *deduat* 2, 12, 14.
- dedomare:** *dedomata* 1, 34, 4.
- deferre:** *seruitium hostibus* *def.* 2, 7, 9.
- deficere** (= *mori*) 1, 6, 12 et 16; (= *evanescere*) 1, 18, 17 — *illi deficit lignum* 1, 14, 5; *c. inf.* *Deficitis Christo donare* 2, 34, 5.
- deiectus:** *de suo gradu d.* 2, 7, 9.
- deliciae** 1, 26, 34.
- delictor** 2, 11, 5.
- delictum diurnum*** 2, 35, 4.
- delumbare:** *cui coniuges uestrae delumbant* 1, 16, 10.
- demergere** (*intr.*) 2, 39, 21.
- denegare** 1, 24, 12.
- denudare:** *miser denudatus a uobis* 2, 29, 12.
- depingere** *c. inf.* *furem depingitis esse* 1, 13, 3.
- deplorare** 2, 24, 11.
- deponere:** *ceruicem (Christo)* *depone* 1, 32, 11.
- deprimere** *caue minores* 2, 22, 8.
- depurgare** (= *purgare*) 2, 24, 8.
- derelictis idolis** 2, 5, 1.
- derigere:** *blandus sermo deriget, i. e. efficit, ut ira deferuescat* 2, 31, 8.
- derogare:** (*ut*) *mortis deroget ea, quae sunt*, 2, 7, 7.
- desertores** 2, 11. *d. genere non uno dicuntur* 2, 11, 1.
- deseruire:** 1, 2, 10; *Deo deseruis* 2, 22, 13.
- desidias omite** 2, 12, 7.
- detestabilis** 1, 19, 6.
- detinere:** *mens mundo detenta* 2, 33, 5.
- detractas Dei nomen** 1, 28, 11. *qualiter uos ille detractat* 1, 31, 2.
- detraxis** *proximi famae** 2, 35, 19.
- deuitare** (= *uitare*) 2, 5, 11. *mandatum Dei deuitas* 2, 16, 14. *iusta praecepta deuitas* 2, 16, 25.
- deuotus** 2, 28, 11. *plebs deuota* 2, 35, 17. *fratri deuoto* 2, 39, 4. *Deo deuotus* 2, 32, 18. 2, 37, 5. *Christo deuota* 2, 33, 5. *deuotos legi diuinae* 2, 15, 12.
- deus:** *dei inanes* 1, 2, 1. 2, 2. *d. uani** 1, 1, 8.
- dexter:** *dextera* 1, 26, 33.

- dī- = z:** iudaeidiant 1, 37.
dicere: dicitur *c. acc. c. inf.* 1, 6, 23. dico *orat. direct. insertum* 1, 29, 3.
diducere uestimenta 2, 32, 8.
dies *fem.* 2, 20, 21. 1, 8, 5. *masc.* 1, 11, 21. 2, 13, 5. 23, 18. 33, 8.
dies iudicii 2, 4. 2, 4, 1.
dignitates ruunt ab alto 1, 26, 15.
dignitosus 2, 39, 12.
dignoscere 1, 36, 15. 32, 6.
dimicatura (= *dimicatio*) 2, 12, 12.
disciplina: bonum disciplinae caelestis 1, 26, 1.
discum mittere 1, 11, 9. d. sublapsus non potuit retinere 1, 11, 20.
discredere (*non credere*) 1, 1, 3. 23, 10. 25, 17. 29, 15; 2, 24, 3.
disperdere 1, 2, 4.
disponere: dispositum tempus uenit nostris 2, 25, 1.
dissimulator 2, 15.
distento uentre 2, 20, 19.
dines, abl. diuiti 2, 31, 4.
diurnus: delictum diurnum* 2, 35, 4. prandia diurna* 2, 20, 15. suggeret Dominus uictum* diurnum 2, 23, 14. diurnum (*adu.*) 1, 26, 10.
docere: docetur in medio 1, 22, 14. docetur de resurrectione 1, 2, 11.
doctor: non ego sum d. 2, 22, 15. doctores 2, 16, 1. Esaias d. et auctor 2, 19, 3.
doleo pro ciuica turba 1, 1, 7. doleo uestri 2, 20, 2.
dolium* cordis (= *cordolium*) 2, 32, 1.
dominari in auro* 1, 21, 1.
dominator 2, 14, 7.
dominicus: de die dominica 2, 20, 21.
dominum uenalem emisti 1, 14, 4.
domus orationis 2, 35, 13. d. stomachi (= *pectus*) 2, 35, 4.
dona iniquorum non probat Altissimus 2, 24, 4.
donare = *dare* 1, 32, 9. emissus donabitur ignis 2, 4, 2. uictoriae palma donatur 2, 17, 18.
dorsum deo remittis 1, 24, 9. dorsa sua allidunt parca bipenne 1, 17, 8.
ducere *aliquem* ad prandium 2, 20, 22.
duellum* hostis uenit inundans 2, 10, 1.
dum *während c. coni.* 1, 11, 19. 1, 27, 20.
dupliciter 1, 26, 14.
e = ae: eramen, *in acrost.*, 2, 9, 19.
ebriosus 2, 36. 2, 36, 1.
ecclesia 1, 39, 4. 2, 14, 1. 2, 20. 2, 28, 15.
edere panem in gemitum 2, 17, 1.
edictum: feritis edicta 2, 26, 8.
educere: eduxit muros 1, 10, 4. 11, 4. (= *proficere*) 2, 1, 33.
effera mente uiuentes 2, 33, 7.
effferri per forum 2, 33, 6.
effigies: ad quorum effigies faciebant idola uana 1, 2, 7.
eiulare: eiula enaque* 2, 21, 13.
electi: Christus descendit ad suos electos 2, 1, 22.
elidere: monstrum Auentini montis elisit 1, 15, 1.
emere: empseris 1, 14, 4. *sed* emisti *ibid.* 1, 14, 4.

- emissus Dei ignis 2, 4, 2.
 enasci: de scelere duorum fratrum enatae 2, 1, 17.
 eo *per abundantiam adiectum*: inde eo quod 1, 14, 2.
 epulas capitis 2, 29, 17.
 errare: uult uagus e. 2, 13, 6. e. noli per spelaea ferarum 2, 11, 9. de sole et luna erratis 1, 8, 2. errasti nescius 1, 26, 8. quasi bestius erras 1, 34, 17. caecus erras 1, 37, 3. improvidus erras 2, 16, 24. nescius errans 1, 32, 2. *praeterea uide* 1, 1, 1 et 4; 1, 7, 21.
 equi obsceni 2, 1, 13.
 erogare 2, 5, 4.
 eruere: erue te tandem 1, 34, 6.
 erumpere: fontes erumpunt 2, 1, 34. erumpebat uenis 1, 18, 11. erumpis miseris (*h. e. tanquam latro ex latetris in miseros*) 2, 24, 5.
 esca muscipuli 2, 7, 13. in esca perit auis 2, 23, 19.
 esum potumque requirit 2, 30, 14.
 et = *etiam* 2, 31, 1. 2. *saepe*.
 exaltatae ceciderunt filiae Sion 2, 19, 5.
 examen: exhilarantur* examina regibus aptis 2, 28, 12.
 exanimum corpus ornari funestum 2, 33, 3.
 exasperare 1, 33, 4.
 excedant alii finem 2, 23, 21.
 Excelsus (*Deus*) 1, 41, 20.
 excordaris (*passive*) 1, 21, 5.
 excruciare* 1, 28, 7.
 excurrit alius ad sortes 1, 22, 2.
 exemplum date 2, 27, 7.
 exercere: mysterium Christi exercite caste 2, 27, 1.
 exheredes eritis 1, 38, 2.
 exhilarantur* 2, 23, 12.
 exiguus *ärmlich* 1, 23, 8.
 exire: exis pro foribus 1, 37, 8. in nigris (= *lugubri uestitu*) exire 2, 32, 2. = *mori* 1, 26, 27.
 exitus: faustum felicemque diem in exitu habere uolebat 2, 33, 8.
 exorat ille Altissimum pro plebe deuota 2, 35, 17.
 exornare mundinaturam 1, 3, 1.
 experire: experitis 1, 7, 2.
 expiari malum nec sanguine fuso docetur 2, 6, 4.
 expletis temporibus messis 2, 14, 2.
 exportari pestes in ultima terra docetur 2, 6, 4.
 exposcit me tempus dicere uerum 2, 29, 1.
 exsiccatur fluium 2, 1, 30.
 expirare 1, 12, 4.
 extinguere: (*intr.*) 1, 30, 9; extinctos clamatis 2, 32, 13. sortiris exstincta 1, 34, 14. exstinguis tibi gehennam 2, 36, 8.
 extende manum et sume de ligno uitali 1, 35, 13.
 exterius 2, 17, 6.
 extolleris 1, 32, 2.
 extricare (*expedire*) 1, 17, 2.
 extunc 1, 19, 5.
 fabrica caelestis 2, 3, 2.
 fabulae subueniunt 2, 35, 3. tu te in fabulis uertis* 2, 35, 18.
 fabulosus 2, 35.
 facere: diuitias faciunt 2, 35, 9. orationem f. 2, 38, 6. facite (= *obseruate*) legem ciuitatis 2, 35, 4; facite praecepta

- 2, 27, 2. — Neptunum facitis deum ex Saturno protonatum 1, 10, 1. Apollinem f. citharae deum 1, 11, 1. defunctos uiuere fecit 1, 26, 37. rectorem nil posse fecisti 1, 27, 12. iustitia et bonitas uiuere faciunt 1, 28, 2. te facis Altum esse 1, 30, 2. facis te paratum 1, 23, 2. se facere (= *se conferre*): te facis musicis 2, 17, 12.
- facies**: in faciem dicere quicquam 2, 28, 7.
- facultas**: Dei facultatis dona demonstres 2, 18, 17.
- faenerare**: faenerasti duplicem centesima nummum 2, 24, 7. faeneras 2, 37, 6.
- falluntur** uolucres cibis* 2, 7, 1.
- fana** prosequi 1, 1, 5. f. colere 1, 37, 22.
- fanatici** iudaeidiant 1, 37.
- fari** *passiue*: aurea fata saecula 1, 34, 18.
- fatale** credis 1, 27, 6.
- fatum**: daemonum fata 1, 35, 19. fatorum ultima 1, 32, 14. dicitis fata genesis ascribere uobis 1, 16, 2. fata tribuunt genesis 1, 16, 5. fato suo redditus 1, 12, 5. sub fata uiuentes 1, 7, 11.
- fauces** uiarum* 2, 13, 7.
- fauore*** zelantes 2, 19, 23.
- faustum** felicemque diem uultis habere 2, 33, 8.
- femina** marito probata 2, 18, 13.
- ferinus**: pecus ferinum 1, 34, 5. ferina uita 2, 10, 9.
- ferre**: 2 *pl. ind. pr.* feritis 2, 26, 7.
- feruere**: flammagentes feruent (*futur.*) 2, 2, 16. ferunt* corpora sanctis 2, 2, 17.
- ferrum**: ferro ligatus 2, 7, 9.
- festinanter** funus agebat 2, 32, 18.
- festinare**: festinant matrem defendere captam 2, 1, 36.
- ficte** loquitur 1, 19, 4.
- ficulna** arbor 2, 14, 4.
- fidelis** (*Christianus*) 2, 6, 2, 6, 1, 2, 7, 2, 16, 19.
- fleri**: in prece fienda ut fiant silentia uestra 2, 35, 15. fiunt tenebrae cum caeli fragore 2, 2, 2. fiat depictus 1, 9, 1. fiet terra deserta 1, 41, 2.
- figura**: se sub f. (= *ficte, simulate*) fatigant 1, 17, 5. figuram Domini sumite uestri 1, 33, 3 (*i. e. induite Christum*).
- filioli** 2, 36, 6.
- ingere**: te bonum ingis alieno uulnere* 2, 24, 1.
- finire**: mundus finitur 1, 41, 5. mundo finito 2, 39, 8. regno finito 2, 39, 17.
- finis** *fem.* 2, 4, 3.
- fistula** bene cantat 1, 14, 2.
- flagrare**: ossibus (*Apollinis*) amor Cassandreae flagrauit 1, 11, 6. persecutio flagrat 2, 25, 7.
- flos**: uos flores* in plebe 2, 26, 9.
- foedare** barbam comamque 2, 8, 11.
- fontes** erumpunt 2, 1, 34.
- foras** 2, 20, 11. f. oberras 1, 25, 4.
- fores**: exis pro foribus 1, 37, 8. pro foribus sol et luna lucebit 2, 3, 18.
- forte** = *ualde* 1, 7, 2.
- forum**: per f. efferri 2, 33, 6.
- fragilis** (*dum*) moreris 1, 27, 20.

fragilitas 1, 32, 4.

fragor: quali fragore luxurias ineunt 1, 17, 7. fiunt tenebrae cum caeli fragore 2, 2, 2. Satanas fragoribus comparatur 2, 16, 5.

frangere: frange tuum panem egeno 2, 30, 11.

fraudibus uiuere 2, 15, 7. sine fraude uiuere 2, 23, 18.

frenare: sese fr. 2, 6, 5.

frenum procedere* Legis 2, 17, 4. sine freno uagari 1, 26, 13. sine freno uiuere 1, 7, 19. frenum imponere 2, 1, 12. frena remittere 2, 28, 3. freno teneris 2, 12, 1.

frui *c. acc.*: quod frui deberet 2, 7, 10. delicias* fruitur 1, 26, 34.

frunisci 2, 16, 24.

fugire: fugite 2, 18, 21.

fulmen: in fulmine coeunt uenti 2, 2, 13.

fulminare 1, 6, 1.

fundamentaterrae (= *gehenna*) 2, 29, 18.

fundere: terra fundit sine fine nouata 2, 3, 11. preces f. 2, 35, 3.

funus: festinanter funus agebat 2, 32, 18. funeris pompa 2, 33, 2, 33, 1. — funera sunt nimium de illis tota deferre 1, 37, 15.

furari 1, 15, 2.

furias fingere 1, 17, 7. furiis ageris Charybdis 1, 30, 10.

furit ira caelestis 2, 2, 13.

futurum *I c. f. II con.*: cum parebit et deuicerit 1, 41, 6.

galea 1, 9, 2.

gaudere *c. inf.*: gaudet creatura uidere 2, 1, 35.

gaudium: breuia gaudia mundi 1, 26, 3. 2, 16, 20. mala gaudia uitae 1, 35, 16.

gazophylacium 2, 14, 12, *sed cf. uarr. lectt.*

(**gazum**) in gazo 2, 31, 14.

gehenna 2, 1, 42. 2, 2, 18. 2, 28, 8. exstinguis tibi gehennam 2, 36, 8.

gemini *stellarum sigillum* 1, 7, 16.

gemitus: in gemitum edere panem 2, 17, 1.

genesis 1, 16, 2. 1, 16, 5.

genitus: dat genitum terra 2, 4, 3.

gens uera caelestis 2, 1, 24.

gens subdola 1, 28, 3. adultera* gens 1, 36, 3. *g.*

Heide: *g.* et ego fui 1, 26, 24. *g.*, homo, noli pecus esse

ferinum 1, 34, 5. gentes germine zabolico 2, 32, 12.

gentiles 1, 33, 34.

gentili more quaeris procedere Dei sancta 2, 19, 17.

gentiliter plangere natos 2, 32, 7. uiuere *g.* 2, 16, 19.

gerere structuram 1, 10, 7. uerba geris tanta uana 2,

22, 16. *se gerere*: uix unus caute se gessit 2, 25, 10.

germen zabolicum 2, 32, 12.

gerundium *pro participio praesentis positum*: bibendo 2,

36, 2. blandiendo* 2, 29, 7. clamando 2, 22, 15. gemendo

2, 39, 11. legendo 1, 1, 6. neglegendo* 1, 41, 4. pas-

cendo 2, 37, 2. proeliando 2, 9, 8. proseguendo 1, 1, 5.

uidendo 1, 24, 1. 1, 29, 1.

- uiuendo 2, 21, 5. 2, 23, 18.
zelando 2, 21, 13.
- gestum:** sit tibi propeccare
desistere g. immensum 2,
11, 10.
- gloria:** Haec gloria regis mi-
litem uidere paratum 2, 12, 11.
- gradus:** de suo gradu deiectus
2, 7, 9.
- granulatum*** 2, 19, 11.
- grassari:** grassaris, insanis 1,
28, 11. 2, 13, 7.
- gratia:** gratiam requiris 1, 34,
17. gratias referre perennes
1, 29, 13. qua gratia* (*i. e.*
qua de causa) 2, 32, 12.
- gratis:** non gr. agit pro quo
interceditis ullus 2, 29, 10.
- grauia** peccata 2, 5, 11.
- grauiter** peccare nolite 2, 7, 11.
- gustato** pomi ligno mors in-
trauit in orbem 1, 35, 7.
- gustum** respuite 1, 35, 17.
- habitaaculum:** interioribus ha-
bitaculis Christi locantur 2,
4, 12.
- hebetare** 1, 22, 1.
- hebetudo** saeculi 1, 22.
- hilaris in alquo:** esto mitis et
in illo hilaris 2, 17, 16.
- historiae** confectae 1, 6, 15.
- histrionicus:** choros histroni-
cos* 2, 16, 22. in histroni-
cis* imperium tenent 2, 36, 4.
- honorem** da Deo 1, 17, 20. h.
redde potenti 2, 31, 7. cu-
pere defunctis honorem 2,
33, 4.
- horrescunt** iudices peculantia
uestra 2, 29, 13.
- horror:** credere crucem uenit
in horrorem 1, 36, 10.
- humilis:** reddite uos Christo
humiles magistro 2, 26, 6.
- iacens** (= *aegrotans*) 2, 30, 2.
- idola** uana 1, 2, 7. 13. ad idola
uadis 1, 37, 8.
- ignarus** (= *nesciens*) 1, 1, 9.
- ignis** diuinus 2, 39, 10.
- ignominium** 1, 19, 1.
- ille, neutr.** illum 2, 22, 5, *sed*
cf. uarr. lectt. illae gen. s.
fem.* 2, 26, 6, cf. Neue II 210.
- imago** loquitur 1, 41, 17.
- immaculatus** 1, 39, 10.
- immatura** mors uagatur inter
uias 1, 16, 4.
- imminere:** labor imminet ar-
mis 2, 12, 3.
- immortale** (*adu.*) uiuere 1,
34, 19.
- imperium** tenere 2, 36, 3.
- impingere*** sibi asciam 1, 23, 4.
- imponere** legem 1, 2, 9. lu-
sibus impositis 1, 11, 19.
- improperare** 2, 10, 3.
- improuidus** erras 2, 16, 24.
- imus:** in imis plangis 1, 21, 10.
uritur ab imis terra 2, 4, 7.
resurgere mortuos imo 2, 39, 6.
- in c. abl. pro in c. acc.:** sen-
tentiam misit in illos 1, 3, 7.
in piscibus uadunt 1, 7, 17.
pestes in ultima terra ex-
portari deberent 1, 16, 14.
inuitatus in aula 1, 25, 5.
res in uano processit 1, 17, 5.
uertebat boues in antris 1,
13, 7. in synagoga decurris
1, 24, 11. duceris in loco
maligno* 1, 24, 14. duceris
in loco benigno 1, 24, 20.
mergis te in tenebris 1, 24,
10. in Christo credentes 1,
24, 20. uenias in aestu 1,

- 28, 13. quam misit in terra 1, 34, 16. caecus caecum in fossa reducit 1, 37, 4. in lecto suo recedunt 2, 1, 27. in fulmine coeunt uenti 2, 2, 13. in una flamma conuertit tota natura 2, 4, 6. mittuntur in morte secunda 2, 4, 11. sententiam demissum in protoplasto* 2, 17, 4. in me uolo conuertere odia uestra 2, 29, 3. in gazo mittere 2, 31, 14. ne quis incurrat in illa 2, 9, 13. in parte recedit 2, 11, 2. in seruili gente refugit 2, 13, 4. demergunt in inferno 2, 39, 21. inducis in oculis puris stibium 2, 18, 7. redditur in culpa 2, 28, 6.
- in c. acc. pro in c. abl.:** in legem quaerite 1, 22, 8. per-moreris in illa (lugia) 1, 24, 18. uiuitur in Dei secreta 1, 29, 11. in gemitum edere panem 2, 17, 1. in talem pendit ecclesia 2, 20, 9. bellum in absconsum geritur 2, 25, 9. ex protoplasto die in fine 2, 22, 2. in aurea castra 2, 3, 12. in orbem 2, 2, 4.
- in ablat. instrum. adiectum:** in esca perit anis 2, 23, 19. in uariis poenis cruciabit sibi credendos 2, 1, 46. in tuba 2, 15, 2. in dando 2, 18, 20. 24. in flamma Dominus iudicabit iniquos 2, 2, 9. maledicta fuit arbor ficulna in uerbo Domini 2, 14, 11.
- inanis lege** 1, 23, 15.
- inanes deos** 1, 2, 2. uates in. 1, 17, 1.
- inante** 2, 5, 7.
- inarare:** de breuiori titulo non inararem 2, 29, 15.
- inaures grauissimo pondere** 2, 19, 13.
- incantare*** 2, 7, 2.
- incolae caelorum** 2, 39, 1.
- inclinate caput uestrum pastoribus** 2, 27, 8.
- incolumis:** si manus dederis incolumes (*si sine pugna te dederis*) 2, 9, 9.
- incopriare** 1, 19, 6.
- incorruptus** 2, 3, 4.
- incrassato corde esse** 1, 38, 3.
- incredulus (ungläubig)** 1, 29, 1, 40, 1. 2, 4, 1. 2, 4, 4.
- increscere:** genus iniquum increuit mundo 1, 36, 8.
- incumbere:** quaeris illum incumbere 2, 23, 5.
- inde eo quod** 1, 14, 2.
- indicatiuus in sermone obliquo positus:** uidistis quali fragore ineunt 1, 17, 6. intuite, qualiter ille detractat 1, 31, 2. de cuius praestantia uiuis non respicis 1, 32, 4. immittes scitis ubi demersit 2, 15, 13. nec respicis ubi moraris 1, 33, 8. audi uocem qualiter Paulus praecepit 2, 19, 2. aspice principium unde perit hostis 2, 22, 14.
- indignatio** 1, 2, 4.
- indignatum ait Dominum scriptura Iudaeis** 2, 17, 7.
- indiscipline praesumis** 2, 16, 21.
- indisciplinatus:** indisciplina loqueris 2, 35, 20.
- indisciplinatus*** 1, 30, 11.

- indissimulantes** 1, 17, 4.
indocilis 1, 32, 3.
inducere: inducis malis medicamina falsa 2, 18, 6.
induere* nestes quas oportet 2, 18, 15.
indurato corde subsannatis 1, 40, 11.
infandus pseudopropheta 2, 1, 41.
infantia uersa in maturum aeuum 1, 6, 4.
infernum: *sub inferno* cruciaberis 1, 26, 4. *in inferno* 2, 28, 8. 39, 21. *de inferno* leuatus 1, 41, 7.
inflmus pauper* 2, 36, 7.
infinitiuus omissio accusatiui subiecti: patet esse deum 1, 10, 3. potuit scire bicordem 1, 11, 8. depingitis furem esse 1, 13, 4. fieri dicit aeternum 1, 21, 8. lex ait dolere 2, 32, 3. putas uitam perfrui 1, 26, 9. Cum Dominus dicat edere panem 2, 17, 1. sentire putabas 1, 26, 32. speras inridere 1, 28, 9. uita frunisci putas 2, 16, 24. mittere dixit lapidem 1, 40, 6.
infinitiuus praesentis pro inf. futuri: speras inridere 1, 28, 9. spero uiuere 1, 29, 3. a Domino spondeo dari quadruplum 2, 30, 17. *saepe*.
infirmum uisitare 2, 30. infirmus frater 2, 30, 1.
infrenis 2, 32, 7.
inibi* 2, 3, 12.
Iniquus (= *Diabolus*) 2, 21, 10. 11.
inire: luxurias ineunt 1, 17, 7.
initiare balneo 2, 35, 11.
inlidere: se inlidet exercitu Dei tyrannus 2, 1, 39. te ipsum inlidis 2, 24, 15.
inopia uictus frater aegrotat 2, 30, 13.
inops animi 1, 4, 7.
inquis = *dicis* 2, 15, 9.
inrigat hostis 2, 9, 1.
inritum tempus 1, 26, 18.
insanire: grassaris, insanis, detractas Dei nomen 1, 28, 11; *c. inf.*: non insanis colere deos 1, 9, 8.
insatiabiliter 1, 29, 2.
inscius recedis 1, 30, 3. turba inscia 1, 1, 8. parentibus insciis 1, 1, 5. inscia corda 1, 1, 3.
insipiens 1, 6, 7. 1, 27, 3.
inspector: Est Deus i. 2, 18, 9.
instruo ignaros uerum 1, 1, 9.
integrare locum 2, 27, 4.
intendere 2, 20, 8. susum intendentes 2, 27, 5. ad Cain intendite 1, 39, 8.
inter post nomen positum: iniurias inter 1, 26, 10.
intimare: te intimo uictum* 2, 23, 17.
intrare: intra sub arma 1, 34, 8. intrabunt sancti ad ubera matris 2, 1, 44. intras ad caecos 1, 37, 3. in duas uias intrastis 1, 22, 15. mors intrauit in orbem 1, 35, 7.
intuere: intuete 1, 30, 1. 1, 39, 5. intuis 2, 20, 13.
inuigilare: mens bonis* inuigilet 2, 5, 7.
iocundari: iocundaris 2, 17, 6.
ipse, neutr. ipsud 2, 25, 9.
ira caelestis furit 2, 2, 13.
isti (adu.) 1, 26, 9.
iudaeidiare 1, 37.

- iudex:** terrenos iudices 1, 28, 6. nolite ludere personam iudicis aequi 2, 27, 3.
- iudicium:** in i. uenire* 1, 36, 15. non effugies i. Christi 1, 37, 2. i. dare per ignem 2, 1, 48. iudicia uera decernuntur 2, 11, 3.
- iussa** diuina 2, 16, 16.
- iuxta** post nomen positum 2, 20, 20.
- Kapere*** in *acrostich.* pro capere (cf. *uarr. lectt.*) 1, 35, 10.
- Kapillos*** in *acrost.* pro capillos 2, 19, 10.
- labia** luxaris 2, 35, 7.
- laborat** frater sub armis 2, 20, 6.
- laceras** os 2, 32, 8.
- lacrima:** donas tu de lacrimis 2, 24, 10.
- lactanti** quid faciet mater? 2, 2, 8.
- lacte** caprino nutritum 1, 6, 8.
- laetandas** aras in memoriam sibi fecerunt 1, 15, 6.
- laetitias** perfrui 1, 26, 22.
- languere** 1, 26, 14.
- lapis:** lapidem pro filio sorpsit 1, 4, 7. lapides liquescant 2, 2, 12.
- laqueo** ruistis 2, 29, 8.
- lasciuens** 1, 11, 12.
- latibuli** nequitia 2, 38, 2.
- latrant** curae* deserti 1, 37, 20.
- lauacrum:** translati lauacro caritatem habete 2, 7, 12.
- laus:** laudes omnipotenti reddere 1, 27, 22. laudem cum luctu uidere 2, 33, 9. nec sibi nec patriae laudem remisit 2, 9, 16.
- laute** cibatum declamas 2, 20, 19.
- laxare:** doctores laxant singula uobis 2, 16, 2.
- lectores** 2, 26, 1.
- legitimus** (*qui secund. legem uiuit*) non sentit poenas adactas 2, 21, 12. legitima (= τὰ νόμιμα, cf. *Exod.* 30, 28; *Leuitic.* 6, 18. 23, 41. 20, 23 *Vulg.*) 1, 3, 3. 1, 27, 4*.
- lenire:** damna 1. 2, 8, 7.
- leo** (*stellarum sigillum*) 1, 7, 16.
- letum:** malo leto defunctos 1, 20, 4.
- leuare:** de inferno leuatus 1, 41, 7. de cloaca leuatus 2, 20, 1. leuari (= *surgere*) 2, 18, 20.
- lex** *saepe*; L. prima 1, 36, 11. 12. 1, 25, 10. 15; l. secunda 1, 36, 11. 1, 38, 5. 1, 35, 18; postera l. 1, 25, 10; l. sequens (= *secunda*) 1, 35, 14; l. primordi 1, 35, 12; l. terribilis 2, 10, 8. — lege inanis 1, 23, 15. a lege nudatus (= *sine lege*) 1, 24, 2. legis narrata 2, 1, 21. omnia legis 2, 1, 28.
- libido** praecipitat 2, 22, 3.
- licet** *c. indic.*: l. fuit fortis in armis 1, 15, 8. licet capti uidentur 2, 10, 3. *c. con.*: l. sint praesentanea 1, 8, 1. l. disponas 1, 27, 2. l. sis casta 2, 19, 19. l. censeant* 1, 32, 7.
- lignum:** de ligno uitae et mortis 1, 35. hoc ligno quae ramus uitam* futuram 1, 35, 8. in ligno pendit uita 1, 35, 9. lex a ligno data est 1, 35, 11. sume de ligno

- uitali 1, 35, 13. optima lex
 de ligno processit 1, 35, 14.
 gustato pomi ligno 1, 35, 7.
 de ligno duplici dixi 1, 36, 1.
 lex in ligno fuit primo 1,
 36, 11. suspensam in ligno
 uitam 1, 40, 9.
lilium: inter agrestina bene-
 factis lilia sitis 2, 26, 7.
limpide respondis 2, 35, 16.
linire: oculos de nigrore lini-
 tis 2, 19, 10.
linguam refrenare 2, 7, 16.
liquescere: lapides liquescant
 2, 2, 12. montes liquescent
 2, 4, 7.
lites fratri protendis 2, 6, 7.
 lites uitare 2, 26, 3.
locare: interioribus* habita-
 culis iusti locantur 2, 4, 12.
locus: in loco maligno* 1, 24,
 19. in l. benigno 1, 24, 20.
 loca dextera 1, 26, 35.
lolium: de lolii semine 2, 14.
 separatur a fructu lolium 2,
 14, 3. omne lolium agricola
 collectum separat 2, 14, 4.
 l. igne crematur 2, 14, 7.
lotus (*i. e. baptizatus*) 2, 6, 9*.
lucerna: lucernae lumen 2, 3,
 14. uos Christi lucernae*
 2, 26, 9.
lucrari: male facta lucraris
 1, 28, 5.
lucrum: uiuis ardore lucrorum
 2, 23, 6. lucra conanda con-
 gestare 2, 23, 13. de lucro
 mercis uis te piare 2, 24, 14.
lucta (-ae): ouantes effcite
 lucta* 2, 20, 5.
luctatio 1, 36, 13.
ludere: subdole quem (*Apol-
 linem*) lusit uirgo 1, 11, 7.
lugere 2, 32, 10; *transit.*: fi-
 lios non lugendos 2, 32.
 uates filium luxit defunctum
 2, 32, 15.
lugium, **lugia** 1, 29, 18.
luis *primo casu* 1, 26, 13.
lunare* comulas 2, 19, 11.
lupana: cultura l. *h. e. cultura
 meretricum* 2, 18, 22; *sed cf.
 uarr. lectt.*
lusus: lusibus impositis 1, 11, 19.
luxari: luxaris labia 2, 35, 7.
luxuria: luxurias ineunt 1, 17,
 7. luxurias uita 2, 12, 3.
 luxuriis dedita 2, 17, 11.
maiestas locuta est 1, 17, 17.
mala (ae): malam medicatis
 2, 19, 14. inducis malis me-
 dicamina falsa 2, 18, 6.
maledicta fuit arbor ficulna
 2, 14, 10.
malignus 2, 18, 23; (= *dia-
 bolus*) 1, 24, 19.
malitia 2, 15, 6.
malus (= *diabolus*) 2, 3, 19;
 caterua mali 2, 16, 4; **malus**
 (= *pessimus*) 2, 24, 8.
mandatum: obseruas m. homi-
 nis et Dei deuitas 2, 16, 14.
mare: maria salsa 1, 29, 9.
maritalis: zelo maritali de-
 prehensus 1, 7, 8.
marturium (= *martyrium*) 2,
 21. marturium desiderare
 2, 21, 1.
martyr 2, 32, 6. 2, 7, 8. m.
 destruitur 2, 6, 3. impia
 martyribus odia reputantur
 in ignem 2, 6, 2.
martyrium: m. tollere 2, 21,
 15. 22, 17. martyria, quae
 fiunt sine sanguine fuso 2,
 7, 14; *uide* marturium.

- materiam** dare ceteris exemplo uiuendi 2, 26, 2.
- matrona**: matronis ecclesiae Dei uiui 2, 18, 19. matronas uis esse saeculi duces* 2, 18, 1. matronae bonae uanitatis fugite decorem 2, 18, 21. incipiant matronae uic-tualia ferre 2, 30, 10.
- maturus**: matura iam messis 1, 25, 6.
- medicamen**: inducis malis me-dicamina falsa 2, 18, 6.
- medicare**: malam medicatis 2, 19, 14.
- medius** (*halb*): medius rudis, medius uis esse profanus 1, 37, 1. medium tempus He-lias, medium Nero tenebit 1, 41, 11. — in medio (= *aperte*): Lex docet in m. 1, 22, 14.
- mel**: melle perungere 2, 28, 4.
- memoria**: laetandas aras in memoriam sibi fecerunt 1, 15, 6.
- mens**: m.* patiens 2, 7, 8. m. mundo detenta 2, 33, 5. gens fera mente moratur 1, 28, 5. efferat mente uiuentes 2, 33, 7. mens* rustica 1, 15, 3. (qui) se componunt integra mente 1, 17, 11. mente aliena ob-scurati 1, 21, 2. mente per-uersa moratus 1, 26, 24.
- mensa** erit probata 2, 37, 4.
- merces**, *acc.* mercem* 2, 30, 6 (*sed* mercede 1, 11, 3).
- merere**, 3. *pl. ind. pr.* merunt* 2, 4, 11. meritus *sensu act.* 1, 28, 8. m. *c. inf.* meruit ascendere caelum 1, 6, 22.
- meretrix** Babylon 1, 41, 12.
- mergere**: mergis te in tene-bris 1, 24, 10. mergi (= *bap-tizari*) 2, 6, 9.
- messis**: matura iam m. 1, 25, 6.
- meta** saeculi 1, 1, 2.
- merx**: de lucro mercis uis te piare 2, 24, 14.
- militare**: militatur Christo 2, 11, 4.
- militiae** nomen cum dederis, freno teneris 2, 12, 1.
- milia**: m. stadia 2, 3, 16. fini-tis sex milibus annis 1, 35, 6. sex milibus annis completis 2, 39, 8.
- mille** (= *sexcenti*) 1, 12, 15*.
- ministerium**: sacra reddite ministeria arae 2, 27, 6.
- minuere**: equa minuitur ferox esse 1, 34, 4, *cf. Carm. Apol.* quem uincor describere 873.
- misericors** 2, 8, 3.
- mittere**: uerba contra Deum misere 1, 3, 6. uox missa 2, 15, 4. sententiam misit in illis 1, 3, 7. — mittere lapidem in scandalo 1, 40, 6. mittuntur in morte secunda 2, 4, 11. in gazo de labore mittere debes 2, 31, 14. (quem) in schisma misistis 2, 25, 3. mittebant capita sub numine quasi praesenti 1, 18, 5.
- modo** (*jetzt*) 1, 3, 4. 1, 4, 8. 1, 25, 7. 1, 29, 11. 1, 36, 16.
- momar** 2, 23, 11*.
- momerium** (*dedecus*) 2, 18, 18.
- monere**: lectores moneo co-gnoscere 2, 26, 1.
- monile**: obruitis collum mo-nilibus* 2, 19, 14.
- mons**: subsidunt montes 2, 1, 34. montes liquescunt 2, 4, 7.
- monstriuora** natura 1, 13, 6.

- monstruosus:** rabie monstruosa 1, 4, 4.
- morari:** gens sine lege morata 1, 2, 5. perge morari 1, 9, 9. in luce morari 1, 24, 10. (ubi) latro moratur 1, 25, 3. peruersa mente moratus 1, 26, 24. fragilis (dum) moreris 1, 27, 20. ignotus ubi moretur 2, 1, 2. gens fera mente moratur 1, 28, 4. nec respicis ubi moraris 1, 33, 8. sub uno morantur 2, 2, 11. 2, 14, 8.
- mors:** mortis receptacula 1, 27, 9. mors immatura uagatur inter uias 1, 16, 4. in morte placere 2, 33, 2. circumspicis mortem 1, 23, 3. ruis in mortem 1, 26, 2. (qui) a morte redemit 1, 24, 15; morssecunda: dummodouinctetur in morte secunda 1, 25, 18. mittuntur in morte secunda 2, 4, 11.
- mos:** moribus uirilibus 1, 6, 6. de uetusto more 1, 15, 7. barbaro more sine lege uiuere 1, 23, 4.
- mundus:** mundinatura (= *mundus*) 1, 3, 1. totam mundi naturam 1, 7, 10. mundus finitur 1, 41, 5. mundo finito 2, 39, 8. nolite diligere mundum neque ambitum eius 2, 16, 12.
- muner:** muneri, quo doctores ora procludunt 2, 16, 15.
- muros** educere 1, 10, 4. 1, 11, 4.
- muscipuli** esca 2, 7, 13.
- musicus:** cantamusica 2, 16, 22.
- mussitatur*** 1, 31, 4.
- mysterium:** mysteria Christi omnia complentur* 2, 1, 16. m. Christi* 2, 1, 20. mysterium Christi exercite caste 2, 27, 1.
- nam** (= *sed*) 2, 2, 18. 2, 17, 16.
- narrata** Legis 2, 1, 21.
- nascor:** nascantur suae matri de uentre 2, 10, 7. de semine nati 1, 3, 8. de moecha natus 1, 11, 2. de petra* n. 1, 31, 1. de gigantibus natos 1, 6, 20. natus ex Ioue 1, 12, 2. natus Saturno 1, 5, 1.
- natiuitas:** dux natiuitatis 1, 35, 4.
- natura:** monstruosa n. 1, 13, 6.
- nauticae** puppes 2, 2, 15.
- nequam** 1, 36, 6. 2, 24, 1*.
- nequitia** latibuli 2, 38, 2.
- nescius** errasti 1, 26, 8. n. errans 1, 33, 2.
- niger:** in nigris (= *lugubri uestitu*) exire 2, 32, 2.
- nigror:** oculos de nigrore linis 2, 19, 10*.
- nouare** 2, 3, 11.
- nomen:** militiae n. cum dederis, freno teneris 2, 12, 1.
- nouellus:** nouella traditio legis 2, 1, 6.
- nonitas:** componitur alia n. caeli perennis 2, 4, 10.
- nubentes** (*uiri*) 2, 3, 9.
- nudatus** a Lege (*sine lege*) 1, 24, 2.
- nudus** benefactis 2, 38, 5.
- nullificare*** 2, 39, 18.
- nullus, dat.** nullo 2, 22, 13.
- nuncupare:** qui fabricantur dominos tibi nuncupas esse 1, 16, 7.
- nundinae:** de domo Dei ceu nundinas facitis 2, 35, 12.
- nutrire:** nutriendus alumnus

- 1, 12, 8. nescis unde nutriris
1, 24, 6. malonutriti* 2, 25, 11.
- oberrare:** foras oberras 1, 25, 4.
- oblectaris gaudiis** 1, 26, 5.
- obliuisci:** obliuitus* *pass.* 1, 27, 8, *sed transit.* oblita 2, 32, 5.
- obrelictæ duæ tribuum** 2, 1, 8.
- obruitis collum monilibus** 2, 19, 14.
- obscurati aliena mente** 1, 21, 12*. **obscurati nobis (qui)** fuerunt tempore tanto 2, 1, 23.
- obsequium:** obsequia malorum deferte 2, 26, 5. obsequia redde per nummum 2, 30, 3.
- obserare:** obsera* malis peccatus 2, 35, 8.
- obseruare:** terribilem legem obserua 1, 30, 17. obseruas mandatum hominis 2, 16, 14.
- obsidiae** 2, 3, 13.
- obsidiando** 2, 21, 11.
- obstare aliqd.:** obstas in castris pacem 2, 20, 11. uestes (ut) aestus obstant* et nimium solis 2, 18, 15.
- obstruere aures** 2, 35, 6.
- obstupe . . factus in tmesi** 1, 25, 13.
- obumbrant populum supplicem** 1, 17, 14.
- occidere:** occisit 1, 36, 6.
- occisio:** in occisione praedicti 2, 25, 11.
- oculos de nigrore linitis** 2, 19, 10. oculorum acies nunquam satiatur auara 2, 23, 18.
- occurrit tradere sese** 2, 9, 15.
- odium:** fratres de odio tollant 2, 6, 1. impia odia 2, 6, 2. in me uolo odia conuertere uestra 2, 29, 3. ueritas odia tollat 2, 29, 5.
- odor:** Christo offerte odorem 2, 19, 23.
- offertor** 1, 39, 10.
- offerre:** Christo offerte odorem 2, 19, 23.
- omnipotens** 1, 2, 10. 3, 12. 6, 17. 8, 4. *saepissime.*
- opera (=opus)** 2, 14, 12. 2, 24, 9.
- operire, pf.** operisti* 1, 30, 14.
- oratio directa pro obliqua:** torqueris uideo 1, 26, 32. iniquum est, frater inopia uictus aegrotat 2, 30, 13.
- orationem facere** 2, 38, 6.
- ordo tortoris** 1, 24, 13.
- ornaris ad speculum cincinnos fronte reflexos** 2, 18, 5.
- os laceras** 2, 32, 8. doctores ora procludunt 2, 16, 15.
- ossibus (Apollinis) amor Casandrae flagrauit** 1, 11, 6.
- ouantes efficite lucta** 2, 20, 5.
- pacificum te redde cunctis** 2, 22, 7.
- paenitere (paeniteo):** paenitentibus 2, 8. paenitens es 2, 8, 1.
- palma:** palmas Deo dignas praesagio malo ligatis 2, 19, 15. — inuidiae palmae* 1, 35, 2. uictoriae palma donatur 2, 17, 18.
- par:** te parem concupis fieri tantæ pecuniae 2, 23, 4.
- parabant* ipsi perfrui** 1, 26, 22.
- pars:** subdola gens tollit se in partes 1, 28, 4. in partem boreae refugit 2, 1, 38.
- paruoli inertes** 2, 10, 2. p. rapti 1, 26, 20.
- paruulitas** 1, 6, 2.
- pascere:** sibi uiscere pascit 1, 19, 5. parentes pascitis ipsos 1, 30, 7. pascere tu

- quaeris qui te denno pascat 2, 20, 17. adsidue pascendo recte fecisti 2, 37, 2. *praeterea* cf. 2, 29, 17. 2, 37, 1. 5. 6.
- pascha**: congruit in p., die felicissimo nostro 2, 34, 1.
- pastor**: pastoribus Dei 2, 28. pastor saecularia seruans 2, 28, 6.
- patiens** rector 2, 28, 3.
- pauper**: pauperibus sanis 2, 31. pauperem semper abosum 2, 30, 6. *fem.* paupera 2, 30, 9. *dat. sing.* paupero* (infimo) 2, 36, 7. *abl. pl.* pauperis 2, 20, 16.
- pauperies** sana 2, 31, 1.
- pausare**: omnium ut pausent praecordia* 2, 29, 4. pausantes* 2, 1, 27.
- pax** nobis uenit 2, 25, 7. in pace martyres ibunt 2, 21, 8. p. subdola 2, 25, 7. de pace subdola 2, 25, 2, 29, 6. laudatis pacem subdolam 2, 25, 12.
- peccare**: Deo peccas 2, 6, 7.
- peccata** grauiora 2, 5, 11.
- pectus** pugnīs pertundere 2, 21, 13.
- peculantia** = *peculatus* 2, 29, 13.
- pecunias** facere 2, 35, 9.
- pecus** ferinum 1, 34, 5.
- pendere**: in talem pendit ecclesia 2, 20, 9.
- penetrare**: (Deus) penetrat singula corda 2, 18, 9.
- per** legem uiuere 2, 1, 5. iudicium per ignem dare 2, 1, 48. putas per funera non sis 1, 27, 11.
- peraequare**: caput cum caelo peraequat 2, 3, 17.
- perdere**: perditus *participii sensu, non adiectiui*: perdita coniuge 1, 26, 14. perdita lex prima 1, 35, 15.
- perdoctus** 1, 1, 9.
- perennis**: gratias referre perennes* 1, 29, 13.
- perfrui** uitam 1, 26, 9. laetitia* 1, 26, 22.
- pergere**: ad Ierusalem perget 1, 41, 13. *pergis* ad spectacula uana 2, 16, 4.
- periurus** 1, 19, 3.
- permorari** 1, 29, 18.
- permori** 1, 27, 1, 27, 1.
- persecutio** flagrat 2, 25, 7.
- personam** iudicis ludere 2, 27, 3.
- pertingere** tempora postrema 2, 12, 5.
- pertundere** pectus pugnīs 2, 21, 13. pertundite pectus 2, 18, 11.
- perungere** melle 2, 28, 4.
- peruerso** decore 2, 18, 7.
- petra** 1, 13, 1*. 1, 13, 3.
- piare**: de lucro mercis uis te piare 2, 24, 14.
- pinguem** agrum uitas 1, 25, 2.
- pinnatus** (ala*) 1, 9, 2.
- pisces** (*stellarum sigillum*) 1, 7, 17. p. suffigere 1, 10, 2.
- placere**: sibi placentibus 1, 32.
- plangere**: plangis in imis 1, 21, 10. planges sub tartara 1, 26, 36. gentiliter plangere natos 2, 32, 7.
- plebs** deuota 2, 35, 17.
- plene**: intuente pl. dictum 1, 39, 5.
- plorare** 2, 24, 2.
- pluere** *personal.*: quis pluebat 1, 6, 10.
- poena**: poenas ponere 1, 28, 11. abluitur poena spiritalis aeterna 1, 29, 17. poenas ad-

- actas legitimus non sentit 2, 21, 12. redigere in poenam 2, 33, 12. trahere poenam 2, 39, 21.
- poenalis**: uos perducunt poenali* barathro* 1, 34, 10.
- polliceor** quoniam securior uiuis 2, 31, 4.
- polus**: rectorem poli inridere 1, 28, 10. (qui) sidera poli tractauit 1, 7, 5.
- pompa**: Zabuli p. 2, 18, 4. 19, 16. p. funeris 2, 33, 2, 33, 1. animo non pompa dolere* 2, 32, 3.
- pomum**: uitalia poma 1, 35, 10.
- ponere**: in uulnera positi (*i. e. qui uulnerari possunt*) 1, 7, 11.
- portare** (= *ferre*): auxilium p. 1, 21, 8.
- portentum** 1, 22, 6.
- postmodum** 1, 2, 9. 11, 3. 21, 10.
- praecipere**: ymnum proferre praecepit 1, 35, 22. praecepit te ornari 2, 19, 2. tales pasci praecepit 2, 37, 5. praecepit per legem uiuere 2, 1, 5.
- praeco**: Dei praecones 2, 19, 8. buccina praeconum 2, 35, 5.
- praeconium**: Legem tanto praeconio latam 2, 15, 1. praeconio tanto clamante 2, 20, 13.
- praecordia*** 2, 29, 4.
- praedicere**: in occisione praedicti 2, 25, 11.
- praenasci** 1, 6, 13. ex Saturno pronatus 1, 10, 1.
- praescire**: praescisset* mortem 1, 11, 22.
- praesens**: ad pr. 2, 24, 13.
- praesentaneus** 1, 8, 1.
- praestare**: unum praesta tibi, ne superbus esse dicaris 2, 31, 3.
- praesto**: ut tuo populo praesto sis 2, 12, 8.
- praesumere**: lucra praesumis 1, 32, 5.
- prandium**: (*quem*) ad pr. ducas 2, 20, 22. prandia ab eo prospice, qui *cett.* 2, 20, 15. prandia sumpsit 2, 20, 16.
- prauitatem** mundi sequentes 2, 19, 4.
- premere**: pacem in orbe et ruina premit 2, 25, 2. terrorem premere 2, 26, 4.
- prex**: fundere preces 2, 35, 3. in prece fienda 2, 35, 15.
- primitia**: a pr.* 1, 11, 18.
- primitiuus**: (= *primus*) homo pr. 1, 35, 11. primitiui decepti 1, 41, 15, *cf.* 1, 41, 15.
- primordi** lex 1, 35, 12.
- primores** et duces 2, 1, 43.
- principium** (= *principatus*) 2, 39, 2.
- prisce** 2, 6, 8.
- priuare** *de*: patrem de regno priuauit 1, 5, 2.
- pro**: pro foribus 1, 37, 8. 2, 3, 18.
- probatio** 1, 22, 10.
- proclamare**: sanguis proclamauit in altum 1, 26, 31. Testamentum Vetus proclamatur de illo 1, 25, 14. Deum proclamans 1, 29, 19.
- procedere**: processit res in uano de uetustate 1, 17, 15. mors unde processit et... inde procedere uitam 1, 36, 1. frenum procedere* Legis 2, 17, 4. procedere Dei sancta 2, 19, 7. — lex de ligno processit 1, 35, 14.

- procludere:** doctores ora procludunt 2, 16, 15.
- prodire:** in supplicem prodis 1, 23, 14.
- producere,** *intrans.* producit cum illis 2, 1, 31.
- profanus** 1, 37, 1. pr. ab hoste 2, 9, 18.
- profari:** profatus *pass.* 2, 15, 5.
- proferre** artes 1, 3, 9. qui se protulit 1, 29, 5. ymnum proferre 1, 35, 22.
- profundere:** profuso cruore 1, 12, 3.
- prolis** *primo casu* 2, 16, 7.
- procludere:** proludunt ficto furore 1, 12, 13.
- promerere:** in dando promeruit leuari 2, 18, 20. promereri Dominum paratis 2, 14, 13. fuere promeriti (*depon.*) 2, 10, 5.
- pronatus** (= *pronus*) 2, 32, 12*.
- Pronomina:** *queis** 2, 16, 8. *illum neutr. sing.* 2, 22, 5, *sed cf. praef. illae* dat. sing. fem.* 2, 26, 6, *cf. praef. ipsud neutr. sg.* 2, 25, 9. *aliud neutr. sg.* 2, 10, 10. *uno dat.* 1, 33, 9. *utroque dat.* 2, 11, 3. *nullo dat.* 2, 22, 13.
- propalat** se hosti 2, 9, 14.
- propeccare** 2, 11, 10.
- properare:** properant compleri Legis narrata 2, 1, 21.
- prophetare** 1, 6, 13. 1, 18, 9. 1, 19, 13. *saepe.*
- prosectus** (= *recutitus, curtus*) 2, 17, 9.
- prosequi:** fana p. 1, 1, 5.
- prosperitas** 1, 32, 6.
- prospicere:** prandia ab eo prospice, qui *cett.* 2, 20, 15. prospice Summum 2, 16, 17.
- absol.* tu prospice semper 2, 23, 21.
- prosternere:** prostratus illi fateri 2, 11, 6.
- protendere:** lites fratri protendis 2, 6, 7.
- protoplastus** 2, 17, 4. pr. dies 2, 22, 2.
- prouenire:** mors prouenit 1, 35, 12.
- psalmus** 1, 34, 13. pro psalmis cantatis amores 2, 19, 18.
- pseudopropheta** 1, 41, 16. 2, 1, 41.
- pudet:** non p. infrenem gentiliter plangere natos? 2, 32, 7.
- pudicus:** pudica 2, 18, 2. 16, 23. pudicae feminae Christi 2, 18, 23.
- pudor:** uirgineus pudor tecum uersetur in agno 2, 5, 6.
- pulis:** barbam comamque foedare in puluere terrae 2, 8, 11.
- puppis:** nauticae puppes 2, 2, 15.
- pusillus** 1, 30, 16. 2, 22, 11.
- putare** *c. coni.:* putas non sis 1, 27, 11. — putatis quoniam sub uno morantur 2, 14, 8.
- quacrere** deos 1, 1, 8. quare iustitiam Legis 1, 21, 7. quaeramus uitam* futuram 1, 35, 8. choros histronicos et cantica musica quaeris 2, 16, 22. — *c. inf.:* uiuere quaerit 1, 7, 19. manes quaeris orare 1, 16, 6. sine lege uiuere quaeris 1, 23, 4. sine Deo uiuere quaeris 1, 27, 5. furias fingere quaerunt 1, 17, 7. extricare suam quaerunt uitam 1, 17, 2. in

- silua manere quaeris 1, 25, 3. uagari tu quaeris 1, 29, 14. fraudibus uiuere quaeris 2, 15, 7. mites sibi quaerit filios esse 2, 15, 11. quaeris procedere Dei sancta 2, 19, 7. pascere tu quaeris 2, 20, 17. rescindere quaeris sententiam Dei 2, 17, 3. quaeris martirium tollere 2, 21, 15. 2, 22, 17. belligerare quaeris 2, 22, 1. illum incumbere quaeris 2, 23, 5. bene uiuere quaere 2, 23, 15. de pompa funeris sollicitus esse qui quaeris 2, 33, 1. pascere qui quaeris 2, 37, 1.
- quam:** obisse debuerat quam ire sub rege 2, 9, 6.
- quantocius** 1, 25, 21.
- quasi** *c. indic.:* quasi bella quiescunt 2, 22, 1. *c. con.* saepe.
- quassare:** res quassat* fine regis et artatio 1, 41, 9.
- qui,** *dat. pl.* queis* 2, 16, 8.
- quisque** (= *quicunque*) 1, 3, 10*.
- quod** *pro acc. c. inf.:* crede quod Christus te unum reddit 1, 27, 21.
- quoniam** *pro acc. c. inf.:* respicite q.* cogunt 1, 17, 10. uidete q. sunt omnia ficta 1, 17, 13. credamus q. ibi poenae aguntur 1, 24, 16. audite q. propheta praedixit 1, 41, 3. putatis q. sub uno morantur 2, 14, 8. polliceor q. uiuis 2, 31, 4.
- rabies** monstruosa 1, 4, 4.
- reatus:** in reatu* tuo disce deflere 2, 8, 5.
- rebellis** 1, 3, 6.
- recalces** *pl.:* dura ceruice recalces* 1, 38, 1.
- recapitulantes** scripturas Iudaei exclamant 1, 41, 19.
- receptacula** mortis 1, 27, 9.
- rector:** rectorem caeli facis te 1, 23, 11. rectorem poli inridere 1, 28, 9. rectorem dominumque tuum nil posse fecisti 1, 27, 12. rector eras carnis 1, 27, 15.
- rectum** (*adu.*) 2, 22, 10.
- reddere:** redditus fato suo 1, 12, 5. reddis animam 1, 29, 16. reddite uos Legi secundae 1, 35, 18. reddite uos Christo humiles 2, 26, 6. redditur in culpa pastor saecularia seruans 2, 28, 6. tota reddite sacra ministeria 2, 27, 6. — te redde tutum 2, 9, 12. te redde pacificum cunctis 2, 22, 7. comem te redde pusillis 2, 22, 11. — uim factam reddere contra 2, 7, 16.
- redigere:** redactus in poenam 2, 33, 12.
- redire** caelo 1, 3, 5.
- refouere** (= *curare, colere, cf. Hartel. indic. Cypr. s. u. fouere*) refouetur homo pauper 2, 30, 5.
- refrenare** linguam 2, 7, 16.
- refrigerare** 2, 17, 19. 2, 1, 45.
- refuga** 1, 13, 1.
- refugire:** refugite 1, 33, 7.
- refugiscere** praecepta 1, 23, 9.
- refugium** Regis pete 2, 11, 5.
- regere:** regit tridentem 1, 10, 2.
- religio** curatur 1, 12, 10.
- remittere:** remittis dorsum Deo 1, 24, 9. nec sibi nec patriae laudem remisit 2, 9,

16. terrorem Legis ex auri-
bus uento remittis 2, 18, 3.
frena remittere 2, 28, 3.
calce remissa 2, 1, 13.
- remouere:** gaudia te remouent
a gratia Christi 2, 16, 20.
- renunciare** 2, 16, 8.
- repascere** 2, 37, 3.
- reponere:** reponimus* omnia
mundo 1, 26, 23. repositis
castris ulterius caue delin-
quas 2, 11, 8.
- repugnare** (= *pugn.*) 2, 20, 11.
- reputare:** impia martyribus
odia reputantur in ignem
2, 6, 2.
- requiris fana** 1, 24, 13.
- res infamis erit**, si quis se
propalat hosti 2, 9, 14.
- rescindere** quaeris sententiam
Dei 2, 17, 3.
- respectus** (= *respectio* ἐπι-
σκοπή) bonus 1, 1, 2.
- respicere:** respicite remanere
defunctos 1, 24, 4. respicite
quoniam* iactabit 1, 9, 6.
- responsa uana** 1, 22, 4.
- responsor** 2, 31, 6.
- respuere:** respuis bonum di-
sciplinae caelestis 1, 26, 1.
indomita ceruix respuuit iu-
gum ferre 1, 34, 1. respuite
gustum 1, 35, 17. respuuit
uniuersas uestras (dies) 1,
40, 4. respuitis Legem 2,
19, 17.
- resumere se** 2, 30, 8.
- resurgere** Christo 1, 21, 11.
r. in ipso defuncto 1, 25, 6.
resurgimus illi 2, 3, 3. pla-
cuit Christo resurgere mor-
tuos imo 2, 39, 6.
- resurrectio prima** 2, 3. de re-
surrectione promissa 2, 32, 5.
- retinere:** retinetelingua 2, 22, 6.
- retractare:** tecum ipse re-
tracta 1, 34, 6. si retractes
corde 1, 27, 13.
- reualescere** 2, 30, 4.
- rex aeternitatis** 1, 36, 4.
- robusta mala*** 2, 3, 7.
- rotans** (= *se rotans*) 1, 19, 11.
- rubor:** malas medicatis super-
ducto rubore 2, 19, 12.
- rudis** (*heidnisch*) 1, 2, 5.
- ruere:** ruis in mortem 1, 26, 2.
ruunt dignitates ab alto 1,
26, 15.
- ruina:** pacem in orbe et ruina
premit* 2, 25, 2.
- rumor:** bullit in inferno ru-
moribus ipsa gehenna 2, 28, 8.
- sabbata uestra spernit** 1, 40, 3.
- sacculus** 1, 9, 3.
- sacculum effundere** 1, 9, 5.
- saccus:** uolutari saccis* 2, 8, 12.
- sacraria mortis** 1, 19, 15.
- saeculum:** saeculi meta 1, 1, 2.
saeculi hebetudo 1, 22. aurea
saecula 1, 34, 18. blandiente
saeculo 2, 25, 2.
- saecularis:** saecularia in to-
tum fugienda 2, 16.
- saepire:** in angore saeptus*
2, 3, 19.
- saecuitus*** (*us*) 1, 39, 10.
- salutaris:** propter salutaria
uestra 2, 5, 2.
- sanguis** proclamauit in altum
1, 26, 31.
- sapire** (*cf. refugire*) 2, 36, 5*.
- saraballum** 1, 9, 1.
- satagit non uerbus*** 2, 30, 14.
- satelles, acc.** satellem 2, 12, 14.
- sator** 1, 7, 5.
- scandalum:** mittere dixit la-
pidem in scandalo uestro 1,

- 40, 6. tolluntur scandala mundo 2, 1, 47.
- schisma:** populo, quem in s. misistis 2, 25, 3.
- sed** immo 2, 2, 10.
- seducere:** seducunt historiae per uates confectae 1, 6, 15. uosseducuntsacerdotespauci 1, 8, 10. tot uiros seducit falsa prophetans 1, 17, 9. Virbium seduci prudentem 1, 19, 2. seducte (*uocat.*) 1, 26, 40. seducti 1, 11, 5.
- seductor:** uobis subrepsit aeu* seductor* 2, 29, 7.
- semen** lolii 2, 14, 2, 14, 1.
- semouere:** semotae sunt istae* tribuum 2, 1, 15.
- sententiam** misit in illis 1, 3, 7. s. demissam in protoplasto 2, 17, 3.
- separatur** mortalis homo a carne 1, 27, 17.
- septimana** finita 2, 32, 4.
- septizonium** 1, 7, 1, 7, 14.
- sequi:** structuram secutus 1, 11, 3. idola quae* sequeris 1, 34, 9. facinus secutae fuere 2, 1, 18. escam* sequentes 2, 7, 3. prauitatem mundi sequentes 2, 19, 4. sinistra sequendo 2, 19, 19. quidquid sequeris 1, 21, 9.
- sericus:** te circumdas serica ueste 2, 18, 2.
- sermo** blandus deriget* 2, 31, 8.
- seruator** 1, 35, 2.
- seruire:** seruis uentri 1, 23, 1.
- seruitium** hostibus deferre 2, 9, 7.
- seu** — **seu** *c. coni.:* seu regant seu minuant 1, 21, 6. seu — aut *c. indic.* 1, 26, 13.
- si** (*ob*) *c. coni.:* dicite si non sint numina falsa 1, 17, 13.
- sic** saepe legitur in fine carminum: Sic deus euasit 1, 4, 8. Sic ego colui 1, 8, 21. Sic genuit generatus qui fuit 1, 10, 8. *cett.*
- sigillum** aruit 1, 18, 18.
- signare** dilectos* 1, 41, 8.
- signum:** inspicie Liam, quam Iacob in signo (*matrimoniae*) recepit 1, 39, 2. multa signa facit 1, 41, 16. matutinus signa reuise* 2, 12, 9. in signis ille uiuat 2, 5, 10.
- silentia** uestra fiant 2, 35, 15.
- silua** (*i. e. mundus, res saeculares*): in s. manere quaeris 1, 25, 3. — 1, 33, 7.
- siluester, gen.** siluestri 1, 33, 5.
- simulacra** illis ponebant 1, 3, 11.
- sinister:** non te purgas sinistra sequendo 2, 19, 19.
- sitire:** sitis diuitias 1, 30, 4.
- sodalis:** eritis Deo sodales 1, 35, 20.
- sorbere:** lapidem sorpsit 1, 4, 7. sorbitis (*indic. pr.*) 2, 29, 9.
- sors:** excurrit alius ad sortes 1, 22, 2.
- sortilegus** falsus 1, 11.
- sortiri:** sortiris exstincta 1, 34, 14.
- spatium** datur iniquis 2, 2, 7.
- spectacula** uana 2, 16, 14.
- spelaeum:** spelaea* ferarum 2, 11, 9.
- spernere** legitima 1, 3, 3.
- spes** fortunata 1, 2, 12. in illa (*lege*) spem posuit 1, 38, 5. ubi sit spes anteponenda 1, 25, 20.
- spiritalis** poena 1, 29, 17.

- stare** (= *esse*) 2, 14, 1. 2, 28, 10.
sterilis: sterili agro semina iactas 1, 25, 2. steriles Christianos uos esse designo 2, 14, 9.
stibium 2, 18, 7.
stips: stipem tollant 1, 17, 12.
stipula: conspiciatis stipulam cohaerentem in oculis nostris 2, 25, 5.
stomachi domus 2, 35, 4.
strophæ (= *dolus*): strophæ decipiunt uestras mentes 2, 7, 3.
structuram* gerere 1, 10, 7.
stultitia: crux stultitiam* facit adulteræ genti 1, 35, 3.
suadere *c. acc.*: quos male ille suasit 2, 1, 45.
sub *c. acc. pro abl.*: s. fata uiuentes 1, 7, 11. s. tartara planges 1, 26, 36. s. tecta manentes 1, 33, 6. s. mysteria 1, 17, 3. *sed c. abl.*: s. uno morantur 2, 2, 11. 2, 14, 8. laborat frater s. armis 2, 20, 6.
sub *c. abl. pro acc.*: s. tectis uenit 1, 11, 16. mittebant capita s. numine quasi præsentis 1, 18, 5. refugite sub antro 1, 33, 7. s. barbaro rege refugit 2, 13, 4. te s. latebra conde 2, 9, 10. *sed intra* s. arma 1, 34, 8. — *præterea hæc notanda sunt*: s. ludicro 1, 12, 17. s. inferno 1, 26, 4. s. uigore uiuere 2, 33, 14. s. Antichristo 2, 3, 6. s. uno momento 2, 22, 16. s. Deo 2, 30, 3. s. Antichristo deuicto 2, 39, 13. s. quo fiet terra deserta 1, 41, 2.
subdere: te subde et honorem reddere potenti 2, 31, 7.
subdole quem (Apollinem) lussit uirgo 1, 11, 7.
subdolos: subdola gens* 1, 28, 3. s. pax 2, 25. 2, 25, 7. 12. 2, 29, 6.
subinde 2, 30, 16.
sublabi: sublapsus discum non potuit retinere 1, 11, 20.
suboles Cainæa* 1, 36, 7.
subornare: subornant aliis sub mysteria falsum 1, 17, 3.
subsannare: (spe) quam uos subsannatis* 1, 38, 7. indurato corde subsannatis eundem 1, 40, 11.
subsidere: subsidunt montes 2, 1, 34.
subueniunt fabulæ 2, 35, 3.
subuertere corpora 1, 3, 14.
succollare 1, 19, 10.
sudor: cum sudore uiuere iussit 2, 17, 5.
sufferre: sufferens tanto tempore uestra 2, 2, 5.
sufficere *c. inf.*: femina marito probata sufficiat esse non cultibus sed bona mente 2, 18, 14.
suffigere pisces 1, 10, 2.
suggerere: suggeret Dominus uictum* diurnum 2, 32, 14.
summittere: summittit oculos Dominus 2, 2, 3.
sumptum: sumpta diuina 2, 34, 2. in modico sumpto 2, 34, 5.
supperaddita Lege 1, 37, 19.
superbire 2, 36, 2*.
superducere: superducto rubore 2, 19, 14.
superstitio nefanda 1, 18, 1.
supertollere: me supertollo 2, 20, 2.

suppetium 2, 2, 15. 2, 29, 12.

supplex: in supplicem prodis
1, 23, 14.

supplicium: ferro parantur
supplicia meritis 1, 28, 8.

surdus: aspides surdi 2, 9, 19.

surgere *c. inf.*: surrexerunt
ludere 2, 17, 8.

suspensam in ligno uitam 1,
40, 9.

susum intendere 2, 27, 5. s.
corda 2, 35, 14.

synagoga 1, 39, 1.

tabellas adorare 1, 14, 6.

tabescere 2, 20, 20.

tabula: in tabulis spes est
uestra de Christo refecto 2,
20, 23.

taurus (*stellarum sigillum*) 1,
7, 16.

temperare: tempera te Christo
1, 32, 11.

templorum culturam uitate 1,
35, 19.

tempus: t. inritum 1, 26, 18.
per tempora gaudes (*opp.*
aeuum) 1, 21, 9.

tenere: tenet loca dextera 1,
26, 33. medium tempus He-
lias, medium Nero tenebit
1, 41, 11. lege tenentur 2,
7, 4. teneris longo morbo
1, 26, 13. principium (= *prin-*
cipatum) tenere 2, 39, 2.

tenorem mutare 2, 39, 9.

terrenus 1, 13, 2*. 1, 13, 6.
respice iudices terrenos 1,
28, 6.

terrae fundamenta (= *gehenna*)
paratis 2, 29, 18.

terror: terroribus actus 1, 4, 3.
terrore caelesti prosternun-

tur 2, 1, 40. terrorem pre-
mere 2, 26, 4.

Testamentum Vetus 1, 25, 14.

testificor Dominum 1, 1, 7.

ti = *ci*: concupiscencia 2, 23.

timebis pro eo 1, 32, 10.

tingere lanas 1, 3, 10. t. cri-
nes 2, 18, 8.

tiro 2, 5, 5.

tmesis: obstupe iam factus 1,
25, 13.

tollere: tollite corda fraudis
1, 30, 19. uictoria tollit in-
iquam (causam) 1*, 31, 5. (quod)

blasphemium tollat Salomon
aperte 1, 31, 7. tollite corda

fera 1, 33, 4. tolluntur scan-
dala mundo 2, 1, 47. sub-

lato leone 2, 2, 1. fratres
de odio tollant 2, 6, 1. ueri-

tas odia tollat 2, 29, 5. —
subdola gens tollit se in

partes 1, 28, 4. nimium te
tollis in altum 1, 30, 5. —

martyrium tollere (= *subire*)
2, 21, 15. 2, 22, 16.

tonans (Iuppiter) 1, 15, 4.

tonitruare 1, 6, 7.

torquere: flamma quos aeterna
torquebit 2, 13, 5.

torrere: torruit* hunc uirgo
specie 1, 11, 10.

tortor: ordo tortoris 1, 24, 23.

tortorem accommoda (te) 2,
22, 9.

totidem (= *itidem*) 1, 7, 13.
1, 41, 2. 2, 26, 3.

totus (= *omnis*): tota 1, 37, 15.
tota uectigalia 2, 3, 10. to-

tas diuitias 2, 18, 24. tota
ministeria 2, 27, 6. Ecclesia

tota 2, 28, 13. saeculo toto
2, 1, 16. toto tempore 2, 3,

7. 2, 18, 8. — totum (*adu.*)

- 1, 26, 15. — in totum erratis 1, 37, 22. saecularia in totum fugienda 2, 16. in totum ne facias 2, 38, 6. sub totis (= *omnino*) 1, 30, 18.
- tractare**: sidera poli tractauit 1, 7, 5. impie tractas 1, 30, 4.
- traditio** nouella legis 2, 1, 6.
- traiectum** clauis Dominum cognoscere nolunt 1, 36, 14.
- tramite** uos rectum ducite 2, 22, 10.
- transferre**: translatis Iudaeis 1, 2, 8. translati lauacro magis caritatem habete 2, 7, 12.
- transfluuiat** hostis 2, 9, 10.
- transgrederis** Legem 2, 17, 12.
- transigere** sese = *uires suas recuperare* 2, 30, 16.
- transitus**: exspecta requiem transitu mortis 2, 17, 20.
- transmittere**: transmittat animus in Deum 1, 36, 9.
- tremere**: tremebit undique terra 1, 41, 10.
- tremescere**: terra tremescat 2, 2, 3.
- tribuere**: omnipotens tribuit ut talis euadat 1, 41, 18.
- tricesimae** (*dies*) 1, 40, 3.
- tridens**: tridentem regit 1, 10, 2.
- tritrus**: biuio* triti* 1, 11, 17.
- tundere**: tundis pectus 2, 32, 8.
- turba** ciuica 1, 1, 7. t. cho-
raulica 1, 32, 7. t. pronata*
(= *prona*) 2, 32, 13.
- turbare**: ex sua sede turba pauperem 2, 20, 22.
- tutantur** pass. 2, 1, 28.
- tutores*** eronis 1, 12, 12.
- tutus**: tutilatronibus* 1, 33, 6.
- typus**: inspicie Liam typum Synagogae fuisse 1, 39, 1.
- u pro y**: marturium 2, 21, 2, 21, 1.
- uber**: intrabunt sancti ad antiquae ubera matris 2, 1, 44.
- ulcus**: ulceribus corpus uexatur 1, 26, 12.
- ulnus**: aurum...ulnis refertur 1, 34, 11.
- ululatur** 2, 2, 7.
- Unctus** (*i. e. Christus*) 2, 16, 8*. 2, 31, 5.
- unus**, *dat.* uno 1, 33, 9.
- urgere**: urgunt 2, 34, 8.
- uritur** ab imis terra 2, 4, 7.
- usura**: usuris oppressus deplorat factus egenus 2, 24, 12.
- ut c. ind. pro coni.**: ut adornat 1, 19, 8. ut ipsi te saluant 1, 21, 5.
- ut ne sacrificia faceretis** 1, 40, 5.
- ut pro acc. c. inf.**: credis ut incipias 1, 34, 19.
- ut quid nunc agis** 2, 17, 2.
- uterque**, *dat.* utroque 2, 11, 3.
- uti c. acc.**: me uera dicentem si uteris* 2, 16, 17.
- uacare** 1, 33, 1.
- uacillare** 2, 28 9*.
- uacuus**, in uacuum: mors in uacuum (= *uana*) non est 1, 27, 13. *praeterea* cf. 2, 8, 4.
- uagari**: sine freno u. 1, 26, 2. u. quaeris 1, 29, 14. uagatur mors immatura 1, 16, 4.
- uagus**: uult u. errare 2, 13, 6. daemones uagi 1, 38, 10.
- uanitas** uera 2, 33, 4. fugite uanitatis decorem 2, 18, 21.
- uanus**: idola uana 1, 2, 7. 1, 2, 13. Nemesiaci uani 1, 19.
- res uanas adfectas 2, 18, 4.
- responsa uana 1, 22, 4. gaudia uana 1, 26, 5. — in uano

- timentes 1, 19, 14. in uano
 res de uetustate processit 1,
 17, 15. — uani reuerentia*
 2, 16, 23.
- uasculum:** solueritis eos (deos
 fusos) in uascula 1, 20, 7.
- uates** inanes 1, 17, 1.
- uena:** erumpebat uenis 1, 18, 11.
- uenalem** emisti dominum 1,
 14, 4.
- uenire:** dispositum tempus ue-
 nit nostris 2, 25, 1. subdola
 pax nobis uenit 2, 25, 7. —
c. inf.: uenisti fundere pre-
 ces 2, 35, 3. Helias ueniet
 signare 1, 41, 8. — credere
 crucem uenit in horrorem
 1, 36, 10. uentum est ad
 finem 2, 1, 47. uentum est
 ad summum ut 1, 18, 6.
- uenter:** uentri seruire 1, 23, 1.
 uentrem implere 1, 23, 7.
- uentus:** terrorem Legis ex
 auribus uento remittis 2, 18, 3.
- uerba et coniugatio:** adhaerere
 1, 29, 2. abusus* *passiue* 2,
 30, 7, *cf. Neue* II 342. abs-
 condere: absconsus 2, 1, 1.
 absconso 2, 1. (in)absconsum
 2, 25, 9, *cf. N.* II 572. (bellor)
 bellaris 1, 33, 8. *sed* bella-
 tur *passiue* 1, 34, 12, *cf. N.*
 II 276. (blandio) blandire 2,
 12, 7, *cf. N.* II 276. bullire 2,
 28, 8, *cf. N.* II 432. consulti
 sunt *depon.* 1, 22, 5 (*cf.*
Roensch. Ital. p. 302 *consul-*
tari). *sed ibid. u.* 14 consu-
 lite. cupire 2, 7, 15, *cf. N.*
 II 415. (dedomare) dedomata
 1, 34, 4, *cf. N.* II 552, *sed*
 indomita 1, 34, 1. deduat
 2, 12, 14. duat* 1, 14, 7.
 1, 35, 21, *cf. N.* II 442. (de-
 mergere) demergunt *intr.* 2,
 39, 21. (emere) empseris 1,
 14, 4, *sed* emisti *ibid.* (esse)
 erint 2, 3, 4, *cf. N.* II 596,
 erimus 1, 35, 6, eritis 1, 6, 3.
 1, 38, 2. 2, 32, 11, *cf. Luc.*
Muell. d. r. m. p. 365. (ex-
 cordare) excordaris 1, 21, 5,
cf. N. II 269 (*recordare*). —
 (exercere) exercite 2, 27, 1,
cf. R. Ital. p. 283. (experire)
 experitis 1, 7, 2, *cf. N.* II 279.
 fabricantur *passiue* 1, 16, 7.
 (facere) feceritis 2, 39, 5.
 (faenerare) faeneras 2, 37, 6.
 faenerasti 2, 24, 7, *cf. N.* II
 285. (fari) fatus *passiue* 1,
 34, 18, *cf. N.* II 614. (ferre)
 feritis 2, 26, 7, *cf. R. Ital.*
 p. 286. (feruere) feruent (*fu-*
tur.) 2, 2, 16. feruunt* 2,
 2, 17, *cf. N.* II 422. (fidere,
fut. ex.) fideris 2, 15, 10.
 (fieri) fiendus 2, 35, 15, *cf.*
N. II 610. (fugire) fugite
 2, 18, 21, *cf. N.* II 415, *R.*
Ital. p. 285. (intuere) intuite
 1, 31, 1. 1, 39, 5. intuis 2, 20,
 13, *cf. N.* II 425. (laetare)
 laetandas aras 1, 15, 6, *cf.*
N. II 264. (lauare) lotus 2,
 6, 6. 9*. lugere 2, 32, 10,
cf. N. II 428. (luxari) luxaris
 2, 35, 7, *cf. N.* II 295. (me-
 dicare, 2 *pl. ind. pr.*) medi-
 catis 2, 19, 14, *cf. N.* II 296.
 (merere) merunt 2, 4, 11.
 (obliuisci) obliuitus *passiue* 1,
 27, 8, *cf. R. Ital.* p. 388;
sed depon. 2, 32, 5. (occidere)
 occisit 1, 36, 6, *cf. N.* II 545.
 (paeniteo) paenitentibus 2, 8.
 paenitens es 2, 8, 1, *cf. N.*
 II 624. (pendere) hängen,

- praes.*) pendit 1, 35, 9. 2, 20, 9. (profari) profatus *passiue* 2, 15, 5. (posse) poterint 1, 27, 18, *cf. N. II* 596. (refugire) refugite 1, 33, 7. (respondere) respondis 2, 35, 16, *cf. N. II* 427. sapire* 2, 36, 5, *cf. N. II* 415. (sorbo) sorbitis 2, 29, 9, *cf. N. II* 427. sorpsit 1, 4, 7, *cf. N. II* 481. tutantur *passiue* 2, 1, 28, *cf. N. II* 325. (urgere) urgunt 2, 34, 8.
- uerbum:** uerba contra Deum misere 1, 3, 6. uerba geris tanta uana 2, 22, 16.
- uerbus** 2, 30, 14*.
- ueritas** odium tollat 2, 29, 5.
- uersus extremis syllabis consonantes:** uocatur — curatur 1, 12, 9. 10; alter — alter 1, 22, 1. 2; maligno* — benigno 1, 24, 18. 19; putatis — colatis 1, 37, 21. 22; require — lenire 2, 8, 6. 7; uicisti — peristi 2, 9, 8. 9; habere — uidere 2, 33, 7. 8; *cf. praeterea carminis* 2, 39 *uerba finalia omnia in o desinentia.*
- uertere:** uertis te in faciem (Dei) 1, 24, 4. uertite uos Christo 1, 35, 20. tu te in fabulis uertis 2, 35, 18. uertitur caelum 2, 39, 9.
- uesanus** 1, 26, 39.
- uestimenta** diducere 2, 32, 8.
- uestire:** in pace te uesti bonis 2, 21, 16.
- uetare:** deos adorat uetitos 1, 35, 16.
- uetustas:** de uetustate 1, 17, 15.
- uictoriae** palma donatur 2, 17, 18.
- uictualia** 2, 30, 10. u. collo portare 2, 39, 16.
- uictus:** suggeret Dominus uictum* diurnum 2, 23, 14.
- uigere:** uiges corde 1, 19, 15.
- uigilare:** pro die tuo uigilas 2, 23, 18.
- uigilanter** age 2, 9, 13.
- uigor:** sub uigore uiuere 2, 33, 14.
- uincla** rumpere 2, 38, 2.
- uindemiare:** uindemia uina 1, 25, 8.
- uiniuorax:** uiniuoraces 1, 18, 17.
- uinus** *masc.* 2, 22, 5 (*sed cf. uarr. lectt.*).
- uiolare** (*stupro*) puellam 1, 11, 13.
- uirgineus** pudor 2, 5, 6.
- uis:** uim ultro non facere nec factam reddere contra 2, 7, 17.
- uisitare** terram 1, 3, 2. infirmum u. 2, 30. uerbis opus non est uisitare sed benefactis 2, 30, 12.
- uisco** (auis) maeret* improuida 2, 23, 19.
- uita** ferina 2, 10, 9.
- uitalis:** uitalia poma 1, 35, 10. lignum uitale 1, 35, 13.
- uitare** Dei praecepta 1, 35, 1. daemonum fata uitate 1, 35, 19. zabolicam legem uitate 1, 35, 23.
- uitrea** uita moralis 1, 26, 17.
- uiuere:** uinebat furto 1, 13, 5. uiuere non poterat de suo? 1, 10, 7. inter utrumque uiuere 1, 24, 1. 14. morte uiuentes 1, 36, 5.
- uorago** 2, 29, 11.
- uorauit** natos 1, 4, 2.
- Xanta** (= *sancta*) Dei lex est 1, 35, 21.

xenium: xenia corrumpunt iudices 1, 31, 3.

Ymnum proferre 1, 35, 22.

ymnificato choro Christo placete 2, 19, 22.

za = *dia in:*

zabolicus: zabolica lex 1, 35, 23. germine zabolico 2, 32, 12.

Zabulus 2, 16, 7. Zabuli pompa 2, 18, 4. 19, 16.

zacones 2, 27, 1.

zelando 2, 21, 13. zelaris alium 2, 23, 3. zelantes fauore Christi offerte odorem 2, 19, 23.

zelus: zelo maritali 1, 7, 8. sincero prae zelo* 2, 22, 10. de zelo concupiscenciae 2, 23. ardes proximi zelo 2, 23, 1.

zona: de circulo zonae 1, 7, 1.

LL
C7345L

43364

Author Commodianus

Title Carmina; ed. by E. Ludwig. Vol.1.1.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU

